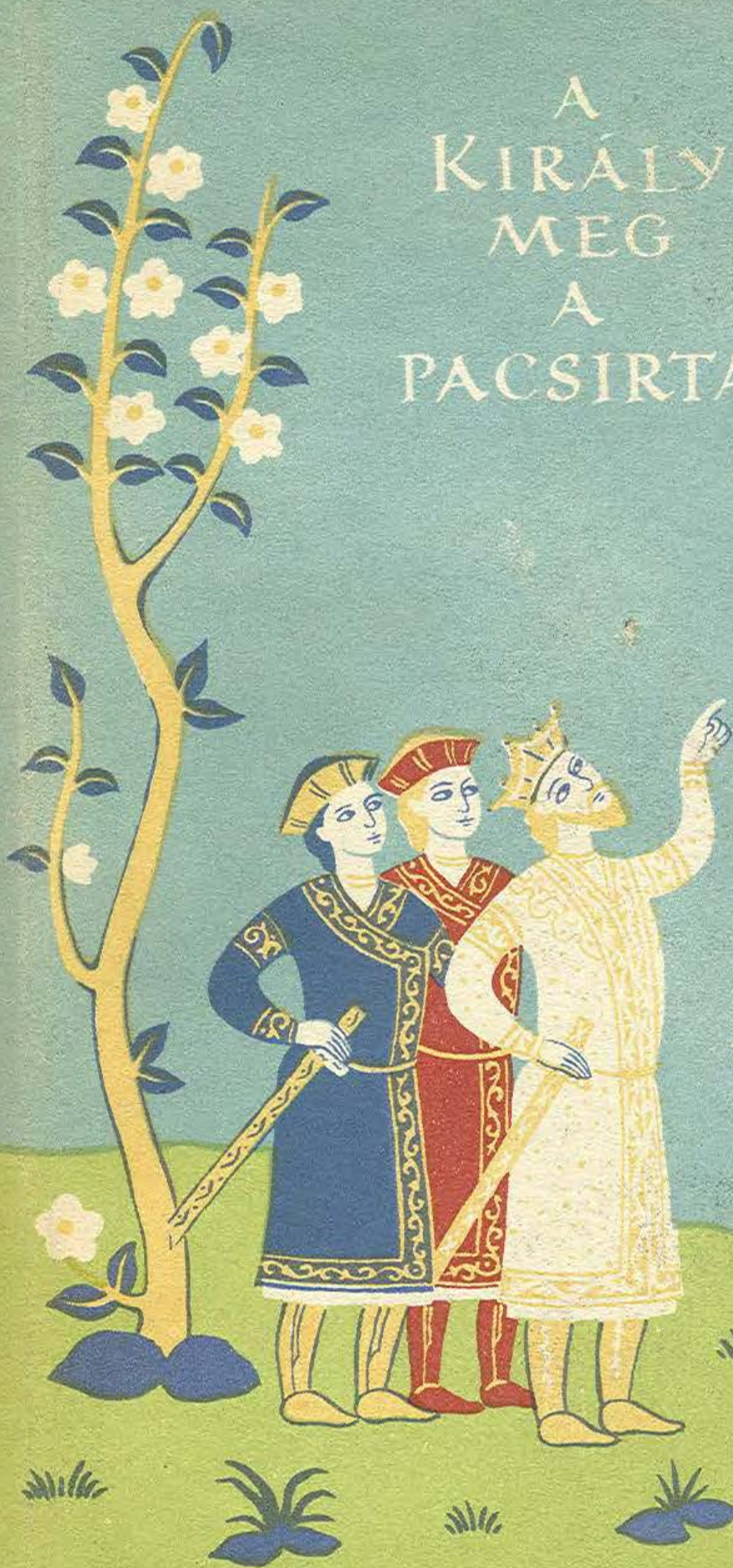

A
KIRÁLY
MEG
A
PACSIRTA

GRÚZ
NÉPMESÉK

Válogatta, fordította és az utószót írta:

ISTVÁNOVITS MÁRTON

A könyv védőborítékját, kötéstervét és díszítő elemeit a Budapesti Néprajzi Múzeum közép-ázsiai gyűjteményének felhasználásával

LÓRÁNT PÉTERNÉ

rajzolta

A KIRÁLY MEG A PACSIRTA

GRÚZ NÉPMESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1958

Válogatta, fordította és az utószót írta:

ISTVÁNOVITS MÁRTON

A könyv védőborítékját, kötéstervét és díszítő elemeit a Budapesti Néprajzi Múzeum közép-ázsiai gyűjteményének felhasználásával

LÓRÁNT PÉTERNÉ

rajzolta

A KIRÁLY MEG A PACSIRTA

GRÚZ NÉPMESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1958

A MEDVE, A FARKAS ÉS A RÓKA

A medve, a farkas, meg a róka összetalálkoztak egyszer és panaszkodni kezdtek:

– A sok éhezéstől már a gyomrunk szárad össze. Gyerünk, legyünk jó barátok és amit ezentúl vadászunk, megosztjuk testvériesen.

Meg is esküdtek: barátságuk meg nem változhat.

Elindultak hármásban vadászni. Szerencséjükre éppen egy sebesült szarvasfira bukkantak. Megragadták, leültek egy árnyékos adó fa alá és osztozáshoz fogtak. A medve azonnal megparancsolta az éhségtől fogát csikorgató farkasnak: – No, oszd el nekünk!

A farkas elkezdte:

– A feje a tiéd, te vagy a mi urunk és parancsolónk. Teste az enyém, lába meg a settenkedő rókáé.

De az utolsó szavakat még jóformán ki sem mondhatta a farkas, amikor a medve úgy fejbe vágta mancsával, hogy még a hegyek is visszhangzottak bele. A farkas üvöltve félreült.

Akkor a medve a rókához fordult s azt mondta neki:

– No, rókám, te ossz nekünk!

Mély tisztelettel felelt a róka:

– A feje a tiéd, mint királyunkat illet téged; a teste a tiéd, mert úgy viselsz ránk gondot, mintha apánk lennél; és lába is a tiéd, mert lépéseid a mi javunkat szolgálják.

– Ejnye, rókám, ki tanított meg téged ilyen okosan osztani? – kérdezte a medve a rókát.

Felelte neki a róka:

– Te, medvém! Hogyne okosodtam volna meg, amikor úgy fejbe verted a farkast?!

NASZIA

Élt egyszer egy nagyon szegény ember, úgy hívták, hogy Naszia. Olyan könnyű volt, hogy a szél egy versztányira is elfújta.

Egyszer éppen egy méhkasba repítette, ott elkezdett játszani a méhekkel és így mulatta magát, összemarkolt ezer méhet és agyonnyomta őket.

Egyszer Naszia szokása szerint megint összemarkolt ezer méhet, megölte őket. Akkor papírt keresett és ráírta:

Naszia vagyok, a derék,

Félkézzel ezret ölök én!

A papírt meg szélnek eresztette.

A király vezérei találták meg a mezőn, átadták uruknak. Elcsodálkozott a király, hogy olyan erős ember hogy létezik és megparancsolta nekik: – Keressétek elő ezt a Nasziát!

Elindultak mindenfelé Nasziát keresni. Látják ám a mezőn, valamiféle ember bukfencezik. Ez volt Naszia, akit a szél újra kifújta a kasból és ott hengergette.

Mutatják neki a vezérek a papiroost és kérdezik: – Ilyen, meg ilyen emberről tudsz-e valamit, vagy nem?

– Ez én vagyok! – felelte Naszia.

Akkor felöltöztették őt drága ruhákba és a király elé vezették.

Hamarosan megtudta a szomszéd király, hogy emennek micsoda erős embere van. Meg is üzente neki: – Ezt az embert küldd el hozzám, hogy megverekedjem vele!

Nasziát felültették egy lóra és útnak indították.

Néz, néz Naszia s látja ám, jó feléje egy király állig felfegyverezve. Félelmében már majd a szíve is megállt, eltakarta a szemét s úgy közeledett ellenfeléhez. Látja a király, hogy Naszia megindult feléje és eltakarta a szemét. „Ez az ember vagy nevet rajtam, vagy ez valami jó jel a küzdelem előtt. Gyerünk, betakarom

én is a szemem” – gondolta. Avval be is takarta a szemét. Na, több se kellett Nasziának, kirántotta a kardját, megcsapta a királyt, levágta a fejét. Visszatért győzelmesen, a király meg neki adta a lányát.

De megtudta egy másik király is Naszia hősiességét és most ez hívta ki párbajra.

Azt mondja Naszia az apósának:

– Adj száz embert, mindegyiknek egy lándzsát, meg egy tyúkot, és amit én csinálok, ők is azt tegyék.

A király teljesítette Naszia kérését. Elköszönt tőle Naszia, meg a feleségétől is és elindultak. Az úton egy folyón kellett átmenniük. Naszia átfektette a lándzsáját rajta, a száz ember ugyanúgy és átmentek rajta, mint valami hídon.

Mennek, mendegélnek és látják, töméntelen nagy sereg jő. Akkor Naszia leszállt lováról, leült a mezőn és elkezdett enni. A többiek ugyanúgy. Egyszer csak odarohant az ellenség kutyája és elragadott egy tyúkot. Naszia fölkapta a lándzsáját és utána vetette magát. A többi meg mindenütt a nyomában. Rohantak az ellenség tábora felé.

Látja ám a király. „Ezek felnyársalnak minket még a lándzsájukkal!” – gondolta és futásnak eredt egész seregével.

Naszia lett a győztes. Visszament apósához, az meg a királyságát adta neki.

*

*Elasza, melasza,
Felöntött a garatra.*

A PARASZT, A MEDVE ÉS A RÓKA

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy parasztember. A feleségén kívül nem volt senkije.

Egyszer az ember kiment a mezőre dolgozni. Az úton, egy vadkörtefa alatt meglátám egy medvét. Annyi körtét megevett, majd megpukkadt már és ott hempergett a fa alatt.

Mikor az ember ezt meglátta, nagyot nevetett. Azt mondja neki a medve:

– El ne árulj senkinek, különben megeszlek!

Azt felelte az ember:

– Senkinek sem árullak el.

Amikor aztán hazafelé indult, felállt a medve is és óvatosan utána osont. Ahogy az ember hazaért, a medve meg a ház sarkához lapult és – mit beszélnek? – hallgatózott.

Az ember elmondta feleségének a medve történetét. Az meg mindent hallott, elment és a szántóföldre feküdt le. Másnap megint kiment az ember dolgozni. Megijedt nagyon, amikor a földjén fekvő medvét meglátta!

Akkor felállt a medve és azt mondta neki:

Szántasz korán,

Megeszlek korán;

Szántasz későn,

Megeszlek későn!

Hej, megijedt nagyon az ember, kiment az útra és leült szomorúan. Délben az asszony ebédet hozott: egy sült tyúkot, három hacsapurit, meg egy üveg bort.

Azt mondja az ember a feleségének:

– Minek nekem az ebéd, asszony? A medve a földemre feküdt és azt mondta:

Szántasz korán,

*Megeszlek korán;
Szántasz későn,
Megeszlek későn!*

Azt mondja neki az asszony:

– Hát te mit ártottál neki?

– Tegnap, hogy elmondtam neked a történetét, azért nem hagy békén.

Egyszer csak, honnan, honnan nem, ott termett egy róka. Ahogy meglátta az embert nagy szomorúságában, kérdezi tőle:

– Hát te mitől keseredtél úgy el?

– Hogyne keseregnék, mikor a földemre egy medve telepedett és meg akar enni engem – felelte az ember.

Akkor azt mondta a róka:

– Ha ezt a tyúkot, meg hacsapurit nekem adod, megsegítelek.

– No, csak segíts, még a bort is neked ajándékozom! – felelte az ember.

Leült a róka és megette a jó falatokat. Amikor befejezte, azt mondta az embernek:

– Te eredj, és a medve mellett kezdj szántani. Én felmegyek arra a dombra és lekiabálok neked, te meg válaszolj!

Az ember szántani kezdett. A róka felszaladt a dombra és lekiabált:

– Kaco, ¹² te, hej!

– Mi az? Mit akarsz?

– Nem láttad egy hároméves medve nyomát? A király jön csapatával, annak kell megmutatni.

Könyörögni kezdett a medve:

– Mondd, hogy nem láttál!

– Nem láttam! – kiáltott az ember a rókának.

– Hát az ott mi?

Kérdezi az ember a medvét:

– Mit mondjak neki?

– Fatuskó – feleli a medve.

– Tuskó ez, fatuskó!

– Ha tuskó, tedd a szekeredre! – kiáltotta a róka.

A medve fölhengergődött a szekérre.

Mondta a róka:

– Aba, ^{3} kötzd a szekérre!

Odakötözte az ember. Megint a róka:

– Aba, fejszét neki!

Megcsapta baltával az ember a medvét, megölte. A róka, meg a paraszt nagyot nevettek.

Az ember a medvehúst eladta húsnak, zsíriját zsírnak megtartotta, bundáját meg bundának.

*

*Elasza, melasza,
öntsünk föl a garatra
Mesélőnek, meg ki hallgatta,
Adj poharakat, gazda!*

A FÖLD VISSZAVESZI AMI AZ ÖVÉ

Élt, egy özvegyasszony egyetlen fiával. Nőtt, növekedett a fiú és látta, hogy mindenkinek van apja, csak ő nem nevezhet senkit apjának.

– Miért van az, hogy mindenkinek van apja, csak nekem nincs? – kérdezte anyját.

Az anyja felelte:

– A te apád meghalt.

– Mit tesz az, hogy meghalt? Hogy többé nem tér vissza hozzánk?

– Ő többé nem tér vissza, de mi mind elmegyünk oda, ahol ő van – mondta az anyja. – Senki sem kerülheti el a halált.

Akkor azt mondta a fiú:

– Én senkitől sem kértem az életet, de ha már élek, meghalni se akarok. Elmegyek, olyan helyet keresek, ahol nem halnak meg.

Sokáig kérte őt az anyja, ne induljon el, de a fiú nem hallgatott rá s ment keresni azt a helyet, ahol nem halnak meg. Bejárta az egész földet, ahova csak elért, megkérdezte:

– Van itt halál?

– Van! – felelték neki.

Elszomorodott a fiú: nincs olyan hely, ahol meg ne halnának. Egyszer csak valamiféle mezőn jár, s látja, ott áll egy szarvas ágasbogas nagy agancsával. Nagyon megtetszett a fiúnak a szarvas agancsa, meg is kérdezte a szarvast:

– Ismersz-e olyan helyet, ahol nem halnak meg?

– Olyan hely nincsen – mondta a szarvas – de amíg az én agancsom nem nő meg az évig, nem halok meg. Amikor megnő, halálom is eljő. Ha akarsz, maradj velem és amíg én élek, te sem halsz meg.

– Nem – felelt a fiú – ha örökké nem élhetek, ott is meghalhatok, ahonnan jöttem.

Ment tovább a fiú, bejárt mezőket, völgyeket, elért egy hegyhez. Látja, egy holló ül a sziklán, tollázkodik és tolla hatalmas, mély szakadékba hullott.

A fiú megkérdezte a hollót:

– Ismersz-e olyan helyet, ahol nem hálnak meg?

– Nem – felelt a holló – de látod, én élni fogok, amíg ez a szakadék meg nem telik a tollaimmal. Ha megtelik, akkor meghalok. Maradj velem, és élni fogsz, amíg én élek!

Belenézett a fiú a szakadékba:

– Nem – felelte – ha örökké nem élhetek, meghalni ott is tudok, ahonnan jöttem.

Ment a fiú tovább. Bejárt minden földet, odaért a tengerhez. Ténfergett a parton. Nem tudta, hová menjen. Elmúlt egy nap, elmúlt kettő, semmit sem látott. Harmadik nap látja ám, valami csillog ott a távolban. Odament közel, hát egy kristálykastélyt látott. Körbejárta a fiú a kastélyt, sehol nem találta az ajtót. Sokáig kereste, végre észrevett egy kis csíkot. Kitalálta, ez lesz az ajtó. Nekiállt teljes erejével, ki is nyitotta. Bement a fiú és látja, ott fekszik egy lány, olyan szép, hogy a nap is megirigyelhette volna, ha meglátja. Egy szempillantás alatt megszerették egymást.

Megkérdezte a fiú:

– Gyönyörűségem, el akarom kerülni a halált. Ismersz-e olyan helyet, ahol nem hálnak meg?

– Olyan hely nincs – mondta a leány – miért keresel hiába? Maradj velem!

Felelt a fiú:

– Nem téged kerestelek, olyan helyet keresek, ahol nem halok meg, másképp ottmaradtam volna, ahonnan jöttem.

Azt mondja a leány:

– A föld visszaveszi, ami az övé. Te magad nem akarsz majd halhatatlan lenni. Mondd csak, hány éves vagyok én?

Ránézett a fiú: ifjú keble, arcának friss rózsái olyan gyönyörűek voltak, hogy egészen megfeledkezett a halálról.

– Legfeljebb tizenöt éves – felelte.

– Nem! – mondta a lány. – Én a világ teremtésének napján születtem. Engem „Szépség”-nek hívnak és sohasem leszek öreg és sohasem halok meg. Itt maradhatnál velem örökre, de magad nem akarsz majd – a föld visszaveszi, ami az övé.

Esküdözött a fiú, hogy sohasem megy el tőle.

Elkezdtek együtt éldegélni. Az évek mentek, mint egy szempillantás. Sok minden megváltozott a földön. Sokan meghaltak, porrá váltak, sokan születtek, a földnek egészen megváltozott a képe. De a fiú nem vette észre, hogy röpül az idő. A lány mind csak olyan gyönyörű volt, ő is olyan fiatal. Elszállt ezer év. Egyszer csak vágyakozni kezdett haza a fiú. Vágyódott az övéihez. Azt mondta:

– Szeretnék elmenni, meglátogatni anyámat és rokonaimat.

A leány azt felelte:

– Nekik már a csontjuk sincs a földben.

Felelt a fiú:

– Hogyhogy? Alig három-négy napja, hogy itt vagyok, mi történhetett volna velük?

Azt mondta a lány:

– Megmondtam neked, a föld visszaveszi az övét. Jó, menj és akármi történik veled, azért magadat okold.

Adott neki három almát, s azt mondta, hogy akkor egye meg, amikor szomorú lesz.

Elbúcsúzott tőle a fiú és elment. Ment, mendegélt, meglátta a sziklát, amelyiken a holló ült. Odanéz a fiú: az egész szakadék tele volt már tollaival és maga a holló is ott fekszik az egésznek a tetején. Könnyes lett a fiú szeme, ment volna már vissza, de nem engedte őt a föld többet. Húzta előre. Megy tovább, látja, ott áll a mezőben a szarvas, a szarva már az égig megnőtt, ő maga azonban meghalt. Tudta már a fiú, hogy sok idő elment azóta, hogy eljött otthonról. Ment tovább. Szülőföldjére érkezett, de nem találta sem szüleit, sem ismerőseit.

Kérdegeti az embereket az anyjáról, de senki még csak nem is hallott róla. Járt egyedül és senki nem ismerte őt. Végre egy öreggel találkozott. Elmesélte neki, kit keres. Azt mondta az öreg:

– Ez az asszony, én hallottam még a dédapámtól, meg a szépapámtól, élt valaha, de hogy lehetne annak a fia most életben?

Elszállt mindenfelé a hír erről a fiúról. Mit nem beszéltek róla! Úgy néztek rá, mint egy csodára.

Ő pedig egyedül csavargott, nagyon szomorúan. Odament arra a helyre, ahol valaha a házuk állt és csak romokat talált, azokat is benőtte már a moha. Eszébe idézte a fiú az anyját, a gyerekkorát, a pajtásait és nagyon szomorú volt. Elhatározta, megeszi az almákat, amiket a kristálykastély úrnője adott neki. Elővette az egyik almát és megette: egyszer csak hosszú ősz szakállá nőtt. Megette a második almát: megroggyantak a térdei, meghajlott a dereka és erőtlenül a földre hullott. Fekszik, nem mozoghat már se kezével, se lábával. Magához hívott egy játszadozó gyereket:

– Gyere ide, fiúcska – vedd ki a zsebemből az almát, add ide!

Kivette a fiú az almát, odaadta neki, ő megkóstolta és abban a szempillantásban meg is halt.

Eltemettette őt a falu.

A MEGKÖVÜLT FIÚ

Élt a világon egy király meg egy királyné. Sokáig váraoztak rá, míg késő öregségükre született egy fiuk. A király reszketett a fiúért, nehogy valaki szemmel verje, vagy megölje. Magas toronyba rejtette el. Ott tartották, ott is etették, sehová sem engedték. Így, bezárva növekedett a királyfi.

Beleszeretett ez a fiú a napba. Amikor a nap reggel feljött, azonnal be is világította a királyfi tornyát. Első sugarait egyenesen a szemébe küldte és felébresztette. Felkelt a fiú, felöltözött, megmosakodott, odament az ablakocskához, a napra pillantott és nagyot ásított. Sértette ez a napot, de mert szerette a fiút, hát csak tűrt.

Sokáig tűrte a nap a sértést, de végül megharagudott, rápillantott a királyfira és kővé változtatta. Nappal megkövült a királyfi, de éjjel feléledt.

Bánkódott nagyon a király, gyönyörű várat építtetett egy sűrű erdőben, odavitte a fiút. Egy éjszaka egy lány ment a várba, ott is maradt a királyfinál.

Amikor aztán eljött az ideje, hogy szüljön, azt mondta neki a királyfi:

– Eridj az apámhoz, kérd meg, hogy legalább valami tyúkketrecben adjon helyet neked.

Elment az asszony a királyhoz, megkérte. Adtak neki helyet az üres libaketrecben és ott megszülte a fiát. Éjszaka odajött a királyfi, odament a réshez és kérdezte:

– Jaszaman-guliszaman,^{4} hogy vagy, és hogy van a fiam?

– Szalmán van a fiad, és ott vagyok én is! – felelte a felesége.

Elment a királyfi bánatos szívvel.

Megtudta a király, hogy éjszaka itt járt a fia. Megparancsolta, hogy hozzák ki a lányt és vigyék a legjobb szobába, és pehelyre,

brokátra fektessék. Másnap éjjel jött a királyfi, az ajtóhoz lopakodott:

– Jaszaman-guliszaman, hogy vagy és hogy van a fiam?

– Pehelyben a te fiad és bársonyon én – felelt a felesége.

Örömmel ment el a királyfi.

Szerette volna a király meglátni a fiát, megparancsolta hát menyének: „Amikor jön az urad, kérd meg, hogy jöjjön be, adjon vizet neked!”

Harmadik éjjel jött a királyfi, az ajtóhoz lopakodott:

– Jaszaman-guliszaman, hogy vagy te és hogy van a fiam?

– Pehelyben a fiad, és bársonyon én! – mondta az asszony. – Gyere be, adj nekünk vizet!

Bement a királyfi, átölelték a szülei. Becézgették, csókolgatták.

Ott találta őt a reggel és kővé vált a királyfi. Kővé vált és nem éledt föl többé se nappal, se éjjel. Nem kellett volna neki megvárnia a hajnalt. Elbúsult az asszony is, a szülei is, de mit volt már mit tenni?

De a király unokája nőtt nem is a napokkal, hanem az órákkal. Egyszer, amint a folyó partján játszott, elhajított egy követ, összetörte vele egy öregasszony edényét. Elesett az öregasszony.

– Megátkozni nem átkozlak meg téged, mivel olyan szerencsétlen az apád, de jobb lenne, ha elmennél megkeresni, mivel segíthetnél rajta.

Elgondolkodott a fiú, elment az anyjához.

– Mitől vagy olyan szomorú, genacvale?^[5] – kérdezte az anyja.

– Hol az én apám? – kérdezte a fiú.

Elszomorodott az anyja.

– Látod ezt a követ? Ez a te apád. – És elmesélt mindent a fiúnak.

Azt mondta a fiú:

– Elmegyek, felkeresem a nap anyját, megkérem, segítsen. – És elment.

Ment, mendegélt. Egyszer csak egy mezőn szántogató embereket látott. Az eke, a szíjak, a hámok és valamennyi szerszám mind vasból volt. Kilenc pár ökröt fogtak be, ütötték, verték, hajtották a barmokat, maguk is mind verejtékeztek, de haszon nem mutatkozott.

– Legyetek üdvözölve!

– Légy üdvöz te is! Hová visz az utad?

– A nap anyját keresem.

– Miért?

Elmesélt a fiú mindent. Könyörögtek a földművesek:

– Légy a barátunk, tudd meg, miért ilyen nehéz munka a szántás, miért kell így gyötrődnünk. Sehogy sem tudjuk megszántani földecskénket.

– Jól van, megtudom – mondta a fiú és elment.

Ment, mendegélt. Látja ám, hogy pásztorok juhokat legeltetnek, de a bárányok nem mozdulnak, gypjüket a földet söpri. Alig mozognak, a hőségától majd elpusztulnak.

– Legyetek üdvözölve!

– Légy üdvöz te is! Hová visz az utad?

– A nap anyját keresem.

Könyörögtek a pásztorok:

– Légy a barátunk, tudd meg, mit tegyünk. Látod, elpusztulnak a juhaink.

– Jól van, megtudom.

Megéjszakázott a fiú a pásztoroknál, korán reggel továbbindult. Ment, mendegélt. Lát ám egy nagy szarvast. Fejét a földre hajtotta a szarvas, de agancsa az édig nőtt. Állt, mozdulni sem tudott. Megkérte a fiút:

– Engedj felmásznom az agancsodon az égbe!

– Jó! – mondta a szarvas. – Csak te meg tudd meg, hogy mit tegyek, hogy szabadulhatok meg agancsomtól, mert így meghalok.

– Rendben van, megtudom!

Felkapaszkodott a fiú az agancson, elment a nap anyjáiig.

– Mi hozott téged ide, fiam? – kérdezte a nap anyja.

A fiú elmondta:

– A nap kővé változtatta az apámat, meg akarom tudni, hogy mi segítene rajta. Taníts meg!

– Ez nem nehéz, fiam – mondta a nap anyja. – Várjál, visszatér a lányom és én kikérdezem.

Ráfújt a nap anyja a fiúra, átváltoztatta hagymává és a pamlag alá dobta. Hazatért a nap. Azt mondta neki az anyja:

– Lányom, egész nap jársz csak a világban, de semmit nem mondasz el, hogy mi történik ott.

– Miért ne? Elmondom. Egy királynak volt egyetlen fia. Belém szeretett. Minden reggel, ahogy felkeltem, neki küldtem az első sugaraimat, de amikor ő felkelt és öltözködött, egyenesen az arcomba ásított. Túrtem én, túrtem, megölni sajnáltam, csak kővé változtattam. Ha lenne valaki, aki vinne neki az én mosdóvizemből, és megöntözné őt, azonnal feléledne.

Aztán vannak még szántogató emberek a földön. Minden szerszámuk vasból van. Kilenc pár ökröt fognak be, verik az állatokat, hajtják. Elég azoknak magát az ekét megmozdítani, hogy szánthatnák még a földet is? Ha lenne valaki, aki megmondaná nekik, hogy az ekevas kivételével mindent készítsenek fából, az istrángot meg bőrből, vagy kötélből – akkor majd tudnának szántani.

Aztán még vannak pásztorok is a földön. Juhaik a gyapjútól alig mozdulhatnak, s a hőségtől majd elpusztulnak. Lenne csak valaki, aki megmondja nekik, hogy szerezzenek vasollót és évente kétszer nyírják meg a juhaikat – akkor gyapjújuk is lenne, a juhok is feljavulnának és szaporodnának.

Aztán van még a földön egy szarvas is. Amióta megszületett, csak nő és nő a szarva, már egészen az égig ér. Lenne valaki, aki megmondaná neki, hogy igyon májusi vizet és rázza meg akkor a fejét – lehullana az öreg agancsa.

Megvirradt. Felkelt a nap, megmosakodott és elment. A nap anyja pedig összegyűjtötte a mosdóvizet egy edénybe és odaadta a fiúnak. Akkor a fiú leereszkedett a szarvas agancsán és elmondta neki:

– Igyál májusi vizet és rázd meg a fejedet és lehullik az öreg agancsod.

A szarvas így is tett és megszabadult az agancsától. A fiú aztán a pásztorokhoz ment és elmondta nekik is, hogy mit tegyenek. A pásztorok készítettek vasból ollót, megnyírták a juhokat, a gyapjút felhasználták és a juhok is feljavultak. Ment a fiú a szántóvetőkhöz. Elmondta nekik is, amit a nap mondott. Készítettek faekét, faigát, szőrisztrángot, csak az ekevasat hagyták meg. Húzni kezdtek az ökrök, felszántották az összes földet. A szántóvetőknek is volt mit enniük ezután és a barmok is magukhoz tértek.

Hazavitte a fiú a nap mosdóvizét, leöntötte az apját és az feltámadt.

*

Halál oda, lakoma ide!
Korpát oda, lisztet ide!

A NAPLOPÓ

Élt egy lusta, bolond ember. Semmije se volt, dolgozni se akart. De erős és egészséges volt. Egyiktől enni, mástól inni, harmadiktól ruhára valót kéregetett. Így éldegélt, szégyenre, lelkiismeretre nem gondolt. Szomszédai jó emberek voltak, segítettek rajta, de nem nagyon tetszett nekik, hogy kéreget. Ahol csak meglátták, nevettek rajta:

– Aha, a lusta jön! Ugyan mit fog kérni?

De ő nem adott a nevetésre, csak kéregetett. Végre mégiscsak mindenki megelegette, nemcsak segíteni, de még beszélni sem akart vele senki. Nehézzé vált az élete, de dolgozni sehogy se akart. Arra állt, ha valahol sikerül, hát elcsen valamit. Akkor aztán végleg mindenki megharagudott rá és elfordult tőle.

Az öregek pirongetták, a gyerekek meg, ahol csak meglátták, kiabáltak rá, gúnyolták. Megmérgeződött ez a lusta ember, azt dörmögte magában:

– Jaj, ti kegyetlenek! Nem szánjátok meg a szegény embert. Megkérem Istent most már, hogy ő segítsen rajtam!

Avval keresett magának egy magányos helyet, karjait kiterjesztette az égre és imádkozni kezdett:

– Világteremtő Isten! Adj nekem, szegény koldusnak, amiből megéljek!

Várt, várt, semmi se mutatkozott. Megint elmondta az imáját, még háromszor is.

– Ha-ha-ha-ha! – hallotta egyszer csak nem messze. – Nyisd ki nagyobbra a szádat!

Megfordult és látja, egy egész falura való gyerek gyűlt össze, gúnyolják, nevetnek rajta. Elszégyellte magát nagyon:

– Jaj, ezektől a gúnyolódotól bújhatnék el! Felmegyek a hegytetőre, ott Isten is közelebb van, ezek is messzebb lesznek.

Neki is vágott. Ment, mendegélt, hát egy farkassal találkozott.

– Hová mész, te ember?

– Istenhez! – felelte a lusta.

– No, ha oda, akkor kérdezd meg tőle, mitől van az, hogy annyiféle húst eszem, mégse hízom meg? Mit egyek, hogy kövérebb legyek? Megvárlak, míg visszajössz.

– Jól van – felelte a lusta és ment tovább.

Megy, mendegél megint, meglát egy tölgyfát.

– Hej, te ember, hová mész? – kérdezte a tölgyfa.

– Istenhez.

– Ha oda, tudd meg, mitől száradt el az egyik oldalam?

– Jól van, megtudom.

Ment, mendegélt tovább, eljutott egy patakig.

– Hová mész, ember? – kiáltott a vízből egy hal.

– Istenhez.

– Ha oda, tudd meg azt is, miért nem látok a bal szememre?

– Jól van – felelte a lusta és ment tovább. Eljutott a hegyhez, felmászott a csúcsára, ott meg egy szarvast talált.

– Hej, te ember! Miért másztál fel ide?

– Istennel van egy kis dolgom, azért jöttem.

A szarvas barátságos állat, azt mondta a lustának is:

– Ez a hegy teteje, de ha tovább akarsz jutni, mássz fel az én ágas-bogas agancsomon!

Megörült a lusta. Felugrott a szarvas hátára, de alig kezd mászni felfelé az agancson, hallja ám:

– Hej, te föld lakója, hová mászol?

– Hozzád, Mindenható!

– Beszélj, mi kell neked?

– Nincs miből élnem. Adjál valamit nekem!

– Fordulj csak vissza, szerencsédet megtalálod az úton.

Elmondta még a lusta, mire kérte a farkas, a tölgy, meg a hal. Megtudott mindent, szépen megköszönte. Elbúcsúzott a szarvastól és elindult visszafelé. Ment nagy örömmel, a lábát is alig érezte maga alatt. Nem is ment, röpiült inkább, hogy szerencséjével az úton találkozzék. Elérte a folyót.

– Mit tudtál meg? – kérdezte a hal.

– A bal uszonyodnál egy gyémánt akadt meg, vedd ki és újra látsz majd – mondta a lusta.

– Ha már egyszer jót tettél, segíts még rajtam, vedd ki a gyémántot!

A lusta kikotorta s a hal mindjárt látott. Hálából odaadta neki a gyémántot. De a lusta megvetően a vízbe dobta.

– Minek ez nekem? Az én szerencsém az úton vár! – kiáltotta és tovább ment.

– Bolond! – mondta a hal magában és eltűnt a vízben.

Ment megint a lusta ember s eljutott a tölgyfáig.

– Megtudtál valamit? – kérdezte a tölgyfa.

– Persze! Azon az oldaladon, ahol elszáradtál, kincs van elásva. Vedd ki és kizöldülsz.

A tölgyfa is segítségét kérte. A lusta ásni kezdett, nagy üstöt talált tele arannyal, ezüsttel. Kizöldült a tölgyfa és hálából neki adta az egész kincset.

– No, még ezt is cipeljem, mikor a szerencse vár rám az úton! – mondta a lusta és lelökte a lejtőn a teli üstöt.

– Micsoda bolondság! – mormogta a tölgyfa. – Nem akarja a gazdagságot, itthagya másnak. Nem vezet ez jóra!

Eljutott a lusta a farkasig.

– Mi jó hírt hoztál nekem? – kérdezte a farkas.

– Emberhúst egyél, majd meghízol – felelte a lusta.

– De hiszen te éppen ember vagy! – kiáltott a farkas és bekapta a lustát.

Másnap pásztorok találtak rá a ruhadarabokra és bevitték a faluba. Az emberek megismerték. És bár nem szerette senki a lustát, azért mind elszomorodtak szerencsétlenségén. Egy okos öregember tanulságul azt mondta a gyerekeknek:

Az élet – vizsga, a lustaság – szégyen.

A lusta élete és halála – szomorú és nevetséges.

KOMBLE

Hol volt, hol nem volt, élt a világon Komble.⁽⁶⁾ Volt neki három báránya. Kihajtotta az erdőbe és ott szétkergette őket. Ő meg leült, farkósbotokat kezdett faragni. Az emberek kérdezték:

– Minek faragod mindig ezeket a farkósokat?

Azt felelte Komble:

– Ebhez a mesterséghez érlek, belőle is élek!

Vállára dobott egy hatalmas farkóst és elment. Eljutott egy farkasveremhez és bekiáltott a farkasnak:

– Te etted meg a nyájamat?

– Nem, nem én!

– No, akkor nyisd ki szád, nem akadt-e hús a fogad közé?

Azt mondja a farkas:

– Ne ölj meg, Komble, megajándékozlak!

– Mit adnál?

– Látod, ott a pásztoroknak egész nyáj juhuk van. Abban a nyájban van egy arany bárány, azt én kiragadom. A pásztorok mind utánam vetik magukat, akkor te hajtsd el az egész nyáját.

Elragadta a farkas az arany bárányt, a pásztorok utána vetették magukat – az egész nyáj ottmaradt Komblenak.

Kérdezték tőle az emberek:

– Komble, neked három bárányod volt, hogy szaporodtak meg olyan gyorsan?

– Elengedtem az erdőben őket, így szaporodtak meg.

Elhitték neki. Vett mindegyik három bárányt, kihajtották az erdőbe és elengedték őket. A farkasok alighogy meglátták, fel is falták mindet. Hazamentek az emberek és összebeszéltek:

– Mit tegyünk Kombleval?

– Gyűjtsük fel a házát!

Felgyújtották. De Komble eloltotta a tüzet. Szenet gyűjtött egy zsákba, tetejére aprópénzt tett. A zsákot hátára vette és elindult.

Elment a kincstárhoz és azt mondja az őrségnek:

– Ma itt éjszakázom, vigyázzatok erre a zsák pénzre!

Rendben van, ott aludt. Reggel követelni kezdte:

– Az én zsákomban pénz volt, ebben pedig szén van! Ha nem adtok egy teli zsák pénzt, megyek a királyhoz panaszra!

Megijedtek az örök, megtöltötték Komble zsákját pénzzel. Hazavitte Komble a zsákot, kérdezzetik az emberek:

– Te szenet vittél, pénzt hoztál. Mondd meg, hogy kell ezt csinálni?

– Leégett a házam, összeszedtem a szenet, elvittem a városba és becseréltem.

Felgyújtották mind a házukat, összeszedték a szenet, vitték a városba és kiabálták:

– Szenet pénzért! Szenet pénzért!

Ki cserélne pénzt szénért? Vissza is tértek minden nélkül. Hazaértek és összebeszéltek:

– Mit tegyünk Kombleval? Öljük meg a feleségét!

Megölték. Komble fogta a halott asszonyt és elindult vele.

Elment egy emberhez, akinek volt három szép lánya. Komble az asszonyt odatámasztotta egy fához, bement a házba és azt mondja:

– Adjatok szállást éjszakára!

Beengedték.

– Hát ott ki álldogál? – kérdezte a gazda.

– Ez a feleségem. Okos asszony, de szégyenlős, egyedül nem jön be. Menjetek érte, fogjátok kézen és bejön.

Kimentek a lányok, kézen fogták, de az asszony elesett. Szaladtak a lányok az apjukhoz és mondták neki:

– Elesett és meghalt!

Fölugrott Komble és kiabálni kezdett:

– Ti öltétek meg! Ha nem adtok nekem azonnal másik asszonyt, megyek a királyhoz panaszt tenni.

Megijedt a gazda.

– Csak a királynak ne panaszkodj. Itt ez a három lányom, vidd, amelyiket akarod.

Kiválasztotta Komble a legszebbet és hazavitte. Amikor hazaért, ámultak az emberek:

– Halott asszonyt vittél és élő hoztál?

– A halotton élő cseréltem!

Megölte mindegyik az öreg feleségét, vitték és kiabálták:

– Holtat élőért, holtat élőért cserélünk!

Senki se szólította meg őket, ki adna élő halottért? Hazacipelték a halott asszonyokat s megint összebeszéltek:

– Mit tegyünk Kombleval? Öljük meg!

Elmentek Komblehoz, de ez azt mondta nekik:

– Várjatok, majd én megmutatom, hogy kell engem megölni.

Kiment Komble a mezőre, kiásott három gödröt és azt mondta:

– Ti álljatok a szélső gödrökhöz, én meg a középsőhöz. Aztán, amikor kiáltok, elő a kardokkal és kaszaboljatok!

Odaálltak mind, ahogy Komble mondta. Kézbe vették a kardokat, Komble elkiáltotta magát, aztán beugrott a gödörbe. Azok meg kaszaboltek a kardokkal. Egymásnak estek, egymást ölték.

Komble pedig életben maradt.

*

Lakoma ide, halál oda;

Liszt ide, korpa oda!

MESE A SZOMORÚ KIRÁLYRÓL

Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy szomorú király. Soha senki őt nevetni nem látta, ezért is hívták szomorú királynak. Volt neki három fia. Mindenki a szomorú király fiainak hívta őket.

Összebeszéltek a testvérek:

– Gyerünk, megkérdezzük apánkat, miért szomorú ő, miért vagyunk mi szomorú király fiai?

Odamentek. Először a legöregebb fiú ment be. Apjuk adott neki egy pohár bort és azt mondta:

– Idd meg ezt a bort, aztán megütlek téged. Ha állod, megmondom.

Megitta a legöregebb fiú. Nekilendült a király és pofon ütötte. Ki is fordult helyéből a legöregebb királyfi.

– Eriggy, majd máskor megmondom.

Bement a középső királyfi.

– Hát te kiféle vagy? – kérdezte a király.

– A te fiad vagyok.

– Mit akarsz?

– Minket mindenki szomorú király fiainak hív! Miért vagy te szomorú?

– Idd meg ezt a bort, akkor megmondom.

Kiitta a középső királyfi is, pofon vágta ezt is az apja, kimozdult a helyéből.

– Eriggy, máskor mondom meg! – mondta a király.

Bement a legkisebb fiú.

– Hát te ki vagy?

– A szomorú király legkisebb fia vagyok – felelte.

– Minek jöttél?

– Minket mindenki a szomorú király fiainak hív. Miért vagy te szomorú?

Odaadott a király neki is egy pohár bort és azt mondta:

– Nesze, idd meg ezt, akkor megütlek és megtudod.

Vette a legkisebbik királyfi. Nekilendült a király, pofon vágta a fiút, de az meg se mozdult.

– Üss még egyszer és mondd meg! – mondta a fiú.

Pofon vágta a király másodszor is és a királyfi másodszor se mozdult meg.

– Üss harmadszor is és mondd meg!

Harmadszor is pofon vágta szomorú király a fiát és harmadszor se mozdult meg a királyfi. Akkor azt mondta:

– Menj és hozzál nekem akkora gránátalmát, mint a fejem!

Aztán elmagyarázta, hogyan találja meg s még azt mondta:

– Ha elhozod, megtudsz mindent időben.

Kiment a legkisebb fiú a bátyjaihoz, kérdezgetni kezdték:

– Mit mondott neked?

– Azt mondta, hozz nekem gránátalmát, olyan nagyot, mint a fejem és megtudsz mindent időben.

Elindult mind a három testvér egyszerre. Mentek, mendegéltek, egy puszta mezőre jutottak. A mezőn keresztút, keresztúton kő, a kövön felírás: erre indulsz, visszatérsz; arra indulsz, visszatérsz; amarra mész, nem térsz vissza.

A legöregebb elindult arra, amerről visszatérhetett; a középső elindult, amerről visszatérhetett; a legkisebb arra, ahonnan nem térni vissza.

Sokat ment-e, keveset-e, fekete csapatot lát meg a távolban, mind lovon. „No most meghalok – gondolta a királyfi – meghalok biztos!” De azért csak elindult egyenesen a sereg felé. Odaért, hát látja, az egész csapat kővé vált. Ment tovább. A távolban megint vörös csapatot látott. „Most már biztosan meghalok!” és odament. Látja, a vörös csapat is meg van kövülve. Továbbment. Megy és egy fehér csapatot lát meg. Azok is megkövültek.

Továbbment megint.

Sokat ment-e, keveset, egy bástyához jutott, teteje az eget éri. Mindjárt a bejáratnál egy gránátalmafa, a fán öt alma, akkorák, mint egy emberfej.

Odament szomorú király fia, levette az almákat. Egyet megevett, hármat magához vett, egyet otthagyt. Kinézett akkor a toronyból

egy asszony és odakiáltott:

– Jaj, hogy hasonlítasz az én fiamra! Mi hozott téged ide? Vigyázz, megesz téged a Félelmes dev!

– Mi érhetne engem? Felmegyek! – mondta a királyfi.

Kibontotta az asszony a haját és leengedte. Felugrott a királyfi, megragadta az asszony haját és felmászott rajta. Az asszony jól elrejtette, ha megjön a dev, nehogy megölje.

Megkérte őt szomorú királyfi, tudja meg, hol van a dev lelke.

Megjött a dev.

– Emberszagot érzek! – kiabálta.

– Nem lehet – felelte az asszony. – Ádám fia hogy kerülhetne ide? Ezt a szagot biztosan te magad hoztad.

Becsapta a Félelmes devet, aztán becézgetni kezdte és kérdezgette:

– Nagyon szeretlek téged! Nélküled élni se tudok! Mondd meg, hol van a lelked?

– A söprűben az én lelkem – mondta a dev.

Amikor a dev aztán elment vadászni, az asszony vette a söprűt, feldíszítette, virágos brokáttal fonta körül és mindenféle kendővel, és az ágyra fektette.

Visszatért a dev, meglátta a söprűt és nagyot nevetett.

– Becsaptalak téged, nem a söprűben a lelkem, hanem ebben az oszlopban.

Amikor a dev megint vadászni ment, az asszony lemosta az oszlopot, megtisztította, feldíszítette, ahogy csak tudta, aztán megölelte és becézni kezdte. Megjött a dev megint.

– Mit csinálsz te? – kérdezte.

– A lelkedet becézgetem.

– Megbolondultál? – nevetett a dev. – Az én lelkem tudod, hol van? Ezen és ezen a helyen egy vadkan él, ennek a vadkannak a fejében dobozocska van, abban a dobozban három kis madár. A piros madár az erőm, a fehér az eszem, a fekete pedig a lelkem.

– Ki tudja megölni azt a vaddisznót? Van olyan a világon?

– Senki semmivel azt a vadkant meg nem ölheti, hacsak az én nyilammal nem sebesítik meg.

Alig ment el a Félelmes dev, odaadta az asszony a nyilát szomorú királyfinak. A királyfi még összepakolt két kenyeret és

elment a kovácshoz. A kovács íjat kovácsolt neki húsz kiló vasból. Megfeszítette a királyfi azt az íjat és el is törte. Akkor a kovács negyven kiló vasból készített egyet. Megint megfeszítette a királyfi, eltört ez is. Most már hatvan kilóból kovácsolt íjat. Megfeszítette a királyfi – kiállta az íj, nem tört el. Akkor a vállára vette és elindult a vadkant megkeresni.

Ment, mendegélt egészen addig a vízig, ahol a vadkan inni szokott. Nézi a királyfi, hát egy lány ül a víznél, keservesen sír.

– Miért sírsz? Miért rontod gyönyörű szemedet? – kérdezte a királyfi.

– Menekülj innen! Hagyj engemet! Jön a vadkan és engem megesz.

– Ne félj! – mondta a királyfi. – Én lefekszem, öledbe hajtom a fejemet, alszom egy kicsit, pihenek. Amikor pedig jön a vadkan, kelts fel! – El is aludt a királyfi.

Nemsokára előtűnt a vadkan. Jött, fogait csattogtatta, szája habzott. Szólt a lány a királyfinak. Keltette, még meg is ütötte, sehogy se kelthette fel. Sírni kezdett, sírt, sírdogált, búslakodott, az egész föld őt sajnálta már. Egy csepp könnye akkor a királyfi arcára esett, majd megégette a bőrét. Felébredt, felugrott a királyfi, megragadta az íját, nyilat helyezett rá, megfeszítette a húrt és elengedte. Belefúródott a nyíl a vadkan oldalába, keresztülszaladt rajta. Elest a vadkan és kifújta páráját. Odament a királyfi, levágta a vadkan fejét, széthasította, kivette a dobozt belőle. A dobozban ott voltak a madarak. Először az erőmadár fejét, aztán az ész-madárét vágta le, de amelyikben a dev lelke volt, életben hagyta és magával vitte.

A Félelmes dev éppen vadászaton volt. Megérezte, hogy a vadkannal valami baj történt. Indult, hogy segítségére siessen, de a királyfinak már sikerült megölnie a vadkant és levágni a madarak fejét is. Amint a királyfi levágta a fehér madár fejét is, elvesztette a dev az eszét, alig vánszorgott el a bástyájáig. Odament és erőtlenül elesett.

Meglátta őt az asszony, lement hozzá, mellé ült és megkérdezte:

– Mi történt veled, életem?

Odaért ekkor a szomorú királyfi is és rákiabált a devre:

– Mit henteregsz itt, kutya?! Beszélj, hogy élednek fel azok a csapatok, amelyeket kővé változtattál?!

– Eridj föl, találsz három pálcát: fehérét, feketét és vöröset. A fehérrel a fehér csapatot üsd meg, a vörössel a vöröset, a feketével a feketét. Akkor felélednek mind és igaz szolgálid lesznek.

– Hát a vagyonod hol van?

– Fogd ezt a kulcsot, nyisd ki a legbelső szobát, ott van az egész életem és ott van minden kincsem – mondta a dev.

Bement a szomorú királyfi, kinyitotta az ajtót, benéz, hát három kígyót lát.

– No, ez nem rossz nekünk! – kiáltottak fel a kígyók, amikor a királyfit meglátták.

Meg is ijedt a királyfi és azt mondja:

– Várjatok rám egy kicsit, mindjárt jövök! – Avval kiment és bezárta őket. Odament a devhez:

– Miért küldtél ezekhez az átkozott kígyókhoz? Hogy megegyenek?

– Nem – mondta a dev. – Menj, nyisd ki ezt és ezt a szobát, ott rengeteg gyöngyöt és drágakövet találsz. Azok a kígyók veled semmit se csinálnak, ha meglátják nálad a vörös pálcát.

Bement megint a királyfi, kinyitotta azt a szobát, amelyiket a dev mondott, rengeteg gyöngyöt és drágakövet szedett össze és elindult, hogy megkeresse testvéreit. Magával vitte a gránátalmákat is. Elért ahhoz a keresztúthoz, ahol a kövek voltak és leült pihenni. Megjöttek a testvérei is. Elővette a legkisebb az almákat és mindegyiknek adott egyet. Elcsodálkoztak a testvérei:

– Mi ilyen kicsiket szereztünk, a tiéd meg milyen hatalmas!

Elhatározták, hogy megölik. Elindultak. Amint mentek, megszomjajztak. De volt ott egy csodakút. Bulahnak hívták. Odamentek a testvérek, vizet akartak szerezni. Leengedték először a legöregebbet a kútba. Alig engedték le, felkiáltott:

– Húzzatok fel, húzzatok fel, megégek!

Felhúzták. Leengedték most a középsőt. Ez is kiabálni kezdett, felhúzták őt is. Akkor a legkisebben volt a sor, azt mondta:

– Akárhogy kiabálok, csak engedjete le!

Leengedték, jót ivott, adott fel a testvéreinek is. Aztán magára kötötte a kötelet, hogy felhúzzák majd. Húzni kezdték a testvérek, de

a feleútjánál elvágta a kötelet, a legkisebb királyfi visszaesett. Bátyjai pedig elmentek, elvitték apjuknak az almákat.

- Hol van a testvéretek? – kérdezte a király.
- Nem tudjuk, nem láttuk! – mondták a királyfiak.
- Hát mit láttatok az úton? – kérdezte a király.
- Nem láttunk mi semmit! – felelték.
- Te mit láttál? – kérdezte a legöregebbet.
- Semmit se láttam! – felelte.
- Te mit láttál? – kérdezte a középsőt.
- Én se láttam semmit! – mondta az is.

Megmérgeződött a király. Megparancsolta tanácsosainak, azonnal induljanak, keressék meg a harmadik fiát. Elmentek a tanácsosok, keresték és megtalálták holtan a Bulahban. Kivették és hazavitték. Elővette a király a kendőjét, végighúzta fia arcán, és feltámadt a fiú. Fölnevetett a szomorú király, úgy nevetett, hogy a föld remegett belé, az ég megnyílt és arany meg ezüst eső esett belőle. Megkérdezte a király a fiától:

- Hol vannak a te almáid?
- Emlékszem – felelt a királyfi – hogy elhoztam őket.
- Hát az úton mit láttál, fiam? – kérdezte megint a király.

Elmondott mindent a fiú, amit látott: „Az úton fekete csapat állt, mind megkövülten, aztán vörös és fehér csapat. Elmentem mellettük, egy bástyához értem, teteje az égig ért és három ablaka volt. Ennél a bástyánál álltak a gránátalmák, azokról vettem le ezeket.”

- Hát egy asszonyt nem láttál ott? – kérdi a király.
- Láttam! – felelte a királyfi.

Azt mondja akkor a király:

– Fiam, azért hívnak engem szomorú királynak, mert az az asszony a feleségem. Elrabolta tőlem a Félelmes dev. És azok a csapatok, a fekete, a vörös és fehér, mind az enyéme, a Félelmes dev kővé változtatta őket. Hogy nevetnének, mikor annyit vesztettem?!

Elindult mindjárt a királyfi, elment vissza a bástyához, megölte a devet, magával vitte a királynét. Vitte a három pálcát is, csapott az egyikkel, feltámadt az egyik csapat, csapott a másikkal, feltámadt a

másik csapat, csapott a harmadikkal és feltámadt a harmadik csapat is. És így örömmel tért haza.

*

*Halál ott, lakoma itt;
Korpa oda, liszt ide!*

A HÁROM KIRÁLYFI

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király és volt neki három fia. Amikor a király meghalt, a testvérek megosztották az örökségen, de egy gyémántköves aranygyűrűt hiába kerestek, sehol se találták. Ezt a legkisebbik királyfi ellopta. Amikor már sokáig és haszontalanul vádolták egymást, megegyeztek abban, hogy elmennek a szomszéd királyhoz, döntsön az közöttük.

Dél volt és a nap égette a királyfiakat, amikor egy beláthatatlan mezőre vitte őket útjuk. A legöregebb királyfi testvéreihez fordult és azt mondta:

– Ezen az úton egy teve járt, egyik oldalán méz volt, másikon egy hordó ecet.

A középső királyfi hozzátette:

– Ez a teve csámpás volt!

– A tevéen egy várandós asszony ült – mondta a legkisebb.

E rövid beszélgetés után folytatták útjukat. Egyszer csak egy tatár asszonnyal találkoztak, aki megkérdezte őket, nem látták-e errefelé az ő tevéjét? A királyfiak azt felelték, hogy ők ugyan semmiféle tevét sem láttak, de tudják, hogy ezen az úton egy sánta teve ment, mézet és ecetet cipelt és hogy állapotos asszony ült rajta. Ekkor a tatár asszony őket kezdte gyanúsítani a lopással és követelni kezdte, hogy menjenek a királyhoz törvénybe. Ebben megegyeztek és mind a négyen mentek a királyhoz. A tatár asszony előadta panaszát a királyfiakra. A király bűnösnek is találta őket és megparancsolta, fizessen ki mindegyikük negyven forintot az asszonynak. De a királyfiak mentegetőzni kezdtek. Akkor a király megkérdezte:

– Ha ti nem láttátok és nem loptátok el ennek az asszonynak a tevéjét, akkor ugyan honnan tudjátok, hogy az sánta volt, mézet és ecetet vitt és várandós asszony ült rajta?

A legöregebb testvér így felelt a királynak:

– Én onnan tudtam, hogy a teve mézzel és ecettel volt megpakolva, hogy az úton láttam a nyomát és mellette az egyik oldalon mézcseppeket hangyákkal. A másikon meg itt-ott a fű is kiégett, azt gondolom, ecettől.

Akkor a középső hozzátette:

– Hogy a teve csámpás volt, abból láttam, hogy, amint ment az úton, a fűvet csak egyik oldalon tépkedte le, a másikon érintetlen maradt.

– Hogy a tevéen állapotos asszony ült – mondta a legkisebb – abból láttam, hogy, amikor a forrásnál leszállt róla és lehajolt inni, az iszapban ott maradt a hasának a nyoma.

A király felmentette őket. Akkor a királyfiak megkérték, hogy döntsön az ő vitájukban is. A király meg is hallgatta őket és megígérte, hogy majd később teljesíti kívánságukat, avval bevezette őket egy szobába, hogy ott lakjanak, ő meg azt se tudta, mihez is kezdjen? Ha nem dönt a királyfiak vitájában, akkor bölcsességének híre odalesz. Hogy valamit legalább kipuhatoljon, megparancsolta egy szolganak, hallgatózzon a királyfiaknál és jelentse neki, akármit beszélnek. Reggelire sült bárányt küldött nekik a király, kenyérral és három tungi^[7] kahétiai borral. A legöregebb királyfi ránézett a húsrá és azt mondta:

– Én nem tudok enni ennek a báránynak a húsából, mert kutyatejjel etették.

Azt mondja erre a középső:

– Én meg ebből a kenyérből nem tudok enni, mert embervérrel sütötték.

Felkiáltott a legkisebb is:

– Ez a király törvénytelen születésű.

A királyfiaknak e beszélgetését a szolga elmondta a királynak. A király azonnal magához hívatta a pásztorát és megkérdezte:

– Miféle tejjel etted azt a bárányt, amelyiket tegnap levágtál?

– Felséges királyom, kutyatejjel – felelte a pásztor.

– A kenyeredbe hogy került embervér? – kérdezte a király a parasztot, azt is magához parancsolván.

– Felséges királyom, az én földemet, meg a szomszédét egy közös csatorna öntözi. A múlt évben, amikor a szárazság jött,

összeverekedtünk velük a vízért. A verekedés az én földemen történt, sok embervér ömlött ki rá. Ez a földem termelte azt a kenyeret.

Akkor a király megkérdezte az anyját:

– Ki az én apám? Ha nem mondasz igazat, megöllek!

– Fiam, amikor férjhez mentem, sokáig nem született gyermekem. És hogy így meg ne haljak, a molnárunkkal háltam együtt, akinek sok fia volt. Így születél te! – felelte az anyja.

Nagyon megdöbbsent a király, csodálkozott a királyfiak bölcsességén. De félt is, mert ha nem tud okosan határozni vitájukban, megcsúfolják majd őt. De, a király szerencséjére és segítségére, előállt a lánya, hogy majd ő dönt a királyfiak ügyében. Vacsorára bement hozzájuk és vacsora után kérte a királyfiakat, hogy meséljenek. A királyfiak azonban azt mondták, hogy ők mesélni nem tudnak. Akkor a királylány maga mondta el nekik a következő mesét:

– Egyszer egy lány beleszeretett egy fiatalemberbe, aki szintén megszerette őt. A lány megesküdött neki Istenre, hogy csak az övé lesz. Szülei akaratára azonban máshoz kellett férjhez mennie. Az esküvő után, amikor a vőlegény és a menyasszony hazatértek, az asszony mindent elmondott a férjének, és kérte, ne tegye őt esküszegővé. A férje beleegyezett és elengedte. Az asszony elment szerelmeséhez és mindent elmondott neki. Az összeecsókolta és így felelt:

– Mától te a nővérem, én a bátyád vagyok – és elengedte.

Az úton rablókkal találkozott, azoknak is elmondott mindent és azok is elengedték érintetlenül. Amikor a királylány ezeket elmesélte, azt kérdezte a testvérektől:

– Ki a legdicsérendőbb ezek közül? A férj, a szerető, vagy a rablók?

A legöregebb testvér azt felelte, hogy a férj, a középső, hogy a szerető, a legkisebb meg, hogy a rablók és hozzátette, hogy a legnagyobb lemondás az övéké volt.

Akkor a királylány parancsára kikutatták a legkisebb királyfit és megtalálták nála az elveszett gyűrűt.

A KIRÁLY ÉS AZ ÖRDÖGÖK

Élt egyszer egy nagyon öreg király, aki minden szava után valahogy az ördögöt emlegette. Tűrték, tűrték az ördögök ezt a sértést, de végre elhatározták, hogy bosszút állnak.

Ezért ketten átváltoztak fiatalemberré, egy meg gyerekké, és elindultak abba a városba, ahol ez az öreg király lakott. A kovács-soron mentek és mindenfelé kérdezgették, nem kell-e segéd valakinek? Sokáig senki se válaszolt kérdésükre, végre egy kovács mégiscsak beleegyezett, hogy magához veszi a fiút. De avval a feltétellel, hogy három évig ott is marad nála. A két fiatalember beleegyezett és visszament.

Két év múlva ugyanazon a kovács-soron két öregember jött. Egyre csak kérdezgették a kovácsokat, nem tudná-e valamelyikük megfiatalítani őket? A kovácsok csak a vállukat vonogatták és, persze, egy se vállalkozott efféle munkára. A két öreg már odaért ahhoz a kovácshoz, amelyiknél az ördög volt a segéd. Kérdezik a gazdát, nem tudná-e őket tűzzel és kalapáccsal megfiatalítani?

Csodálkozott a gazda és el is utasította őket már, de akkor hirtelen előugrott a segédje és azt mondta:

– Én meg tudom csinálni! Éppen ezt tanultam az előbbi mesteremnél.

Megint csak elcsodálkozott a gazda, de azért megengedte a fiúnak, hogy az öregeket megfiatalítsa. A segéd tűzre dobta, amikor eléggé megtüzesedtek, kivette őket a tűzből, az üllőre tette és ütni kezdte a kalapáccsal. Egy szempillantás múlva az üllőről két gyönyörű fiatalember ugrott le. Olyan fiatalok voltak, hogy még a bajuszuk se nőhetett ki.

Ennek a csodának a híre szétszaladt az egész királyságban, meghallotta a király is. Nagyon megörült, magához rendelte a csodakovácsot és megparancsolta, hogy őt is fiatalítsa meg. A

kovács beleegyezett, de kikötötte, hogy a király eljön az ő műhelyébe. A király odament. Megragadta őt a segéd, tűzre dobta, félóra múlva nem maradt más a királyból, csak a szenes csontja.

NACARKEKIA

Élt egyszer a világon egy ember, akit Nacarkekiának^{8} hívtak. Mindig csak a tűznél ült és a hamuban játszott. Sokáig tűrte a családját, de egyszer csak kizavarták a házból.

Nacarkekia szerzett magának egy tököt, megtöltötte hamuval és elindult, amerre a szeme látott.

Ment, mendegélt Nacarkekia, egyszer csak egy folyóhoz ért. „Mit csináljak itt? – gondolta. – Hogy jussak át rajta?” Ahogy ott gondolkodik, a másik parton jön ám egy dev a folyóhoz, egy szempillantás alatt átment rajta, odalépett Nacarkekiához és megkérdezte:

– Hát te hova indultál?

– Megtudtam – mondta Nacarkekia – hogy a folyón túl kilenc dev-testvér él, megyek, megölöm őket.

A dev éppen ezekből való volt, megijedt, ajánlotta, barátkozzanak meg. Nacarkekia beleegyezett és mindjárt meg is kérte az új barátját, vigye át a folyón. A dev hátára vette és átment vele a vízen.

– Milyen könnyű vagy te, testvér! – mondta Nacarkekiának.

– Ha nem fognám egyik kezemmel az eget – felelte – majd megéreznéd a súlyomat!

– No, csak engeddd el, meglátjuk, milyen nehéz vagy?! – mondta az óriás.

Nacarkekia erre elővett a zsebéből egy árat és jól beleszórta a dev hátába. Felüvöltött fájdalmában a dev és könnyörgésre fogta:

– Kapaszkodj meg újra az égbe, jobb lesz!

Átmentek a folyón. A dev fölvetett egy követ és úgy megszorította, hogy kis patak kezdett csörgedezni belőle.

– Ez is valami?! – mondta Nacarkekia. – Én az összes követ porrá zúzom!

Avval kivette az öve alól a tökedényt a hamuval, odavágta a kövekhez. Darabokra tört az edény, a hamu meg fölszállt a levegőbe, tele lett vele a dev szeme. Nagyon megrémült a dev. Elvezette Nacarkekiát a házába. Ott kezdtek éldegélni mind a ketten.

Vacsorára a dev óriási kenyeret sütött, ő ott maradt, hogy nézzen rá, Nacarkekiát meg a pincébe küldte borért. De a boroscancsón olyan hatalmas kő feküdt,^[9] hogy meg sem bírta mozdítani. Várta, várta a dev, végre kikiabált Nacarkekiának:

– Mi van veled? Nem hozod a bort? Csak nem az egész kancsót kapálsz már ki?!

– Hát hogyan másképp?! – kérdezte Nacarkekia.

Kiszaladt a dev, látja ám, hogy Nacarkekia túrja a földet a kő körül és úgy látszik, az összes bort be akarja vinni a házba. Megrémült nagyon a dev, odakiabált neki:

– Miért kapálsz ki azt a kancsót?! Úgy is lehet bort kivenni! – és avval maga kezdett a dologhoz, Nacarkekiát meg megkérte, vegye ki a kenyeret a kemencéből.

De a kenyér olyan óriási volt, hogy Nacarkekia nekikapaszzkodva minden erejével, magára rántotta az egészet. A kenyér odalapította őt a padlóra. Jön be a dev a borral, meglátja Nacarkekiát a kenyér alatt a földön, azt mondja neki:

– Hát veled mi történt?!

– Látod – felelt Nacarkekia – megfájdult a hasam, azért tettem rá a forró kenyeret, ez segít rajta. Máris jobban érzem magam – tette hozzá – vedd csak le, kérlek, rólam!

A dev levette róla a kenyeret és mindketten asztalhoz ültek. A dev egyszerre majdnem egy egész kenyeret evett meg, amíg Nacarkekia alig egy darabkát. Ahogy megvacsoráztak, egyszer csak a dev egy nagyot prüszkölt, úgyhogy Nacarkekia fölrepült egész a tetőre, épp hogy megkapaszzkodhatott a mestergerendában.

– Hát te meg hová repültél? – kérdezte csodálkozva a dev.

– Hallgass, mert úgy megcsaplak mindjárt evvel a gerendával, hogy a lelked se marad a helyén! – kiáltott retteneteset Nacarkekia. – Lehet-e veled együtt laknom, ha ilyen neveletlen vagy?!

Megrémült a dev és elszaladt a testvéreihez. Nacarkekia egyedül maradt az egész házban. De hát a kilenc óriás testvér is csak ott volt a közelben és Nacarkekia nagyon félt ettől a szomszédságtól. Hogy

megszabaduljon tőlük, kigondolta, fölöt a lábára két hatalmas szitát, és gyerünk sétálni a devek háza körül a nagy hóban.

Amikor a devek fölébredtek, meglátták a nyomait valamiféle csodaszörnynek, megrémülve elszaladtak, még csak vissza se néztek. Otthagyták sorsára mindenüket. Nacarkecia meg szépen beült a vagyonukba.

MUZARBIJ KIRÁLY

Élt egyszer a világon Muzarbij király. Egyetlen lányán kívül nem volt neki senkije. A király minden este felment a várbástyára és hogy elijessze a deveket, akik körülvették a királyságát és el akarták foglalni birodalmát – félelmes hangján lekiáltott nekik. A devek féltek Muzarbijtől és amikor a kiáltását meghallották, már közeledni se mertek, így védte meg a király országát éjszakára. Nappal pedig vette a nyilát és úgy lőtte le a devek fejeit, mintha csak hagyma lett volna.

Muzarbijnak volt egy felesége, aki titokban a legfélelmetesebb devet, a tizenkét fejű devkirályt szerette.

Sokáig védelmezte így ez a király az országát, de egyszerre elérkezett az ő halálos órája is, meghalt. A felesége örült is nagyon, mert annyira szerette a tizenkét fejű devet. Amíg Muzarbij élt, csak rejtegette, de most sehogy se tudta eltitkolni a lánya előtt örömét. A lánya észrevette és azt mondta neki:

– Nagy szerencsétlenség szakadt ránk, hogy meghalt Muzarbij király. Mit fogunk itt nélküle csinálni? Ha ma nem, akkor holnap törnek ránk a devek és megesznek minket. Jobb, ha elmenekülünk a hegyekbe és ott húzzuk meg magunkat.

Nem tetszett ez sehogy se a királynénak és azt mondta:

– Öreg vagyok én már, minek meneküljek. Akár a devek visznek el, akár meghalok, egyre megy. Te csak tégy, ahogy akarsz, nekem már nincs hova lennem öreg fejemmel.

Azt felelte a leány:

– Nem, neked is el kell jönnöd! Öltözz és gyerünk, mert, ha nem, itt előttem megölöm magam.

Megijedt a királyné. Felöltöztek és mentek a hegyekbe.

Amit bírtak, vittek magukkal, a többit otthagyták. Találtak egy barlangot, abba megtelepedtek, senki se tudta, hogy hová lettek.

Füveket, gyökereket gyűjtöttek, a napon megszáritották, abból éltek.

Múlt az idő. Egyszer a királyné éppen gyökereket gyűjtögetett, s amíg odajárt, a királyné fia született. Félig arany, félig ezüst fiú. Fogta a királyné és egy nagy kő alá rejtette. Amikor a királyné megjött, mindjárt észrevette, hogy valami történt és megkérdezte:

– Mitől vagy olyan sápadt? Mondd meg, mert ha nem, azonnal megölöm magam!

– Mitől lennék sápadt? – mondta a királyné. – Született egy csúnya fiam, odatettem a kő alá.

Odaszaladt a királyné, felemelte a követ, kivette a gyermeket és látja, félig arany, félig ezüst. Alig tudott hová lenni nagy örömeiben és azt kiáltotta:

– Megkegyelmezett nekünk a sors!

Nőtt, növekedett a fiú, de micsoda fiú volt az! Ma szebb, mint tegnap, holnap szebb, mint ma. Arcára, akár csak a napra, nézni se lehetett. Három év úgy ment el, mint három nap, máris járni kezdett. A tizedik napon meg vadászni ment. Vett egy botot azt hajította a madarakra. Nem menekülhetett egy se előle, eltalálta mind röptében. Egyszer csak azt mondta a nővérenek:

– Készíts nekem valamit, hogy lőni tudjak!

Levágott egy ágat a királyné, íjat hajlított belőle, hajából húrt sodort, hozzákötötte az íjhoz és odaadta a testvérenek. Elkezdett járni a fiú vadászni. Reggel elment, este tért vissza, rengeteg vaddal és ezután ebből éltek. Mindennap messzebb és messzebb járt a barlangtól, mindig később tért vissza esténként. Egyszer egészen korán hajnalban ment el, hogy még nagyobb utat bejárhasson. Ment, ment a fiú, amíg csak egy nagy hegyhez nem ért. Körülnéz, és meglát ám valami bástyafélét a hegy tetején, amelyik egészen az égig ért (ez az apjának a vára volt). Elcsodálkozott a fiú, soha még ilyent nem látott. Gondolkodott, hogyan mehetne föl a hegyre? Mert a nap már lemenőben volt, ha nem megy haza, a nővére sírni fog.

„Eh gondolta a fiú – lesz, ami lesz! Ha nem nézem meg, mi van ott, nem is tudhatom meg!” Föl is mászott a hegyre, odament egy házhoz. Nem talált senkit. Odament egy másikhoz, ott se volt senki. Végre a harmadikban egy öreg anyókat látott meg a tűz mellett. Fölnézett az anyóka, látja, az ajtóban egy gyönyörű királyfi áll, azt mondja neki:

– Látom, ember fia vagy, menekülj innen! Itt devek uralkodnak, minden embert megölnek. Az egész országban csak én vagyok még életben, holnap már értem is jönnek. Ez itt Muzarbij király vára. A király meghalt, utódja nem maradt. A felesége, meg a lánya elmenekültek, senki sem tudja, hova.

Akkor a királyfi megtudta, kinek a fia ő, és nagyon megörült. Kikérdezte az öreg anyókat, hogy mikor jönnek a devek, aztán fölugrott és visszaszaladt anyjához és a nővéréhez. Az úton még vadászott egy keveset és hazavitte. Vacsora után megkérdezte a királynét:

– Mondd meg nekem, honnan jöttünk mi?

– Sehonnan se jöttünk! – felelte az anyja.

A királykisasszony mindent el akart mondani neki, de félt és hallgatott. Nem kérdezgetett a fiú sem tovább. Hajnalban fölkel, visszament oda, ahol az este járt. Amikor az anyóka meglátta a fiút, megölelte, megcsókolta és elmondott neki mindent, amit csak tudott Muzarbij királyról. Megtudta a fiú, hogy a várban most is ott van az apjának a nyila. Azt magához vette és azt mondta az anyókéknak:

– Amikor a dev idejön, ne mozdulj el a helyedről, maradj csak ülve. – Ő pedig az ajtó mögé rejtőzött. Hamarosan jött is a dev, tört, zúzott mindent maga körül. Belépett a házba, már éppen rá akarta vetni magát az anyókára, de abban a szempillantásban lőtt a fiú, lerepült a dev feje. Az öreg anyóka is segített, elásták a devet. A fiú meg vette az apjának az íját és elindult haza. Az úton még vadászott és a vadat hazavitte.

Másnap megint elindult a fiú, hogy végezzen a második devvel. Elbújt az ajtó mögé. Azt mondja az anyóka: „Jön a másik dev!” Hallja ám a fiú is:

– Hej, öreganyám, gyere ki! Hová tetted a testvérem?

De az anyóka csak ült, mintha nem is hallotta volna, meg se mozdult. Ugrott dühödten a dev, hogy szétszagassa, de abban a szempillantásban lőtt megint a fiú, leröpítette a dev fejét. Elásták ezt is.

Harmadik nap a harmadik devet ölte meg. Már csak a tizenkét fejű maradt meg egyedül. Az volt a híre, hogy ezt senki sem ölheti meg. A negyedik nap jött a fiú, hogy találkozzon vele. „Ma eldől a sorsom!” – gondolta.

Dübörgött a föld, megremegett a ház, mozgott, csörömpölt minden. Kérdezi a fiú:

– Mi ez?

– A tizenkét fejű dev jön! – mondta az anyóka.

És jött is a dev, tört, zúzott mindent.

Hej, öreganyám, gyere ki! Mondd meg, hol vannak a testvéreim! Itt a halálod!

Az anyóka mintha nem is hallotta volna. Ugrott a dev, már tátotta a száját, hogy megegye, de a fiú megint kilőtte a nyilát és a devnek mind a tizenkét feje lerepült. De alig pillantott föl a fiú, a devnek újra kinőtt mind a tizenkét feje. Lőtt megint – leesett a tizenkét feje, meg újra kinőtt. Mit tegyen itt, hogyan ölje meg a devet? Akkor egy kis madár repült oda, a fára ült és énekelni kezdte: „Hamut tüzesíts!” Megértette az anyóka, felugrott, előkapta a serpenyőt, hamut gyűjtött és amint a fiú lelőtte a dev fejeit, hamar beszórta hamuval a sebeket. Nem nőttek ki többé a dev fejei. Darabokra vagdalták az egészet és elásták azt is. Azt mondta az anyóka a fiúnak: „Most már a földön minden baj elmúlt!” Örömeben el is felejtett minden rosszat, ami történt, ölelte-csókolta a fiút. Este fáradtan tért haza a királyfi. Ahogy megérkezett, le is feküdt. Kérdezgette a királykisasszony:

– Mitől fáradtál úgy el?

Nem felelt semmit a fiú. Reggel még egyszer kipróbálta a királynét:

– Mondd meg nekem, kinek a fia vagyok én?

Semmit se szólt az anyja, hallgatott. Akkor a fiú elmondta, hol járt és mit csinált. Megörült nagyon a királylány, nem tudta már türtőztetni magát, felkiáltott:

– Te vagy Muzarbij fia, akinek az íjával megölted a deveket!

A királyné azt mondta, azért hallgatott, mert félt, nehogy a devek megöljék a fiút. Akkor a fiú elvitte anyját és nővérét apja palotájába. Amikor a nap lement, felment a bástyára, olyat kiáltott, hogy valamennyi csillag hunyorgatni kezdett. Meghallotta a kiáltást az egész nép, elcsodálkoztak: mi ez? csak nem Muzarbij király jött ki a sírjából? Az nem lehet! De ki állhatna helyére? Másnap mindenkinek tudtára adták, annak is, aki az erdőben, annak is, aki a hegyekben rejtőzött. Eljött az egész nép, elementek a várba. Megtudták, hogy Muzarbij fia jött meg és megölte a deveket. Nagy volt az öröm,

kikiáltották királynak és visszatértek házaikba. Csak a királyné nem örült, hogy meghalt a tizenkét fejű dev. Megtudta, hová ásták el, minden reggel vízzel öntözte a sírját. Harmadik nap a föld alól hang hallatszott:

– Ki sajnált meg engem és öntöz meg vízzel? Nem vehetnél le egy maroknyi földet a sírról?

Lekaparta az asszony, akkor szétnyílt a föld és kijött belőle a dev. Az asszony átváltoztatta léggé és beletette egy kis dobozba. Aztán odavitt a fiának egy kicsike kis cipőt és azt mondta:

– Te nem hasonlítasz Muzarbijhoz! Nézd, ő milyen kis cipőket viselt!

Megharagudott a fiú, hogy ő nem hasonlít az apjára. Vette a cipőket, fel akarja húzni őket, abban a pillanatban a jobb lába megcsúszott és eltörött. Fölugrott a királyné, kinyitotta a skatulyát, kiengedte a legyet és a légy visszaváltozott devvé, rávetette magát a fiúra. Megragadta a fiú, még fél lábon is, és térdéig a földbe vágta. Látta a királyné, már-már legyőzi a devet, odaszaladt és kását szórt a lába alá. Megcsúszott a királyfi, a dev megragadta és a földhöz vágta. Aztán rátérdelt és apró darabokra vágta. Felkelt a dev és a királynéval együtt felmentek a bástyára.

Jött a királyfi nővére; meglátta testvérét darabokra vágva. Gyorsan összeszedte minden darabját, zsákba tette, bekötötte és kivitte a hegyekbe. Elvitte abba a barlangba, ahol előbb rejtőztek, ott összerakta a darabokat, mellé ült és három nap, három éjjel siratta testvérét és könnyeivel öntözte. A harmadik nap megmozdult a fiú és felocsúdott, mintha álmából ébredt volna. Azt mondta nővéreinek:

– Most én hazamegyek, hamarosan te is visszatérhetsz.

Hallgatott rá a leány. A fiú visszatért a várba és azt mondta az anyóknak:

– Szaladj és kiabálj: „Muzarbij jön! Muzarbij jön!”

Elszaladt az anyóka és kiáltozta: „Muzarbij jön!”

Meghallotta a dev és a királyné, rohantak kifelé a palotából. Felszaladt a fiú a bástyára, fogta az apja íját, belelőtt a devbe, mind a tizenkét fejét ellőtte. Odaszaladt az anyóka és tüzes üszökkel beszórta a sebeket. Akkor a királyfi elővette a kardját, darabokra vágta a devet. Tűzbe szórták, hamuvá vált minden darabja. Visszatért a királykisasszony, örült, mikor testvérét győztesen látta.

Azt mondta akkor a királyfinak a nővére:

– Most már megmondhatom. Muzarbij királynak volt egy lova. Ez a ló valamelyik barlangban áll bekötve. Ha arra a lóra ülsz, soha bajod nem lehet.

A királyfi elment, megkereste magának a lovat, úgy repült vele, mint a madár. Fölröpült a ló, hogy az égbe üsse a fiút, de a királyfi a ló hasa alá fordult; akkor a földhöz akarta csapni, de a fiú az oldalára csúszott. Most már megszelídült a ló. Fölrepült vele a fiú a bástyára és az álnok királynét hajánál fogva odakötötte a ló farkára. Azzal megzavarta a lovat, darabokra szakadt a királyné.

Vége a mesémnek. Tegnap ott voltam, ma idejöttem. Legyen nektek ma három almátok, bárom gránátotok, amit ti is szedtetek.

A VADÁSZ

Hol volt, hol nem volt, élt a világon egy vadász. Elment egyszer az erdőbe vadászni. Egész nap járta az erdőt, de semmiféle vaddal se találkozott, s így üres kézzel tért vissza. Már pihenni készülődött, amikor egy fiatal szarvasgidát látott legelészni. Megcélozta a vadász, lőtt, megölte a szarvasgidát. Hozzákészült, hogy elvigye magával, de amint átlépett a szarvas fején, hirtelen csak átváltozott gyönyörű leánnyá. Megrémült a vadász, de már mit tehetett volna? – megmaradt lánynak.

Levette fegyvereit, felakasztotta a fára és elindult, maga se tudta, hogy hová? Sokat járt-e, vagy keveset? – harmadnap elért egy várost. Bolyongott az ismeretlen városban, nem tudta, hová legyen, kivel ossza meg bánatát.

Abban a városban élt egy öregasszony. Este megfejte teheneit és a tejet vitte haza. Meglátta a lányt, elcsodálkozott.

– Ki vagy te és honnan jössz? Kik a szüleid és miért engedtek el léged éjszaka egyedül csavarogni?

A leány elmesélte, hogy ő árva, senki rokona nincsen.

– Végy magadhoz, tégy jót velem – kérte az öregasszonyt – legyél az anyám és én a lányod leszek. Még erős is és ügyes is vagyok, mindent megteszek, amit mondasz.

Megörült az öregasszony, magához vette. Olyan dolgos, okos volt, nem is beszélve szépségéről – hogy híre messze földön elterjedt. Kérők jártak hozzá, nyugalma se volt tőlük. Egyszer a királyfi járt arra és ahogy meglátta, meg is szerette. Szomorúan ment haza a királyfi és akármit próbáltak, sehogy se tudták felvidítani. Bánkódott a király, kérdezgette:

– Fiam, mi van veled, miféle bánat emészt?

Elmondott a királyfi mindent az apjának, hogy nem tud élni a nélkül a szépséges leány nélkül. A király azonnal elküldött érte.

Megkeresték az öregasszonyt, elvitték a leányt a királyi udvarba és hozzáadták a királyfihoz.

Egy év múlva született egy fiuk. Egyszer elhatározta a szép királyné: „Elmegyek, megnézem, megvannak-e még a fegyvereim azon a fán, vagy elvitte valaki?”

Elment titokban a királyi udvarból. Ment, mendegélt és el is jutott arra a helyre. Látja, a szarvasgida is ott fekszik, meg a fegyverek is ott függenek a fán érintetlenül. Azt mondta magában a királyné: „Ha akkor átléptem a szarvasfin és lánnyá váltam, álléptek most is, hátha újra ember leszek.” Át is lépett a szarvason és abban a pillanatban gyönyörű kancává változott. Nyerített, vágatott a ló, a királyi udvarig meg se állt. Emberi esze volt, de beszélni nem tudott. Megfogták a kancát, az istállóba vezették, etették. A királyfi pedig hiába kereste feleségét, sehol se találta. Vagy az ég nyelte el, vagy a föld.

Múlt az idő és a kanca csikót ellett, de olyant, hogy párja nem volt: szeme szikrázott, senki olyant még nem látott. Egyszer csak valamelyik királyi lovásznak kedve támadt lovagolni. Felugrott erre a kancára és rácsapott. Megijedt a kanca, nem szokott hozzá a veréshez. Ledobta a lovast és elszáguldott, se ég, se föld nem látta. Szaladt addig a fáig, átlépett a szarvason és nagy, dühös kutyává változott. Visszaszaladt a kutya a királyi udvarba. Ott meg keresték a kancát, keresték, keresték, sehol se találták. Megszerette a király unokája a kutyát, nem vált el tőle. Múlt az idő, a kutyának kölyke lett.

A király unokája felült egyszer a csikóra, vitte magával a kutyát és vadászni indult. Az erdőben nyulat lőtt és utána küldte a kutyát. Futottak, futottak és elérték a lelőtt szarvast. Átugrott a nyúl a szarvason, átugrott utána a kutya is és visszaváltozott vadásszá. Megörült a vadász, levette a fáról fegyvereit és elindult megkeresni a fiát. A király unokája meg várt, várt egy darabig, aztán elindult a nyomon, nem akarta elveszteni kedvenc kutyáját.

Keresi, keresi, s meglát az erdőben egy kastélyt. Megkérdezte a királyfi, kié ez a kastély, ki él benne és miért építették ide a sűrű erdőbe?

– Ebben a kastélyban egy leány él, olyan szép, hogy párja nincs a nap alatt – mondták neki. – Három olyan mesét kell elmondani neki, amilyent még senki sem mondott, senki se hallott, de mind igaz legyen. A leánynak van két arany üstje, benne arany vízzel és arany

vajjal. Ha valaki három ilyen mesét elmond, az arany üstben felforr az arany víz és az arany vaj, és a leány is férjhez megy ahhoz. De aki nem tud úgy mesélni, mint követeli, annak fejét véteti.

Elindult a fiú a kastélyhoz, tudta, hogy semmit se tud mesélni olyant, amit senki se mondott, senki se hallott és igaz legyen. De elhatározta, hogy legalább megnézi azt a lányt, akinek nincs párja a nap alatt.

„Legyen, ami lesz, csak megpillanthassam őt!” – gondolta.

Megy a kastély felé, gondolkodik, egyszer csak összetalálkozik a vadással. Meglátta a ló a vadászt, megállt, sehogy se akart továbbmenni, egyre csak a vadász körül ugrándozott. Állt a fiú és nézte. Elcsodálkozott, meg dühös is lett, ütötte a lovát, de az meg se mozdult. Akkor megparancsolta, ölje meg a vadászt. De a vadász beszélni kezdett:

– Gyerünk, elvezetlek téged a szépséges leányhoz és mondok olyan mesét, hogy tőlük nemcsak az üstben forr fel a víz, hanem a köveken is; és a nap alatt párját nem lelő lányt megszerzem neked.

Megörült a fiú, magához vette a vadászt, elindultak. Elküldtek egy embert a szépséges leányhoz, hogy jelentse: „Ebből és ebből a királyságból megérkezett az ilyen és ilyen király unokája. Három szót akar neked mondani, hogy arany katlanodban felforrjon az arany víz és vaj.”

A vadász azt mondta a fiúnak (hiszen ő szülte ezt a fiút, amikor még asszony volt):

– Amikor odaérünk, állj félre. Én meg mondom: „Uram elfáradt és nekem parancsolta meg, hogy nevében szóljak.”

Beleegyezett a fiú. Odamentek. Megparancsolta a leány, vezessék hozzá a vendégeket. Bevezették őket a kastélyba, ahol a nap alatt párját nem találó leány várta őket apjával és összes rokonával. A vadász üdvözölte mindnyájukat és azt mondta:

– Íme, itt ez a fiú, az én uram. Nagyon elfáradt és megparancsolta, hogy mondjam el nektek, amit kell. Ha megengeditek, beszélek.

– Beszélj! Beszélj! – hangzott fel mindenfelől.

Megfogta a vadász a fiú kezét és azt mondta:

– Mit gondoltok, lehetek én ennek az embernek az anyja?

Fellobbantak a lángok az arany üst alatt. A vadász megint azt mondta:

– Vagy mondjátok, vajon ezt a lovat nem én ellettem-e?

Felforrt a víz az arany üstben. A vadász folytatta:

– Elhiszitek-e, hogy ez a kutyakölyök is az enyém?

Az arany üstben felforrt a vaj is. Feleségül adták a fiúnak a nap alatt párját nem lelő szép lányt, nagy lakodalmat csaptak,

A vadász meg eltűnt. Sokáig keresték, de bizony sehol se találták.

*

*Halál oda, lakoma ide,
Korpa oda, liszt ide.*

A KÍGYÓFIÚ

Élt egy szegény házaspár. Az asszony cérnát gombolyított és az emberrel küldte eladni.

Az ember az úton látta, hogy a gyerekek megfogtak egy kígyófiút és kínozzák. Megsajnálta a kis kígyót, a gyerekeknek adta a cérnagombolyagot és hazavitte a kígyófiút.

Az asszony meg mérgelődött az emberre:

– Minek nekünk a kígyófiú, a cérnagombolyagot hogy vesztegethetted el érte? Fogd, dobd ki és küldd el!

– Ma éjjel hová vinném már? Hadd maradjon itt és holnap elviszem a szüleikhez – válaszolt az ember.

Másnap valóban elvitte a kígyófiút. Az úton egy pásztorral találkozott.

– Ezt a kígyófiút akarom átadni szüleiknek, de nem tudom, hol laknak. Ha te tudod, megmondhatnád! – kérte a pásztor az ember.

– Én ismerem a lakásukat. Ezen és ezen a helyen vannak. Mikor meglátnak, rengeteg igazgyöngyöt, aranyat, ezüstöt kínálnak neked, de te ne vedd el; van egy régi kendőjük, ez a kendő a kívánó-kendő – amit akarsz, azt kívánsz s az mindent megtesz. Azt kérd el és hozd el! – mondta a pásztor.

Elindult az ember. Odament, ahová a pásztor mondta neki. Odaadta a kis kígyót. A kígyók nagyon megörültek elveszett fiúknak, behívták az embert, mutattak neki aranyat, ezüstöt, igazgyöngyöt és azt mondták neki, amennyit akar, válassza ki és vigye el.

De az ember csak a régi kendőt kérte. A kígyók örömmel oda is adták.

Elment az ember haza, elvitte a kívánó-kendőt.

Mérgelődött a felesége:

– Minek nekünk ez az öreg kendő, vajon nekünk nincs ilyen? Miért nem ezüstöt, aranyat, meg igazgyöngyöt hoztál?

Az ember fogta a kendőt, kibontotta és azt mondta:

– Kendőm, kendőm, a te napodra, meg az én napomra, a te éltető napodra;^[10] ami e szegény házat megilleti, hozd ide nekünk!

A kendő megtelt mindenféle enni-innivalóval. Amit kívántak, mindent előteremtett. Az ember meg az asszony meggazdagodott. Azt mondta az asszony a férjének:

– Hívjuk meg a királyt!

Az ember nem akarta a királyt meghívni, de végül beleegyezett. Meghívták a királyt udvarostul. Kibontották a kendőt, megtelt különféle királyi étel-, itallal. A király elcsodálkozott. Befejezte, vagy sem az evést, vette a kendőt, összehajtotta, odaadta a vezírnek, hogy vigye haza a palotába és ő is elment.

Elszomorodott az asszony meg az ember. Az ember elment újra a kígyókhöz. Az úton megint ugyanazzal a pásztorral találkozott és elpanaszolta:

– Meghívtam a királyt, megtetszett neki a kendő és elvitte.

A pásztor azt felelte:

– A kígyók megint sok aranyat, ezüstöt, meg igazgyöngyöt fognak kínálni, de ne fogadd el. Az ajtó mögött van egy lovuk, amikor prűszköl, egyik orrlyukából arany ömlik, a másiktól ezüst. Azt kérd, azt adják neked.

Az ember elment a kígyókhöz. Meglátta-e, vagy se a kígyófiú, azonnal megismerte és örömmel odarohant. A kígyók is jó szívvel fogadták, megmutatták neki az aranyat, ezüstöt és igazgyöngyöt. Az ember nem vett belőle, a lovat kérte. A kígyók azt is odaadták, ahogy ő kívánta.

Hazavezette a lovat. Ahányszor prűszkölt, egy zsák arannyal, ezüstitel telt meg. Újra meggazdagodtak. Egy nap az asszony csökönyösködött, a fürdőbe ezen a paripán akart elmenni. Ugyanakkor a király felesége is ott fürdött. Kiment és meglátta a gyönyörű paripát. A királyné megirigyelte: „Miféle asszony lehet az, akinek ilyen gyönyörű paripája van, és én meg közönséges lóval jöttem?” Elkötötte a paripát, felült rá és elvágatott. A maga lovát meg otthagya.

Az asszony kijött a fürdőből, felült a lóra és elment; nem vette észre, hogy a paripát kicserélték. Hazament és azt mondta a férjének:

– Látod, kaco, hogy megváltozott a mi paripánk színe?

A ló orrlyukaiból arany, ezüst sem hullott. Kitalálták, hogy a királyné vitte el a paripát. Az ember újra elment a kígyókhöz. Az úton ugyanazzal a pásztorral találkozott, elpanaszolta neki baját:

– A paripát a királyné elvitte.

A pásztor kioktatta:

– A kígyók megint nagy örömmel fogadnak majd, kínálnak igazgyöngyöt, aranyat, ezüstöt, de most se fogadd el. Lesz ott egy tök, azt kérd és odaadják. Hozd el, vidd a királyhoz, kérd a kendődet és paripádat. Ha ellentmond neked, a tök szétpukkan, a király házát és környékét elégeti; neked marad így a kendő, paripa és az egész királyság.

Az ember elment a kígyókhöz. A kígyók megint örömmel, hangos sziszegéssel vették körül, kitárták neki az aranyat, ezüstöt, igazgyöngyöt. Az ember nem kért belőle, megköszönte sok jószágukat, és a tököt kérte. A kígyók a tököt is bőkezűen odaadták. Az ember vette a tököt, elvitte a királyhoz és kérte a kendőjét, meg a paripáját. A király megharagudott, hogy merészeli ez az ember a kendőt és a paripát visszakérni. Megparancsolta az ajtónállóknak, hogy botozzák ki az embert. Az ajtónállók rávetették magukat. Abban a pillanatban szétpukkant a tök és a király egész háza és környezete lángba borult.

A paripa, a kendő, sőt az egész birodalom az emberé lett.

*

*Betegség oda,
Lakoma ide!*

A RÓKA-BÍRÓ ÉS A KIRÁLY FIA

Élt egyszer egy király és volt neki egy fia. Egyszer azt mondja a király a fiának:

– Fiam, meg akarlak házasítani.

– Jól van – felelt a fiú – de én a Keleti király lányát akarom elvenni. Ha megkéred nekem, megnősülök, másképpen nem.

– Nem! – mondta a király. – A Keleti király szegény, minek neked a lánya. Majd én keresek neked gazdag királylányt.

Ellenkezett a királyfi.

– Nem akarok mást, gazdagot, csak őt akarom! Feldühödött a király:

– Te a fiam vagy és úgy lesz, ahogy én akarom!

– Nem és nem! – makacskodott a királyfi és elhatározta, hogy elmegy otthonról.

Felnyergelte a lovát, burkát öltött, fegyvereket vett magához, felült a lóra és elvágatott. Megérkezett a Csancshareli sziklához, Ahalcihe és Ahalkalaki határára, ahol a sziklák csúcsán a sasok fészket raknak, a völgyben patakok zuhognak. Talált ott egy barlangot, bekötötte a lovát, ő meg elment vadászni. Mindennap eljárt vadászni, mindennap megölt egy szarvast. De az egész nem ehette meg, amit megevett, megette, a többit eldobta.

Megszimatolta ezt egy éhes róka, odalopózott, evett belőle. Es egy sas is odarepült arra a húsrá és egy kandúr is előkerült valahonnan. Odaszaladt egy nyúl is. Megbarátkoztak, ettek, sétáltak.

Egyszer csak azt mondja a róka;

– Hívjuk csak meg a medvét, meg a farkast, hiszen éhesek azok is. Hadd egyenek, van elég hús.

Odahívták a medvét és a farkast. Falták a húst, rágcsálták a csontokat, mind jóllaktak. De az okos róka kigondolta, hogy kellene

egy vezért választani, mert másképpen összevesznek és elharapják egymás torkát, összehívta valamennyi állatot és azt mondta nekik:

– Vezért kell választanunk. Az aztán szétosztja valamennyiünknek az ennivalót, másképpen összeveszünk. Mit gondoltok, jó lesz?

– Nagyon jó! – mondták mindnyájan.

A róka maga akart vezér lenni és azt mondta színleg a farkasnak:

– Légy te vezér!

– Nem – ellenkezett a farkas – én nem tudok osztani. Félek, hogy magamnak nagyobbat osztok, megharagusztok és elűztök ezért.

– Jól van. Medve, légy te a vezér! – mondta a róka.

– Nem, nem! – kiabáltak mind. – Légy te magad!

– Rendben van – egyezett bele a róka – csak vigyázzatok, hallgassatok rám, amint kell!

– Jó, jó! – kiabáltak mind.

– Hát jó, akkor halljátok: mit gondoltok, nekünk ez a hús magától jött? Nem! Az a fiú, amelyik a barlangban él, az adta nekünk. Meg kell neki köszönnünk.

– Mit kell csinálnunk hát? – kérdezték mindannyian.

– Mit? Elhozzuk neki feleségül a Keleti király lányát.

– De hogyan hozzuk el? – kérdezték.

– Hát így – mondta a róka. – Te, medve, farkas, meg sas elmentek a király udvarába. A medve meg a farkas ekébe fogja magát és szántani kezdi a Keleti király földjét. Csodálkozni fog a király, azt hiszi: „Még a vadak is nekem szolgálnak, félnek tőlem!” Kihívja a lányát meg a feleségét és azt mondja: „Nézzétek, milyen hatalmas király vagyok, még a vadak is nekem dolgoznak!” Kijön akkor a lány a balkonra, a sas meg, amelyik ott kering majd az udvar felett, amint őt meglátja, lecsap a levegőből és elragadja. És akkor elhozzátok a mi jótevőnknek.

A vezér parancsát teljesíteni kell. Elrepült a sas, ott keringett az udvar felett. A farkas meg a medve befogták magukat az ekébe és szántottak. Kijött a király meg a királyné a lányával. Amint meglátta őt a sas, hozzácsapott és elragadta. Elvitték a barlangba, otthagyták

és elmentek. Hazajött a fiú a vadászatról, látja ám, valaki ül a barlangban. Elcsodálkozott és megkérdezte:

– Ki vagy te?

– A Keleti király lánya vagyok – mondta a lány.

– Micsoda szerencse! – örült meg a királyfi. – Hiszen miattad hagytam ott apám palotáját és élek itt egyedül. Téged szeretlek! De ki hozott téged ide?

Elmondott neki mindent a királykisasszony. Elcsodálkozott a királyfi:

– Akkor téged az én állataim hoztak ide!

Örült és még több húst adott barátainak.

A róka összegyűjtötte megint az állatokat:

– Tudjátok-e, hogy ők emberek és nem alhatnak a pusztá földön.

– Mit tehetünk hát? – kérdezték az állatok.

– Mit? – mondta a róka. – Menjetek el Ahalcihébe. Te, farkas, végigrohansz a városon, mindenki utánad veti magát, otthagyják a boltjaikat. Akkor meg te, medve, bemész a boltba, kiválasztasz egy nagy darab szép brokátot és elhozod.

A farkas felkiáltott:

– Jaj, agyonhajszolnak, felfalnak a kutyák!

Rákiabált a róka:

– Te magad vagy a kutya! Elfelejtetted már, milyen éhesen szaladgáltál?! Most hízol, mint egy disznó, szolgálni meg nem akarsz!? Felfalnak, hát felfalnak! Oda kell menned!

Megijedt a farkas. „Mit tehetünk, elmegyünk” – mondták a medvével. Elmentek. Bementek a városba, a farkas rohanni kezdett a bazár felé s mindenki a nyomában volt. A medve megrakta magát alaposan a boltokban. Hatalmas darab brokátot vett a vállára és futni kezdett. Azok meglátták a medvét is. Ki a farkas, ki a medve után vetette magát, így aztán se egyiket, se másikat nem tudták megfogni. Megérkeztek, meghozták a brokátot, bevitték a barlangba és szépen eligazították.

Hagyjuk most őket, gyerünk a Keleti királyhoz.

Erős parancsot adott ki a király:

– Aki visszahozza a lányomat, annyi aranyat kap, amennyit csak elbír!

Egy öreg boszorkány vette a botját, elment a királyhoz és azt mondta:

– Én elhozom a lányodat!

– Jó – mondta a király – itt az arany, felét odaadom most, a másik felét, amikor megjössz.

Azt mondta a boszorkány:

– Jó, csak adjál nekem még egy kádat.

Adtak neki kádat. Kigyantázta kívülről-belülről, aztán szerzett egy kígyót, ráült a kádra, verte a kígyót korbáccsal, felemelkedett a kád és elrepült. Elrepült a káddal Csihori faluig, amelynek éppen a lábánál emelkedik a Csancshareli szikla. Leszállt a boszorkány, kígyóját a kádba hajította, vette a botját, ment, sóhajtozott nagyokat.

A királyfi vadászaton volt. Meglátta az öregasszonyt, megsajnálta és megkérdezte:

– Jó napot, öreganyám! Ki vagy és honnan jössz?

– Jó napot, fiam! – mondta az öregasszony. – Az azpindzi fürdőben voltam. Hizabavriból való vagyok, eltévesztettem az utat, egyedül maradtam, azt se tudom, hová menjek, hogyan találjak haza, hiszen öreg és tehetetlen vagyok már.

Megsajnálta az öregasszonyt és azt mondta:

– No, menjünk akkor hozzám!

– Hát hol élsz te, fiam?

– Itt a Csancshareli sziklán.

Megörült a boszorkány azt mondja:

– Élj szerencsésen és örökké, fiam, mert megsajnálta engem, öregasszonyt!

Felültette az öregasszonyt a lovára. De a ló megérezte az ellenséget, sehogy se akart elindulni, lefeküdt, ütötte-verte a királyfi, míg végre nagy bukdácsolva elindult. Hazavitte a fiú a boszorkányt, mérgelődött a felesége:

– Minek neked ez a százéves öregasszony?

– Semmire! – mondta a királyfi. – Adunk neki éjszakai szállást és a többit meglátjuk.

Ott maradt a boszorkány. Melegített vizet, megmosdatta a királykisasszonyt, szolgált neki mindenhogyan, örült nagyon a királykisasszony és azt mondta a férjének:

– Hadd maradjon nálunk!

Azt mondta a királyfi:

– Mi az? Este mérgelődteél, nem akartad, most meg megtetszett?

Minek sokat beszélni, a királykisasszony megszokta az öregasszonyt, maga mellett tartotta. Egyszer elment a királyfi vadászni és az állatai is mind vele mentek. Egyedül maradt a királykisasszony a boszorkánnyal. Azt mondta ez neki:

– Gyerünk, sétáljunk egy kicsit.

Elvitte a királykisasszonyt, elvezette egész odáig, ahol a kádját hagyta. Meglátta a lány a kádat és azt mondta:

– Mi ez, öreganyám, miféle kád?

– Nem tudom, leányom, gyerünk, nézzük meg – mondta a boszorkány.

Odamentek, belepillantottak, fekszik valami a fenekén. Azt mondja a királykisasszony:

– Mi van ott bent? Vedd ki!

– Jaj, leányom, fáj a derekam, nem tudom én kivenni. Vedd ki, jobb lesz, te magad!

Odament a leány, behajolt a kádba, abban a pillanatban az öregasszony egészen belelökte, felugrott ő is a kádra, elrepültek. Elvitte a királykisasszonyt a szüleihez. Otthon elmondott mindent az apjának, hol volt és hogyan élt. Hagyjuk itt most őket és térjünk vissza a királyfihoz és a róka-bíróhoz.

Megjött a róka a vadászatból – és nincs sehol a királykisasszony. Kérdezi a kandúrt:

– Hol a királykisasszony?

– Nem tudom!

Elgondolkozott a róka – nem vitte-e el az az öregasszony a szüleihez? Feldühödött, elverte a medvét is, farkast is, sast is, hogy nem figyeltek, rosszul őrizték. Aztán megparancsolta:

– Küldjétek ide a kandúrt!

Odahívták. Azt mondta a róka:

– Elmégy ahhoz a Keleti királyhoz, bemászol a királykisasszonyhoz, meglát téged, megismer és azt mondja: „Kedves kandúr, hogy kerülsz ide és hol a te gazdád?” Te meg szaladj vissza és mondj el mindent. Jól vigyázz, jegyezd meg, kedvesen fogad-e, vagy haragosan?

Elszaladt a kandúr a Keleti királyságba. Belopódzott az udvarba. Meglátta a királykisasszonyt és azt mondta:

– Ez a mi kandúrunk? Hogy kerülsz ide? Mindjárt húst hozok neked! – És ment húst hozni.

Megörült a kandúr, de nem várta meg a húst, visszaszaladt. Jelentett mindent a rókanak, hogy, mint volt. Akkor magához rendelte a róka a sast és azt mondta:

– Most jön a te dolgod! Repülj az udvarba, várd meg, amíg a királykisasszony kijön a balkonra. Megismer téged és hozzád szalad. Akkor ültess a hátadra és repülj ide velem.

Elrepült a sas. Szállt, keringett az udvar felett. Észrevette a királykisasszonyt, kiment. Akkor a sas leereszkedett, a királykisasszony megismerte. Útravalót készített magának és kiment. Odaszállt hozzá a sas, felültette a hátára és felröppent. Elrepült a szikláig, leereszkedett, bevitte a királykisasszonyt a barlangba, örült nagyon a királyfi, hogy újra láthatta feleségét. A róka meg azt mondta az állatoknak:

– Nem lesz ez így jó, meg kell védenünk őket. Te farkas, elmész Csihoriba, ott vigyázol; te medve, a berekbe; te nyúl, a mezőre; te meg, sas, a levegőben keringesz, mint a repülőgép és figyeltek, nem közeledik-e valami ellenség.

A Keleti király meg összehívta a seregét és elindult a veje ellen. Már tudta, hol vannak, a lánya megmondta neki. Elért Csihori mezőig, tábort ütött. A királynak fekete sátort állítottak. Meglátta ezt a farkas, futott, ahogy csak bírt a medvéhez:

– Jön a király sereggel elvinni a királykisasszonyt. Szaladj hamar a rókához! – Szaladt a medve a rókához.

– A király jön sereggel!

Összegyűltek mind: a róka, medve, farkas, sas, nyúl meg a kandúr. Este lett, mire összejöttek. De az a medve valamennyi medve királya volt, a farkas a farkasoké. Ugyancsak királyok voltak a többiek is: a sas, a nyúl és kandúr.

A róka azt mondja a medvének:

– Százezer medvét gyűjts össze.

A farkasnak:

– Százezer farkassal gyere!

Ugyanezt mondta a sasnak, nyúlnak, kandúrnak.

– Éjfélre itt legyen minden csapat! – parancsolta a róka. Szaladt a róka a Gomareti erdőbe, nagyot üvöltött, összehívta minden alattvalóját. Ugyanígy a medve is a Csaiti erdőben. A sas a Temi sziklához repült, összehívta a sasokat; a nyúl kiment a Kislaki rétre, összeszedte a nyulakat, amennyinek csak parancsolt. A kandúr Hizabavriba szaladt, ide nem messze és összegyűjtötte a maga népét. Így a megbeszélte időben mind együtt voltak a lakatlan Csihori falunál. Felállt a róka egy fatönkre és beszélni kezdett:

– Üssétek az ellenséget, ahol éritek, de emberhúst ne egyetek, csak lovat. Azt a sátort, ahol engem láttok, egy ujjal se érintsétek.

Továbbadta minden parancsnok a maga seregének a róka parancsát. Felsorakoztak, indultak a harcba. A Csihori mezőn elérték a király seregét, még hajnal előtt mind leverték, ölték az embereket, ették a lovakat. A róka meg a királyi sátor mellett sétálgatott. Elváltak az állatok az ellenségtől, elengedték seregüket. Jön ki a király a sátorból, látja, nincs serege. Azt mondja a róka a királynak:

– Mit képzeltél? Miféle háborúba indultál?

Felelte a király:

– Mutasd csak a vőmet, aztán akár engem is öl meg!

Elvezette a róka a királyt a barlanghoz. Bemegy a királyi azt mondja a vejének:

– Gyerünk, fiam, hozzám! Minek bajlódnál itt a sziklák közt?

– Megkérdezem a róka-vezért – válaszolta a királyfi.

Megbeszélte a rókával.

– Jó – mondta a róka – menjetek!

Elindultak. Elöl a király, aztán a lánya meg a királyfi, mögöttük a róka, farkas, medve, nyúl meg a kandúr. A farkas mindennap bárányt, a medve ökröt, a sas libát, a róka sült pulykát, a kandúr tál tejet kapott. Így éltek a királynál már két hete. Csakhogy a király azon kezdett gondolkozni, hogy szabadulhatna meg a vejétől? Megszimatolta ezt a róka valahogy. Lefeküdt, mintha aludna és aztán elmesélte:

– Azt álmodtam, hogy eljött a nagyapám meg a nagyanyám. Megharagudtak, hogy nem megyek hozzájuk, hogy a másvilágon nem látogatom meg őket. Itt az ideje, hogy elmenjek az öregekhez.

– De hát, hogy mész oda? – kérdezte a király meg a tanácsosok.

– Hát csak így: hozassatok két szekér száraz fát, rakjatok máglyát belőle a szérűre. Én felmászom a máglyára, ti meg leöntötök petróleummal és felgyújtjátok. Amikor fellobban a láng, a füsttel együtt én is felrepülök az égbe.

Így is tettek. Máglyát raktak, felmászott rá a róka, leöntötték petróleummal, meggyújtották. De, amíg leöntötték, meggyújtották, a róka gödröt ásott magának, belefeküdt, befedte magát földdel. A király meg a tanácsosai távcsővel nézték, felviszi-e a füst a rókát, de semmit se láttak a füstben. Múlt az idő. Kibújt a róka a földből, megrázta magát és ment a királyhoz. Köszönt és mondja:

– A nagyapád meg a nagyanyád nagyon haragszik rád, hogy még egyszer se látogattad meg őket.

Azt mondja a király a tanácsosainak:

– Miért ne? Ha a róka meglátogatta az ő nagyszüleit, miért ne menjek el én is az én öregeimhez?

Hoztak két szekér fát, máglyát raktak a szérűre, felmászott a király és a tanácsosai, és megparancsolta:

– Öntsétek a petróleumot és gyújtsátok meg!

El is égett a király a tanácsosaival együtt a tűzben. Azt mondja akkor a róka a királyfinak:

– Ülj te a trónra. Mostantól te vagy a király. Igazgasd úgy a királyságot, ahogyan kell.

A királyfi felült a trónra és igazgatta a királyságot. A róka, farkas, medve, sas, nyúl meg a kandúr ott éltek velük, szükségét nem ismertek.

*

*Hull a mag a malomba,
A liszt meg ki belőle!
Menjetek, mi maradunk,
Látjuk egymást valaha?*

A HEGEDŐS

Volt egyszer egy király, egyetlen lánya volt neki, de ez a lány szépségben a nappal versengett, a holdhoz volt hasonlatos. A király minden kérőnek csak azt mondta:

– Ezen és ezen a helyen, ilyen és ilyen kertben terem az élet aranyalmája. Aki annak a fának gyümölcséből hoz, annak adom feleségül a lányomat.

A kérők mind elmentek keresni az almát. Sok vitéz ment már el, de visszatérni egyet sem láttak.

A király udvarában élt egy hegedős is. Ez a hegedős híres volt dalairól, szép játékaról. Ő is megszerette a nap alatt párját nem lelő királykisasszonyt, de megkérni hogy merete volna! Egy szép napon mégiscsak bátorságot vett magának és elment a királyhoz, megkérte a királykisasszonyt. Neki is azt felelte a király, hogy ha elhozza az élet aranyalmáját, megkapja a leányt.

Fogta a hegedős a csongurit^[1] és útnak indult. Sokat ment-e vagy keveset, kilenc hegyen túlment. Elért egy rengeteg nagy kerthez, amelyiket olyan magas kerítés kerített, hogy a madár se repülhette át. A hegedős kerülgette sokáig ezt a kertet, de kaput sehol se talált. Járt körbe a kertet, közben játszott és gyönyörűen énekelt hozzá. Dalát az egész világ hallotta, a fák lombjai elhallgattak és gyönyörködtek benne. Az égből összegyülekeztek a madarak, odarepültek a kerthez, leültek a közeli fákra és ott hallgatták a hegedős énekét. Mind örültek, még a kőfalak is.

Ahogy ott énekelt, hirtelen megnyílik a meredek kőfal és a hegedős virágokkal borított utat lát maga előtt. Az út egyenesen a kertbe vezetett. Elindult azon az úton gyönyörű dalát énekelve.

Az életalma ebben a kertben volt és a kilencfejű sárkány őrizte. Aki csak közeledni mert ehhez a kerthez, azt ez a kilencfejű sárkány felfalta.

Meghallotta a rettenetes sárkány az idegen hangot. Felhördült, rettenetes száját kitátotta és bömbölni kezdett:

– Ki ez a vakmerő? Ki merészelt belépni a kertembe? Kinek van mersze lábbal érinteni ezt a földet? Itt félelmükben férgek se járnak, madarak se mernek repülni!

A hegedős játszott tovább és énekelt. Énekelte dalát és szeméből forró könnyek hullottak. Énekelt és maga is sírt. A sárkány szörnyű ordítással rohant a hegedősre, félelmes száját tátogatta, hogy elnyelje. De hirtelen megtorpant, megállította az ének. Sokáig hallgatta elnémulva. Meg kellett hallgatnia az egészet, a gyönyörű dal lenyűgözte a sárkányt. Elpárolgott a haragja s egyszer csak könnyek kezdtek folyni a szeméből. Remegve és könnyezve bámulta a rettenetes sárkány a hegedőst, az meg belekezdett egy még sokkal szebb dalba.

De hirtelen, ahogy rá csapott a hegedős, a csonguri húrjai elszakadtak. Félbeszakadt az ének is. Ott állt a hegedős a tátott szájú fenevad előtt és folytak a könnyei. De hallgatott a vérbe borult szemű sárkány is könnyekkel a szemében és sajnálta a hegedőst.

Egyszer csak hirtelen fölocsúdott a sárkány. Felkapta mind a kilenc fejét, letépte az élet aranyalmáját és odanyújtotta a hegedősnek. A hegedős nem akart hinni a szemének. Akkor azt mondta a sárkány:

– Vedd el, ne ijedj meg! Ilyen éneket még életemben nem hallottam, ilyen hangon még senki sem beszélt velem. Te megéreztetted velem a dal édességét. Menj, vidd el ezt az almát és megígérem neked, hogy soha embervért nem ontok. Milyen gyönyörű az ember beszéde!

Nagy örömmel vette a hegedős az almát, és visszafordult a maga országába.

KILENC TESTVÉR

Egy embernek kilenc fia volt, a legkisebbet Bulatnak hívták. Felnőttek mind a fiúk és megkérték az apjukat, házasítsa meg őket.

– De – mondták a fiúk – keress olyan embert, akinek ugyanannyi lánya van, ahányan mi vagyunk testvérek, mert különben nem házasodunk meg.

– Fiaim, legyetek boldogok! De attól félek, nem fogok találni olyan embert. De azért csak keresek majd, segíték rajtatok – mondta az ember és útnak is indult.

Ment, mendegélt, megérkezett egy dev házához.

– Hej, te dev, hány lányod van?

– Nyolc! – válaszolta a dev.

– No, akkor nem leszel rokonom.

Továbbment.

Ment, mendegélt, elért egy másik devhez.

– Hej, te dev! Hány lányod van?

– Hét – felelte a dev.

– Akkor te se leszel rokonom.

– Ment, mendegélt tovább, elért egy királyhoz. Megtudta, hogy a királynak nyolc lánya van, mind eladósorban, egyik szebb, mint a másik.

Mit tegyen? – gondolkodott erősen az ember. „Ha megegyezek a királlyal, egyik fiamnak nem jut asszony. Ha meg nem, hol keressek elő kilenc nővért?”

„Lesz, ami lesz!” – gondolta és jelentkezett a királynál, meg is egyezett vele. A király előkészítette a lányait az esküvőre, fél királyságát nekik adta hozományul és útnak indította őket a vőlegényekhez. Vitte hazafelé az ember a nyolc királylányt. Az úton egy hídhöz értek, megpihentek egy kicsit. De egyszer csak a híd alól

egy vörös dev ugrik ki, elkapta az embert és se előre, se hátra nem engedte.

– Ki vagy te és mit akarsz?

– A vörös dev vagyok! Ígérd meg nekem, hogy legkisebb fiadat ideküldöd, mert másképp innen el nem mész!

Mit tehetett az ember, megígérte.

Ment hazafelé az ember. Késsel se lehetett volna fogát szétfeszíteni, annyira nekibúsulta magát, mintha mind a kilenc fiát elvesztette volna.

Amikor a fiúk meglátták, hogy apjuk közeledik, szaladtak ki eléje. Legelől a legkisebb, Bulat szaladt.

– Hála neked, apánk! Visszatértél és menyasszonyt is hoztál mindegyikünknek!

Nem szólt semmit az ember. Csodálkozott Bulat, még egyszer üdvözölte az apját:

– Hála neked, apánk! Visszajöttél és menyasszonyt hoztál fiaidnak!

Most se válaszolt az ember.

Elbúsult Bulat, odament anyjához és kérlelni kezdte:

– Nem kérdeznéd meg apámat, hogy miért nem szól hozzám?

Bevezette az ember a házba a nyolc királylányt.

Kérdezi az asszony:

– Miért nem beszélsz Bulattal?

– Eh, jobb lenne, ha minden fiam elvesztettem volna, mint hogy így történt: a vörös dev megállított a hídon, Bulat fejét követelte, mert másképp nem enged el. Azért olyan nehéz szólnom hozzá.

Bulat pedig az ajtó mögött állt és meghallott mindent. Alig fejezte be az apja, odaszaladt hozzá Bulat és azt mondja:

– Apám, sose búsulj ezen. Megyek is mindjárt a devhez, semmit se fog velem csinálni!

Össze is készülődött Bulat, elindult a devhez. Az meg már tátott szájjal várta. Ahogy meglátta, nagyon megörült, mintha csak az ég ajtajai nyíltak volna meg neki.

– Ó, Bulat, menj, indulj csak ...

– Ah te! szedte-vette, ilyen-olyanja! – szidta Bulat. – Semmit se tudok, sehova se megyek... Pihenek egyet előbb, aztán majd meglátjuk.

Pihent egy kicsit Bulat, megint elkezdte a dev:

– Ó, Bulat, menj el a királyhoz, van neki egy lánya, a legszebb lány. Hozd el őt nekem feleségül.

Elindult a devtől Bulat. De megállt, nem tudta, mihez kezdjen. Ahogy álldogált, egy öregasszony jött arra.

– Hej, öreganyám! Segíts rajtam! Mondd meg, mit tegyek?

— Ahhoz a királyhoz sokan mentek már a lányáért, senki még vissza nem jött tőle. De te ne féj, úgy tégy, amint mondom és minden sikerül. Három emberrel találkozol majd, az egyik sokat eszik, a másik sokat iszik, a harmadik köveket cipel a hátán. Vidd magaddal mind a hármat, szükséged lesz rájuk a királynál.

Elbúcsúzott Bulat az anyókatól s elindult útjára. Egyszer csak egy mezőre ér és látja ám, egy ember falja a földet és mind csak kiabálja:

– Jaj, éhes vagyok! Jaj, éhes vagyok!

Megkérte Bulat ezt az embert, tartson vele. Elindultak ketten.

Mennek, mendegélnek, egyszer csak látnak ám egy embert, ott állt a vízesés alatt, száját kitéve és egyre csak azt hajtogatta:

– Kevés! Kevés! Szomjas vagyok!

Ezt is magával vitte Bulat, most már hármásban mentek.

Mentek, mendegéltek, hát látják, hogy egy ember a mező minden követ a hátára rakja és még azt mondogatja:

– Kevés, kevés, még kellene.

Bulat őt is magával hívta. Négyen mentek tovább.

Megérkeztek a királyhoz. Bulat feleségül kérte tőle a királylányt. Azt mondta a király:

– Ha estig megesztek kilenc kosár kenyeret, odaadom a lányomat.

Azt mondta Bulat a nagyevőnek:

– Te a földet faltad és mind csak azt mondtad: „éhes vagyok, enni akarok!” – most mutasd meg, mit tudsz!

Odahozták a kilenc kosár kenyeret. Nekiálltak a barátok, estére egy morzsa kenyér se maradt.

Jelentette a királynak Bulat és megint kérte a leányt feleségül.

Azt mondta a király:

– Még egy feladatot adok, ha elvégzed, tiéd a lányom. Ha megisztok egy egész kád sört, odaadom a leányt.

Szólt Bulat annak, amelyik a zuhogóból ivott. Nekifeküdt az a kádnak, kiszippantotta mind, egy csepp se maradt.

Jelentették a királynak. Sehogy sem tetszett ez neki, nem akarta odaadni a királylányt Bulatnak, de már mit tehetett? Azt mondta a király:

– Adj három napot még és akkor odaadom a lányomat.

Nem egyezett bele Bulat.

– Ha ideadod, ne késlekedj! Ha nem, akkor is elvisszük!

Azt mondja Bulat a pajtásának, amelyik a köveket cipelte a hátán:

– Terád van most szükségem. Vedd a hátadra a királyi palotát és gyerünk!

Ez meg megragadta az egész palotát, a hátára vette és vinni kezdte. A király és a lánya meg bent ültek a palotában. Megrémült a király, kérlelni kezdte Bulatot:

– Csak engem hagyjatok, vigyétek a leányt!

Beleegyezett Bulat. A király rengeteg kincssel odaadta a lányát, megáldotta és elengedte őket.

Ment Bulat nagy örömmel. Csak azon búslakodott, hogy a királylányt oda kell adnia a devnek. Nem a devhez ment, hanem ahhoz az öreganyókához, aki segített neki. Elbeszélte, így és így áll a dolgom, segíts még egyszer, mit tegyek? Azt, mondta az öreganyóka:

– A királylányt ne vidd be a dev házába, hanem mondd a devnek: elhoztam a leányt, gyere ki, nézd meg! Amikor kilép, gyorsan vágd a fejéhez azt a malomkövet, amelyik az ajtója felett láncon lóg. Ha ezt megteszed, győztél.

Így is tett Bulat. Azt mondja a devnek:

Ej, te nyavalyás! Elhoztam neked a királykisasszonyt, gyere ki, nézd meg!

Megörült nagyon a dev, rohant kifelé. De alig lépett ki, eltépte Bulat a láncot, a malomkő éppen a dev fejére esett, a földre lapította.

Felosztotta Bulat a dev kincseit négy részre, három részt a pajtásainak adott, egyet az öreganyókénak. A királykisasszonyt pedig hazavitte magának. Mind megörültek, amikor Bulatot meglátták és sokáig mulattak.

A HÁROM HAZUG KOPASZ

Élt a világon három hazug, kopasz ember. Elindultak egyszer, mentek, mendegéltek, elértek egy házat. De ennek a háznak se fala, se teteje, se ajtaja nem volt. A három kopasz tüzet rakott. Aztán kerestek, kerestek, végre találtak egy üstöt. De az üstnek se feneke, se fogója, se fedele. Vízet öntöttek belé és elmentek ennivalót keresni.

Mentek, mendegéltek, találtak egy döglött nyulat. Azt visszavitték, főzni kezdték. A húsa mind eltűnt, ottmaradt a leve.

– Amelyik nagyobbat hazudik, az egyen! – mondták.

Elkezd az első:

– Nekünk rengeteg nyájunk van. A kilencedik hegyen túl legelnek és rengeteg pásztor őrzi őket. De onnan a házunkig egy cső vezet, azon egyenesen a házunkba ömlik a tej, sajt, vaj, túró. Nekünk csak épp enni kell.

Azt mondja a második:

– Az én apámnak száz kaptára volt. Mindennap körüljártuk őket és meg is számláltuk. Hát egyszer, ahogy én számolom, egy méhvel mindenhogyan kevesebb van. Nekiálltam keresni. Keresem, keresem, meg is látom egy mezőben. Be volt fogva egy ekébe és ott szántotta a földet. Hazaszaladtam, felszerszámoztam a bivalyunkat, fölültem rá és elindultam a méh után. Oda is értem, megragadtam fülinél fogva, hogy hazavigyem. De kiszakadt a méhecske feje, ott maradt a kezemben. Akkor diót kerítettem, elkezdtem dörzsölni a méhecske nyakához. Abból meg hatalmas-hatalmas diófa nőtt ki, akkora, hogy egy évben három kocsi diót vertünk le róla. Csakhogy odakapott a dióra egy holló. Kergettem egyszer, kergettem kétszer, sehogy sem akart elmenni. Fölkaptam egy göröngyöt, felé hajítottam. Megakadt a hant a fában és elkezd nőni-növekedni,

egész gabonafölddé terült szét, de még milyenné! És attól fogva ezt a földet szántjuk, vetjük és kétszáz mázsa gabonát aratunk.

– Ez is valami? – kezdte a harmadik. – Hallgassátok meg, hogyan vette el az apám az anyámat. Mert én is ott voltam az esküvőn. Meghívtak rengeteg vendéget, megfőzik az ebédet, leültetik a vendégeket, körülhordják a kenyeret, hát nem elég a kenyér. Mit tegyünk? Felugrottam, megnyergeltem egy libát, feldobtam a hátára egy zsák gabonát, felültem rá és rohantam a malomba. Egyszer csak, honnan, honnan nem, ott termett egy farkas. Ráugrott a libára, majd az egész oldalát megette. Mit volt mit tennem? Leugrottam, vesszőket téptem, befontam a liba oldalát, megint felültem rá, eljutottam a malomig, beőröltettem a gabonát, visszaültem a libára, feltettem a lisztet is és egy szempillantás alatt otthon is voltam. Megdagasztották a tésztát, kisütötték a kenyeret és még az első tóosztot se tudták elmondani a vendégek, amikor a friss kenyeret körülhordták.

No, így volt az én dolgom!

A másik kettő elismerte, hogy a harmadiké a legnagyobb hazugság, ő ette meg a levest hús nélkül.

*

*Itt lakoma, ott temetés.
Korpa ott, liszt meg itt!*

AZ UBORKALÁNY

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király és ennek a királynak volt egy fia.

Egyszer a királyfi a kavicsos parton üldögélt és a száraz iszapot locsolgatta. Arra ment egy leány vizeskorsóval a kezében. A királyfi felkapott egy követ, odahajította, összetörte a leány korsóját. Sírva ment haza ez a lány. Azt mondja otthon az édesanyjának:

– Összetörte egy fiú a korsómat, a parton ült és a homokot locsolta.

Az asszony fogott egy másik korsót, elment vízért Amikor odaért, a királyfi őt is megdobta, az ő korsóját is összetörte. Az asszony megfordult, meglátta a királyfit, azt mondta neki:

– Király fia vagy, de az uborkalány akarata fogjon rajtad úgy, hogy se az evés-ivás, se az alvás-pihenés ne essen jól neked!

Az asszony szavai beteljesedtek. Szerelem szökött a királyfi szívébe és az uborkalány akarata ragadta el. Állandóan csak fogyott és fogyott. Észrevette a király is már és megtudta, hogy fiát a szerelem emészti. Akkor magához rendelte és azt mondta neki:

– Fiam, mondd meg nekem, mi bánt, hol van, akit szeretsz és azonnal iderendelem.

Azt mondta a fiú:

– Az uborkalányt szeretem, és vagy ő, vagy senki, másképpen nem tudok élni.

Elszomorodott a király és azt mondta:

– Ha az az öregasszony segíthet, amelyik téged megátkozott, jó, más orvosság nincs!

Odahívták az öregasszonyt. Azt mondja ez az asszony:

– Elhozom nektek azt a lányt, ha elengeditek velem a királyfit és hat darab ötfillérest adtok.

A király nagyon megörült. Pénzt is adtak az öregasszonynak, a királyfit is elővezették és elindultak.

Sokat mentek-e, vagy keveset, eljutottak egy kerthez. Azt mondja az öregasszony a királyfinak:

– Ez a királynak a kertje. A kertészek uborkát árulnak majd. Az ötfilléreseken veszünk tőlük. Te addig csendesen lopózz be a kert közepére, egy hatalmas uborkát találsz ott. Azt szakítsd le és rejtse jól el. Amikor felvágod, vigyázz, egy kis darabka se vesszen el.

Ott is árultak a kertészek, amikor odaértek, a hat pénzen uborkát vettek. A királyfi belopózott a kert közepébe, leszakította a hatalmas uborkát, visszafordult. Amikor kiért a kertből, felvágta a nagy uborkát s hát olyan szép lány ugrott elő belőle, hogy olyan szépet még ember szeme nem látott, ölelte, csókolta a királyfi a napnemláttaszépségű uborkalányt. Vitte magával hazafelé. Mentek, mendegéltek és amikor megérkeztek a királyfi országának határára, azt mondja a királyfi az uborkalánynak:

– Én király fia vagyok, így hogyan vihetnék haza szégyenszemre? Elmegyek előre, hozok kíséretet meg a katonáimat. Addig pedig felteszlek erre a fára, itt várjál meg!

Azt mondta erre az uborkalány:

– Bánni fogod, királyfi! Ne hagyj itt engem!

Nem hallgatott rá a királyfi, felültette az uborkalányt a nyárfára a vízparton, ő pedig elindult hazafelé.

Alig ment el a királyfi, egy arab asszony jött vízért az úton. Meglátta a fán az uborkalányt és azt mondja neki:

– Mit keresel te ott? Ki vitt fel arra a fára?

Az uborkalány elmondott neki mindent.

– A királyfi felesége vagyok, ő tett fel ide a fára, amíg kíséretével visszajön, hogy úgy vigyen haza.

Ahogy ezt az asszony meghallotta, rávigyorgott az uborkalányra:

– Gyere le onnan, mert ha nem, szálanként tépem ki a hajadat!

Mit tehetett a szegény leány? Lemászott a fáról. Az arab asszony levetkőztette, a ruháját magára öltötte, a lányt meg megragadta és beletaszította a vízbe. Akkor az asszony felmászott a fára az uborkalány helyébe.

Megjött a királyfi és kísérete. Látja, hogy a napnemláttaszépségű leány helyén egy fekete csúfság üldögél.

– Mi történt veled? – kérdezte a királyfi az arab asszonyt, mert az hitte, hogy az uborkalány.

– Nem megmondtam, ne hagyj itt? – mondta az arab asszony. – A nap feketére égette a bőröm.

Mit tehetett a királyfi? Hazavitte az arab asszonyt, de a szíve nem hajlott feléje... Az uborkalány meg, ahogy a vízbe esett, aranyhallá változott. Elúszott oda, ahol a király ménesét itatták és ott ütött tanyát.

Egyszer jelentették a királyfinak:

– Harmadik napja a vízben valamiféle hal jelent meg, úgy világít, mint a nap, a lovak rémüldöznek, nem mernek inni a vízből.

A királyfi elment, hogy megnézze ezt a halat. Fekvőhelyet készített a víz partjára magának és éjszakánként ott aludt. Amikor elaludt a királyfi, odament hozzá a hal, odafeküdt a szívére. Amikor megint felébredt a királyfi, visszament a hal a vízbe. Végre nagy nehezen megfogatta a királyfi az aranyhalat s úgy vigyázta, mint a tulajdon szeme világát. Az arab asszony megtudta, ki volt ez a hal és egyszer csak betegnek kezdte magát tettetni, odahívta a királyfit és azt mondta neki:

– Ha ezt a halat nem ölöd le nekem, meghalok!

A királyfi előbb mindenhogyan ellenkezett, de aztán csak belenyugodott. Megölték az aranyhalat és az arab asszony megparancsolta:

– Egyetlen szálkáját, egyetlen csontocskáját el ne hányjátok, különben tűzbe dobatlak benneteket!

Mégis, szerencsére, egy csontocska valahogy kikerült a kertbe és belőle olyan fa támadt, olyan aranyos, ezüstös, hogy az árnyékában a halott megelevenedett. Ez alá a fa alá készített magának fekvőhelyet a királyfi és ott aludt éjszakánként. A fa pedig lehajtotta ágacskáit a királyfi szívére.

Így múlt az idő. Az arab asszonynak született egy lánya. És megtudta, hogyan nőtt az a fa. Magához hívatta a királyfit és azt mondta:

– Ezt a fát vágasd ki és csináltass belőle bölcsőt az én lányomnak!

Nem akarta kivágnia a fát a királyfi, de az asszony sehogy se hagyta nyugton.

– Egyetlen forgácsot el ne hányjatok abból a fából, különben életben egy se marad! – mondta az arab asszony a favágóknak.

Szerencsére mégis egy forgács a kerítés tövébe került valahogy. Egy gyermektelen öregasszony ment arra a templomba. Meglátta az elhullott forgácsot, megtetszett neki, hazavitte: „Úgyis meghalok már, beletetem majd a koporsómba” – gondolta. Meg is őrizte a forgácsot.

Múltak a napok. Az öregasszony egyszer felsóhajtott: „bárcsak lenne valaki, aki, míg én imádkozni megyek, kisöpörne, tüzet rakna, lobiót^{12} főzne!”

Egyszer aztán, amikor az öregasszony elment valahova, átváltozott a forgács leánnyá, kisöpört, elmosogatott, megfőzte a lobiót és megint visszaváltozott forgácsnak. Megjött az öregasszony, látta a kitakarított házat, a kész lobiót. Nagyon elcsodálkozott és sehogy se tudta kitalálni, ki lehetett az az istenadta, aki őt így megsegítette.

Egyszer az öregasszony korábban jött haza és meglátta a lányt. Azt mondja neki a lány:

– Te az anyám, én meg a lányod!

Attól fogva az öregasszony meg az uborkalány így éldegéltek. Az uborkalány el tudta változtatni az arcát és úgy járt, hogy szépségét senki sem láthatta. Egyszer azt mondja az öregasszonynak:

– Nem jól élünk mi így. Szerezzünk valahol lovat vagy tehenet és hizlaljuk meg!

Az öregasszony elment a királyfihoz, kért egy sánta lovat és elkezdtek hizlalni. Úgy gondozták, úgy feljavították, hogy a sánta ló a csillagokkal játszadozott.^{13} Ahol az uborkalány mosakodott, olyan fű nőtt, hogy még a ló se látszott ki belőle.

Egyszer a királyfi elküldte embereit az öregasszonyhoz, hogy megtudja, mi történt azzal a lóval, él-e még, vagy ki is múlt már? Elmentek a vezírek, meglátták a lovat, amint a csillagokkal játszott. Meg akarták fogni, de míg az uborkalány nem jött, sehogy se tudták. Elmentek a vezírek, jelentették a királyfinak:

– Az öregasszonynak van egy lánya, az úgy gondozta azt a sánta lovat, úgy kietette, hogy mint valami szarvas szökell a mezőn, senki meg nem foghatja.

A királyfi magához rendelte azonnal a lovat, de a ló megbotlott a küszöbön és összeesett, sehogy se akart fölkelni. A királyfi megmérgeződött:

– Jól becsaptatok! Miféle ló ez? Ezt dicsértétek?!

Azt mondták a vezírek:

– Idehívjuk az öregasszony lányát, majd az felkelti és aztán nézd meg!

A lónak meg már megmondta az uborkalány, hogy amíg meg nem rúgja, fel ne keljen.

Odahívták a lányt, odament a lóhoz, megrúgta, erre felszökött a ló. Kihúzta büszkén a nyakát és futásnak eredt, ki a mezőre. Az egész csapat meg vezírestül utána, de nem tudták megfogni. A lány meg egyetlen szót szolt és visszajött a ló.

Meglátta a lányt a királyfi és nagyon megtetszett neki. Mindenhogyan azon volt, hogy csak őt láthassa.

Egyszer a királyfi azt mondja az arab asszonynak:

– Lányokat hívunk össze és megtisztítatjuk a rizst.

Az asszony mindenhogyan ellenkezett, de a királyfi nem engedett, összehívatta a lányokat. Eljött az öregasszony lánya is, az uborkalány. A királyfi állandóan csak vele volt és a szemét se vehette le róla. Azt mondja a királyfi a lányoknak:

– No, lányok, mondjon mesét valaki, hadd mulassunk! Mindegyik hallgatott, egyik se merte elkezdni. Az uborkalány elkezdte:

– Hol volt, hol nem volt... – és elmondta azt, ami vele történt. Az arab asszony éppen vele szemben ült és egyre csikorgatta rá a fogát. De az uborkalány nem ijedt meg, elmondta a meséjét. A királyfi pedig megismerte az uborkalányt és felkiáltott:

– Te vagy az én feleségem, senki más nem kell nekem!

Az arab asszonyt pedig lányával együtt lófarkához köttette.

Az uborkalánnyal megtartotta lakodalmát és sokáig éltek.

*

*Itt lakoma, ott temetés,
Liszt itt, korpa ott!
Elasza, melasza
Poharakat adj gazda!
Mesélőnek, meg ki hallgatta
Mindnek legyen jó álma!*

HUTKUNCSULA

Hol volt, hol nem volt, Isten tudja legjobban, hogyan volt, élt egyszer kilenc testvér. Kilencen olyan szegények voltak, hogy sem a tűz nem égethette el semmijüket, se a víz el nem moshatta. Félig-meddig mindig éhesek voltak.

Egyszer összebeszéltek a testvérek:

– Elmegyünk, szolgálatba állunk valahol, vagy más munkát keresünk, csak egy darab kenyeret szerezhessünk!

Elindultak. Mentek, mendegéltek, elértek egy országba. Találkoztak egy devvel. Azt kérdezi a dev:

– Hova indultatok?

Felelték neki a testvérek:

– Dolgozni megyünk! Szolgálatot keresünk valakinél, hogy egy darab kenyérhez jussunk.

– Én felfogadlak benneteket – mondta a dev.

– Rendben van – felelték a testvérek.

A dev hazavezette őket. A devnek kilenc lánya volt, rengeteg állata, tehene, lova. Ezen az estén a dev jó vacsorával tartotta a testvéreket, aztán lefeküdtek. A dev meg egyre csak azt figyelte, mikor alszanak el a fiúk? Nyolc testvér elaludt, de Hutkuncsula, a legkisebb nem aludt. Feküdt az ágyon és egyre leste a devet.

– Elaludtatok? – kérdezte a dev.

– Nem! – felelte Hutkuncsula.

– Miért nem alszol? – kérdezte megint a dev.

– A kacsáid hápognak, azért nem alhatom – mondta Hutkuncsula.

Kiszaladt a dev, felfalta valamennyi kacsáját, avval visszament és egy kicsit még várt.

– Alszol-e már vagy még nem? – kérdezte aztán.

– Nem! – mondta Hutkuncsula.

– Mi nem hagy aludni? – kérdezte dühösen a dev.

– A teheneid bögnek, nem hagynak elaludni – felelte Hutkuncsula.

Kiszaladt megint a dev, megette az összes tehenet, aztán visszatért. Hallgatózott... Mintha mind aludtak volna.

– Elaludtál? – kérdezte Hutkuncsulát.

– Nem! – mondta megint a fiú.

– Mi nem enged aludni? – kiáltotta dühösen a dev.

– A lovaidd nyihognak, azért nem alszom – felelte Hutkuncsula.

Most is kiszaladt a dev, felfalta összes lovát. De akkor már Hutkuncsula felkelt, fogta a dev leányainak ruháját, odatette szépen bátyjai mellé, azokét meg a lányok mellé. Aztán visszafeküdt, mintha aludna. Jött vissza a dev, odament a lányaihoz, azt gondolta, hogy a fiúk s elvágta mindnek a nyakát. Hutkuncsula pedig felkeltette a bátyjait, felvetette velük a lányok ruháit és azt mondta nekik:

– Ti menjetek, siessetek át a hídon! – Ő pedig ottmaradt, felvette az egyik lány ruháját és azt mondta reggel a devnek:

– A fiúk húsát feltettem az üstbe, most pedig elmegyek a testvéreim után a templomba.

– Jól van, menj! – mondta a dev.

Elindult Hutkuncsula, átment ő is a hídon. A dev meg elkezdte enni a húst, akkor veszi észre, hogy a lányait ölte meg. Mindjárt tudta: „Ezt Hutkuncsula tette!” Üldözőbe vette Hutkuncsulát. Amikor meglátta, odakiabált neki:

– Hutkuncsula! Átmentél a hídon?

– Átmentem – kiáltotta Hutkuncsula. – Jól elbántam veled!

Ez a híd a dev és egy király birodalmának határán volt. A dev nem mehetett át rajta, Hutkuncsula biztonságban volt már tőle. Fogait csikorgatta mérgében a dev, úgy ment haza. A testvérek pedig elmentek a királyhoz és a király szolgálatába fogadta őket. A testvérek meg akarták ölni Hutkuncsulát, ezért a királynál áskálódni kezdtek. Azt mondták a királynak:

– Egy devnek van egy zergéje. Ez a zerge, amit lát és hall, mindent el tud mondani. Jó lenne neked ez a zerge, küldd el érte Hutkuncsulát!

Ez a zerge azé a devé volt, akitől elmenekültek.

A király magához parancsolta Hutkuncsulát és azt mondta neki:

– Menj el ehhez és ehhez a devhez, annak van egy zergéje, azt hozd el nekem! Ha nem hozod, semmi se segít rajtad!

Mit volt mit tennie Hutkuncsulának, elindult a zergéért. Bement a dev házába és úgy állt, hogy a zerge meglássa. Az aztán kiabálni is kezdett mindjárt:

– Hutkuncsula! Hutkuncsula!

Kirohant a dev az udvarra, kereste Hutkuncsulát. De Hutkuncsula mindjárt el is bújt az ajtó mögé, hiába kereste a dev, nem találta. Akkor megint előbújt Hutkuncsula, meglátta a zerge, kiabálni kezdett:

– Hutkuncsula!

Kereste megint a dev, csak nem találta, akkor nagy dühösen kihajította a zergét az udvarra. Hutkuncsula gyorsan megragadta, elszaladt és átért a hídon. A dev meg gondolkozott: „Csakugyan itt lett volna ez az átkozott Hutkuncsula? Elvitte a zergémet?” Kinézett az udvarra, hol az a zerge, hát már a nyoma sem volt meg. Mindjárt futásnak is eredt a dev, rohant a hídhoz. Amikor közel ért, kiabálni kezdett:

– Hutkuncsula, átmentél a hídon?

– Átmentem! Jól elbántam veled! – kiáltott Hutkuncsula és vitte a zergét.

Hazament nagy szomorúan a dev.

Hutkuncsula meg elvitte a zergét a királynak.

A testvérei meg mérgelődtek, azt hitték, többet nem jön vissza. Megint mentek a királyhoz.

– Felséges királyunk! Annak a devnek van egy olyan szőnyege, amelynek a világon sincs párja. Ha Hutkuncsula el tudta hozni a zergét, a szőnyeget is elhozhatná!

Megint hívatta a király Hutkuncsulát:

– Hozd el nekem a dev szőnyegét, másképp levágatom a fejedet!

Mit tehetett Hutkuncsula? – elindult a szőnyegért. Csak egy marék tűt kért a királytól. Amikor megkapta, elment a dev házába. Odalopódzott a szőnyeghez és a tűket beleszurkálta. Megjött a dev fáradtan és belevetette magát a tűkbe. Odábbcsúszott a szőnyegen, ott is szúrták a tűk. Nagy dühbe gurult, kihajította az udvarra a szőnyeget. Hutkuncsula összenyalábolta, rohant vele át a hídon. A

dev megint gondolkozott: „Nem ez az átkozott Hutkuncsula járt itt újból?” Avval kiugrott az udvarra, hát a szőnyeg nincs sehol sem. Futásnak eredt Hutkuncsula után. Ahogy meglátta, kiabálni kezdett:

– Hutkuncsula! Átmentél-e a hídon?

– Át én! Jól elbántam veled! – kiáltotta Hutkuncsula és elvitte a szőnyeget a királyhoz.

Testvérei már nagyon mérgesek voltak. Azt mondják a királynak:

– Ha Hutkuncsula idehozná a szőnyeg gazdáját, az lenne csak jó mulatság!

Tetszett ez a királynak is, mindjárt hívatta Hutkuncsulát:

– Hozd el nekem a szőnyeg gazdáját is!

– Jól van! – mondta Hutkuncsula. – De adj nekem imerét-ruhát^{14} és mindenféle szerszámot vele!

A király adott neki mindent. Hutkuncsula felöltözött, fogta a fűrész, a gyalut meg a többi szerszámot és elindult.

Megy, mendegél a dev erdejében, egyszer csak elétoppan a dev.

– Nem te vagy Hutkuncsula?! – kiabált a dev.

– Hutkuncsula?! Hej, az az átkozott, hogy ne legyen egy nyugodt perce se! Én imerét vagyok, behívott a házába, ott dolgoztam nála és semmit sem adott, kidobott fizetségül!

Elhitte a dev.

– Ha te imerét vagy, biztosan csodás dolgokat tudsz csinálni – mondta a dev.

– Csinálok én olyan ládát, hogy te beleülhetsz és ki se tudsz jönni belőle! – mondta Hutkuncsula.

– No, csinálj! Lássuk! – felelte a dev.

Hutkuncsula gyorsan megcsinálta a ládát, azt mondta a devnek:

– No, ülj bele! Próbáld ki, ki tudsz-e jönni, vagy sem?!

Beleült a dev, megrúgta a ládát, szétment darabokra. Hutkuncsula meg nekiállt, csinált egy másikat:

– No, most próbáld meg!

A dev ismét belemászott, rúgta, rázta a ládát, nem tudott kijönni.

– Elviszlek én, maradj nyugodtan, ne kelljen gyalog menned! – mondta Hutkuncsula.

– Jól van! – mondta a dev.

Hátára vette Hutkuncsula a ládát, vitte a királyhoz. Mikor a hídon átért, kiabálni kezdett a dev, rúgta a ládát, de a láda erősebb volt.

Odaértek a királyhoz, összegyűlt az egész nép, a vezérek meg a király is, hogy megnézzék a devet. Nyitották ki a ládát, hogy jobban lássák. De akkor már Hutkuncsula fogott egy nagy követ, elszaladt és felmászott egy nyárfára.

Kiugrott a dev a ládából, mind felfalta, aki csak ott volt, és elindult keresni Hutkuncsulát. Meg is látta a nyárfa tetejében. Felkiabált neki:

— Mondd meg, hogy kerültél oda?!

– Látod ezt a követ? A mellemre tettem és felrepültem! – felelte Hutkuncsula.

– Hol vegyek akkora követ?

– Odaadom ezt neked, csak feküdj le, leeresztem a melledre és felrepülhetsz te is!

A dev hanyatt feküdt a fa alatt, Hutkuncsula meg lehajította a nagy követ. A devet odalapította, kimúlt abban a szempillantásban. Hutkuncsula megmenekült tőle. Lemászott a fáról, neki maradt az egész királyság.

Legyen mindig öreg kenyerek és borotok!

DZSEJLAN KIRÁLYKISASSZONY

Hol volt, hol nem volt, Isten tudja legjobban, hogy volt!

*Volt a mese, meskete,
Madár meghalt egy ligetbe'.
Nem fért el egy nagy üstbe',
Hát elég lett a kicsike.
Száz éhes száj körülülte,
Egyetlenegy meg lenyelte.*

Volt egyszer egy király és volt neki húsz fia. Felnőttek mind a fiúk, itt volt az ideje, hogy megházasodjanak, összebeszéltek, megbízták a legöregebbet, az pedig azt mondja a királynak:

– Felséges királyapám, ideje volna, hogy megházasíts minket.

Nem szólt, a király semmit. Akkor összekészültek a fiúk mind a húszan, hogy elmennek és keresnek maguknak feleséget ott, ahol húsz leány testvérré akadnak. Felszerszámoztak húsz lovat, feltarisznyáltak, elindultak.

De a királynak volt egy csodálatos paripája, gazdag szerszámmal, korbáccsal.

Visszafordult az útról a legöregebb fiú, azt mondja a királynak:

– Add ide nekem a te lovadat szerszámostul!

Azt, mondja a király:

– Jól van, odaadom! De állj meg erősen, megütlek és ha kiállod, tiéd a ló. Ha nem, nem adom.

Állt a fiú. Megütötte a király, elesett.

– Nem adom oda! Eredj! Nem illet meg téged ez a ló!

Felült a legöregebb testvér a maga lovára, utánaeredt a testvéreinek.

Visszafordult most a legkisebb fiú, Pankrut. Ő is megkérte az apját, adja oda neki a lovát. Azt feleli a király:

– Megütlek! Ha kiállod, odaadom a lovat.

Állt a fiú. Megütötte a király. Megütötte másodszor. Megütötte harmadszor is. A fiú meg csak állt, meg se rezdült bele. Akkor odaadta neki a király a lovát, megáldotta a fiút és útjára engedte. Felpattant Pankrut a paripára és elszáguldott a testvérei után. Bántotta a testvéreket, hogy nem ők kapták meg a paripát, de már mit tehettek? – mentek tovább együtt.

Sokat mentek-e vagy keveset, elértek egy keresztúthoz. Megálltak, nem tudták, merre induljanak, meg szomjasak is voltak nagyon, de vizet sehol se látnak. Hirtelen látják ám, jön egy öregasszony vizeskorsóval a vállán. Eléje állt az úton Pankrut:

– Öreganyám, adj nekünk inni a vizedből!

Odaadta Pankrut a korsót a bátyjainak. Megitták egy cseppig, neki semmi sem maradt.

Kérdezi az öreganyóka Pankruttól:

– Kik vagytok ti, fiam, hová indultatok, miért vagytok olyan egyformák mind?

– Testvérek vagyunk, öreganyám!

– És hová készülőtök? – kérdezte megint.

– Oda, ahol húsz leány testvért találunk!

– Ne menjetek oda, fiam! Madár se jár arra, férgek se csúszkálnak a földön, mert félnek. Megesznek ott titeket, megölnek.

– Nem, öreganyám! Azt mondd inkább, hogy találunk oda?

– Ennek a húsz lánynak van kilenc bátyja, mindnek kilenc feje van. Ha már mindenhogyan oda akartok menni, hát tudjátok meg, hogy van ezeknek egy kertjük. Oda menjetek be, a lovakat eresszétek szabadon, hadd pihenjenek. Akkor kijön a leányok anyja s kiabálni kezd: „Kik vagytok? Hogy mertek idejönni? Nem féltetek a fiaimtól?” Ti pedig mondjátok: „Barátsággal jöttünk, nem ellenségesen!” Akkor majd behív titeket és megvendégel.

Így mondta az anyóka.

– Isten veled, öreganyám, viszontlátásra! – mondta Pankrut, avval ráhúzott a lovára, elvághatott testvérei után.

– Tudjátok-e, hova megyünk?

– Üssön meg a mennykő! Te tán tudod, hová megyünk?!

– Jól van, akkor csak gyertek utánam!

Kövezték Pankrutot a bátyjai. Mentek, dörögtek. Megérkeztek oda, ahol a húsz lány lakott. Kitérték a kaput, bementek a kertbe,

leszerszámozták a lovakat, elengedték pihenni őket. Kijött a húsz lány anyja:

– Kik vagytok? Hogy kerültök ide? Az égen madár se repül, mind fél a fiaimtól. Hogy mertetek ti idejönni?

Pankrut akkor köszönt az asszonynak és azt mondja:

– Barátsággal jöttünk, nem ellenségesen!

Behívta őket az asszony a házba. Megterítette az asztalt, leültette őket. Az asszony meg egyre csak járt körülöttük, becézte, kínálgatta őket. A devek meg mind a hegyekben voltak vadászni. Estére tértek haza, kilenc szarvassal.

Mindnyájan üdvözölték egymást. Megsütötték mind a kilenc szarvast, asztalhoz ültek. Ittak, vidáman voltak. Aztán elkészítették az ágyakat a vendégeknek, lefektették őket.

De az asszony minden éjjel megláncolta a fiait. Éjfélkor felkelt, odament az ajtóhoz, ahol a vendégek aludtak és beszólt:

– Ki alszik? Ki van még fönt?

Senki se felelt. Másodszor is kérdezte az asszony, akkor se felelt senki. Harmadszorra azt mondja Pankrut:

– Én nem alszom még, Pankrut!

Felkelt Pankrut, úgy tette a párnát, mintha ott feküdne. Aztán vette az apja kardját és az ajtó mögé állt.

Jött megint az asszony negyedszer is – senki se válaszolt most már. Elengedte akkor a legöregebb fiát, de ahogy az kinyitotta az ajtót, Pankrut odacsapott a kardjával, mind a kilenc fejét levágta, összeszedte aztán és kidobta az udvarra.

Bátyjai meg aludtak, semmit se hallottak.

Az asszony meg egymás után eleresztette mind a kilenc fiát, Pankrut meg is ölte mind őket. Csak a devek anyja maradt meg egyedül. Amikor már soká nem jöttek a fiai, azt gondolta az asszony: „csak nem vesztek ezek össze ott bent? Csak nem egymást eszik már?” Odament az ajtóhoz, de Pankrut már jött kifelé.

– Hol vannak a fiaim? – kérdezte a devek anyja.

– Kimentek a hegyekbe vadászni.

– Ilyen korán?

– Jól van – mondta Pankrut – inkább azt mondd meg, hol vannak a lányaid?

Tudta már az öregasszony, hogy valami baj van. Elvezette Pankrutot a tizenkettedik szobához, kinyitotta az ajtót, hát ott ültek a lányok, mindenféle játékot játszottak, de olyan szépek voltak, hogy a nap alatt nincs párjuk. Visszafordult Pankrut, az öregasszonyt odavitte, ahol a fiai voltak, levágta ennek is a fejét, és odadobta a többi mellé.

– Te is ide való vagy!

Akkor visszament a lányokhoz, elkérte a gyűrűiket, felhúzta az ujjaira. A legkisebbnek cserébe odaadta a saját gyűrűjét. Visszazárta a lányokat, visszatért a bátyjaihoz, mindegyik ujjára felhúzott egy-egy gyűrűt.

A bátyjai meg aludtak, semmit se tudtak, semmit se hallottak.

Visszafeküdt Pankrut is pihenni. Mikor megvirradt, látják ám a testvérek, hogy Pankrut még alszik. Felrázták:

– Mi van veled? Nem aludtál talán még eleget?

Felkelt Pankrut is.

– Mi az? Mit akartok?

– Mi az, hogy mit? Gyerünk innen akár az ördöghöz! Nem látod, nincs itt semmi, nemhogy húsz lány lenne!

Kinevette őket Pankrut. Nem vették észre a fiúk, hogy új gyűrűjük van. Hiába forgatta Pankrut úgy a kezét, hogy lássák az ő kezén az új gyűrűt, nem értették meg, hogy mit is akar.

– No, akkor mosakodjatok és fésülködjetek meg, aztán gyertek velem!

Megmosakodtak, megfésülködtek, közben egyre mondogatták egymásnak:

– Eh, jobb, ha elmegyünk innen, mert még mindnyájan itthagyjuk a fogunkat!

Amikor készen voltak, odavezette Pankrut őket a lányokhoz és megmutatta nekik. Hej, megörültek a testvérek, azt se tudták, hová legyenek nagy örömben. Mindegyiket odavezette Pankrut a menyasszonyához, amikor a legkisebbhez ért, azt mondta:

– Te pedig az enyém vagy!

Mindnyájan örültek, vidáman voltak, összecsókolóztak. Azt mondják Pankrutnak:

– Te vagy a mi szabadítónk! Hála és dicsőség neked, mint istennek!! Nem hittünk mi neked, nevettünk rajtad. De már látjuk, te

vagy a legnagyobb vitéz!

Nagy vígan éltek itt néhány hónapig, aztán nekiindultak hazafelé a testvérek. Mennek, mendegélnek, a félúton egy sziklához érnek. Az ösvényen egy hatalmas, vörös dev fekszik. Odavágtatott Pankrut a devhez:

- Hej, vörös dev! Kelj fel! Adj utat nekünk!
- Nem engedlek, míg a szívem vágját nem teljesíted!
- Itt maradok veled, megteszek mindent, de a testvéreimet engedd d!

– Rendben van! – mondta a vörös dev.

Megebédelték a testvérek, azt mondja nekik Pankrut:

– Menjetek tovább, testvéreim! Várjatok rám három évet, három hónapot, három hetet, három napot, három órát meg három percet. Ha megjövök addigra, jó, ha nem, adjátok férjhez a menyasszonyomat.

Elbúcsúztak Pankrut testvérei és elindultak.

– Isten veled, testvérünk! Te tudod, hogy rendezz el mindent!

Ottmaradt Pankrut a vörös devvel.

– Beszélj, mit akarsz tőlem!?

– Ebben és ebben a királyságban él Dzsejran királykisasszony, eredj, hozd el nekem feleségül!

Azt mondja Pankrut:

– Feküdj az egyik oldaladra és úgy maradj bárom évig, három hónapig, három napig, három óráig, három percig. Ha addig megjövök, jó, ha nem, semmit se hozok neked.

Elindult Pankrut. Sokat ment-e, vagy keveset, elért egy mezőre. Látja ám, ott ül három ember, az egyiknél egy terítő, másiknál egy szőnyeg, harmadiknál egy sapka, ültek csak, nem tudták, hogyan szétosztani. Meglátták Pankrutot, odakiáltottak:

– Hála isten, hogy jössz! Gyere, oszd el ezeket köztünk!

Feleli Pankrut:

– Már innen is félek, hátba megesztek, nemhogy még odamennem hozzátok!

– Esküszünk neked, semmit se csinálunk veled! Ide figyelj! Elmentünk lopni. Az egyik faluban ezt a terítőt, a másik faluban ezt a szőnyeget, harmadikban ezt a sapkát szereztük. Miféle dolgok ezek? Oszd el nekünk!

Azt mondja Pankrut:

– Erre a szőnyegre, ha leülsz, odavisz, ahova akarod. Ha a terítőt kibontod, magától olyan ételek kerülnek rá, amilyent kívánsz. A sapkát meg, ha felveszed, láthatatlanná leszel!

Nagyon tetszett ez a rablóknak.

– Hát most, hogy legyen velünk?

Elvette akkor Pankrut a nyilaikat, kilőtte három hegyen túlra és azt mondja:

– No, most fussatok! Amelyik az első nyilat hozza, azé a szőnyeg, amelyik a másodikat, azé a terítő, a harmadiké a sapka.

Rohantak a rablók a nyilak után, Pankrut meg zsebre tette a terítőt meg a sapkát, ráült a szőnyegre és azt mondja: „A te napodra szőnyeg és azéra, aki megszőtt, vigy engem Dzsejran királykisasszonyhoz!”

Felröppent a szőnyeg, elvitte Pankrutot abba a városba, ott letette. Vállára vetette akkor a szőnyeget, odament egy öreganyókhöz, azt mondja neki:

– Hogy vagy, öreganyám? Hogy éldegélsz?

– Jól, fiam!

– Adj nekem mára szállást!

– Nincs nekem még kenyerem sem, fiam, hogy fogadhatnálak el?

– Nem tesz az semmit, öreganyám! Enni-innivalóm van nekem elég!

Beengedte a fiút. Keresett, keresett az anyóka, mivel láthatná a vendéget, szaladt a szomszédokhoz is – de nem kapott semmit, üresen jött vissza.

Azt mondja Pankrut:

– Ülj le, öreganyám!

Leült. Szégyenkezett, hogy semmit se adhat. Elővette Pankrut a terítőt, azt mondja: „A te napodra, meg aki szőtt, annak a napjára, adj enni nekünk, amit csak tudsz!”

Hullt, hullt a sok étel, megtelt az egész konyha. Nézte az anyóka, nem akart hinni a szemének. Mikor megvacsoráztak, azt mondja Pankrut:

– Öreganyám, eredj, tudd meg, miért nem szereti a királynétok az emberi lelket?

– Fiam, én neveltem őt fel, de erről még semmit se hallottam.

Reggel elment az anyóka a királynéhoz, ajándékot is vitt magával. Megkérte a szolgákat, eresszék be a királynéhoz. Beengedték. Azt mondja az anyóka:

– Sokáig éltem nálad, dolgoztam rád, tudom, nem haragszol meg rám, mondd meg...

– Mit, öreganyám? Mit akarsz tőlem?

– Azt mondd meg nekem, miért nem szereted az emberi lelket?

Hej, feldühödött a királyné, megparancsolta, dobják le az anyókat az emeletről. De Pankrut magára vette már a láthatatlanná tevő sapkát és lent állt. Senki se látta őt. Ledobták az anyókat, de ott állt Pankrut, elkapta, letette gyengéden a földre. Hazament, levetette a sapkát, várta az öreganyókat.

– Jaj, fiam! Ledobatott engem az emeletről, de valami puhára estem, semmi bajom nem lett.

– Jól van, öreganyám! Feküdj le most és pihenj! Csak azt mondd meg, hogy van-e a városotokban aranyműves mester?

– Persze hogy van, fiam!

Elment akkor Pankrut a mesterhez, nagy tálcát csináltatott vele és rávésette: „Volt nekünk egy pár galambunk. Reánk tört egy vadász, egyik galamb ide szállt, én meg most is egyedül bolyongok, őt siratom.”

Fejére vette Pankrut ezt a tálcát, odament a palotához, fel s alá járt ott, egyre kiabálta:

– Tálca eladó! Tálca eladó!

Ragyogott, csillogott a nap a tálcán. Szaladtak, jelentették a királynénak:

– Nézd, milyen szép tálcát árulnak!

Behívták Pankrutot. Ment felfelé a lépcsőn fején a tálcával. Olvassa a királyné: „Volt nekünk egy pár galambunk. Ránk tört egy vadász, egyik galamb ide szállt, én meg most is egyedül bolyongok, őt siratom.”

Elolvasta a királyné, megölelte, megcsókolta Pankrutot, sírt, nevetett, azt mondta neki:

– Ó, hol voltál és honnan jöttél?

Együtt kezdtek éldegélni. Nem árulta el magát Pankrut s a királyné semmit se sejtett. De közeledett Pankrut ideje és az álom is

elkerülte – hogyan teljesítse ígéretét a vörös devnek?

Azt mondja egyszer Dzsejran királykisasszonynak:

– Engedj el engem a városba, dolgom van ott!

– Mi dolgod ott, genacvale? Elküldök szolgát!

– Nem! Nekem kell elmennem! Egy öreganyóknál van dolgom.

Elment Pankrut, megkereste az öreganyókat, odaadta neki a terítőt és azt mondja:

– Ezt emlékül neked adom! Őrizd meg s életed végéig táplálni fog!

Megölelte, megcsókolta a fiút az anyóka.

– Isten áldjon meg, fiam! Sokáig élj, hogy legyen, aki megemlékezzen rólam!

Avval Pankrut fogta a szőnyeget, összecsavarta, összekötözte, ment vissza Dzsejran királykisasszonyhoz. Azt mondja este Pankrut:

– Pihenjünk ma a szőnyegen!

– Minek nekünk ez a szőnyeg? Talán szebb, mint az enyéme?

– Nem, genacvale! Nem fekszem le, csak erre a szőnyegre!

Lefeküdtek. Amikor elaludt Dzsejran királykisasszony, Pankrut felkelt, kinyitotta az ajtót, visszaült a szőnyegre és azt mondja: „A te napodra, szőnyeg meg azéra, aki szótt, vigy minket a vörös devhez!”

Felröppent a szőnyeg, felébredt Dzsejran királykisasszony, azt mondja:

– Ó, jaj nekem! Megcsaltál engem! Ne adj a vörös devnek! Végy el te feleségül!

– Mit tegyek, genacvale? Nem enged el minket. Megöl engem!

– Majd megmondom, mit tégy! A dev három éve egyik oldalán fekszik?

– Három éve, három hónapja, három napja, három órája, három perce.

– Akkor elzsibbadt már az az oldala, nem tud mozdulni se. Amikor odamész, kiálts: „Vörös dev! Tűz égessen, teljesíttem, amit akartál!” Abban a szempillantásban tűz keríti majd.

Elértek a vörös devhez. Odakiált Pankrut:

– Vörös dev!

– Mit akarsz?

– Mit? Tűz égessen, azt neked! Elhoztam Dzsejran királykisasszonyt, teljesíttem, amit akartál. Elengedsz-e most már?

– Szabadok vagytok! – mondta a dev.

Alig mozdult meg a dev, elborította a tűz. Égett a dev, ők meg ültek, vártak. Ettek, pihentek, visszaültek a szőnyegre, elindultak hazafelé. Repültek. Énekeltek egymásnak. Elmúlt három év, három hónap, három nap, három óra, három perc. Akkor megérkeztek. Vitte Pankrut Dzsejran királykisasszonyt az apjához. A testvérek meg már férjhez adták a menyasszonyát egy királyfihoz. Éppen a lakodalmat ültek, tósztokat mondtak, énekeltek, vigadtak. Bement Pankrut Dzsejran királykisasszonnyal. Örültek a testvérek, örült a király. Három nap, három éjjel tartott a lakodalom.

Odament Pankrut első menyasszonyához, megcsókolta a vállán.

[\[15\]](#)

– Mától testvérek vagyunk, élj boldogul!

Feleségül vette Pankrut Dzsejran királykisasszonyt és kezdődött újra a lakodalom. Nagy volt az öröm, vidámság. Hurrá, hurrá, hurrá!

Úgy örültünk, úgy lakomáztunk, úgy elment az idő, hogy századokig híre maradt!

ANANA

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy királyfi. Volt ennek a királyfinak egy kertje, a kertben két veteményes ágy zödellet. Az egyikben hagyma, a másikban kapor volt. A királyfi még kenyeret se evett másutt, csak ennél a két ágyásnál. Mindig ott ült mellettük.

Egyszer is a királyfi szokása szerint lement a kertbe és látja ám, a veteményein egy papír hányódik. Valami írás volt a papíron, de nem tudta elolvasni. Felvette és odaadta másnak is. Hát a papír gyönyörű lánnyá változott. De olyan szép volt, hogy ember szeme olyant még nem látott.

Ahogy a királyfi ránézett, mindjárt meg is szerette, feleségül akarta kérni. Azt kérdezi tőle:

– Hogy hívnak téged?

– Hagyma az én nevem, kaporöv a derekamon – felelte. – Szerencsétlen lány vagyok.

Amikor a királyfi ezt hallotta, felállt, otthagya a leányt és egy másikat vett feleségül, mivel ennek a neve nem volt szerencsés.

De Anana nagyon szerette a királyfit.

Összehívta az őzeket a hegyekből, megfejte mindet, a tejet üstbe öntötte, megforralta és megfürdött benne.

Látja a királyfi, hogy Anana a tejben fürdik. Azt mondja a feleségének:

– Látod, a mi Ananánk mit csinál? Összehívta az őzeket, kifejte őket, üstbe öntötte a tejet, megforralta és abban fürdik.

Azt mondja a királyné:

– Én talán nem tudom azt megtenni?

Kifejte a királyné a teheneket, üstbe öntötte a tejüket, megforralta és kezdett fürödni. De alighogy belelépett az üstbe, meg is főtt benne. Özvegyen maradt a királyfi.

Megint odament Ananához, megkérdezte:

– Mi a neved?

A leány megint azt felelte:

– Hagyma az én nevem, kaporöv a derekamon.

Megint másik feleséget vett magának a királyfi.

Anana meg felment az emeletre, vitt magával fonalat és gombolyítani kezdte. De egyszer csak elejtette az orsót, leesett a földszintre. Anana levágta az orrát, utánaküldte és visszahozatta az orsót vele.

Látta ezt a királyfi, azt mondja a feleségének:

– Ördögös lány ez a mi Ananánk! Felült az emeletre és ott gombolyított. Leesett az orsója, akkor levágta az orrát és az visszahozta az orsót. Az orra meg újra visszánőtt a helyére.

– Ez is valami – mondta a királyné – talán én nem tudom megtenni?

Felment ő is az emeletre, elkezdett gombolyítani. Ledobta az orsót, levágta és utánadobta az orrát. De az orra ott maradt lent, elfolyt a királyné vére és meg is halt.

Özvegyen maradt megint a királyfi. Elment Ananához megkérdezte?

– Mi a neved?

– Hagyma az én nevem és kaporöv a derekamon – felelte a leány.

Nem tetszett most se a királyfinak a lány neve, elment a hegyekbe. Találkozott egy kanással, azt mondja neki:

– Adj el nekem egy disznót, vére az enyém, húsa a tiéd!

Leölette a disznót, aztán megparancsolta a kanásznak:

– Kenj össze ezzel a vérrel, aztán vigyél el s Anana előtt tégy le!

Bevérezte a kanász a királyfit, megfogta és elvitte Ananához, ott letette. Meglátta Anana vérben a királyfit, így kiáltott fel:

Ó, nap-anyám, ó, hold-apám,

Csillagok – én napjaim ti!

Küldjétek le arany trónust,

Nincsen többé a királyfi!

Elmondta-e ezeket a szavakat Anana, vagy nem, megnyílt az ég és arany trónus ereszkedett lefelé. Akkor a királyfi fölugrott, megölelte, megcsókolta Ananát. Feleségül vette és boldogan éltek.

CIKARA

Hol volt, hol nem volt, Isten tudja legjobban, hogy volt, volt egyszer egy ember, meg egy asszony és volt nekik egy fiuk. Az asszony hamar meghalt, árván maradt ez a fiú, egyedül. Az ember azt akarta, hogy anyja legyen a fiának, meg hogy a házat is rendben tartsa valaki, feleségül vett egy másik asszonyt.

Mostoha kezére jutott a fiú, a gonosz mostoha kezére. Mindig csak verte szegényt, nem állhatott meg előtte.

Ennek az asszonynak volt egy szeretője, de az ember nem tudta, csak a kisfiú, azért nem is volt a mostohának más gondolata, csak hogy megszabaduljon tőle.

Az embernek pedig volt egy tehene – Cikara. Cikara, meg a kisfiú nagyon szerették egymást. A fiú állandóan Cikara körül volt, vezetgette, legeltette, így voltak egymással.

A mostoha meg csak mindig azt leste, hogyan ölhetné meg a fiút. Egyszer aztán betegnek tette magát. Elkezdett nagyon nyögni, sóhajtozni, jajgatni. Azt kérdezi az ember:

– Mi lelt? Mi segíthet rajtad?

Azt felelte az asszony:

– A fiad szívéen és máján kívül semmi nem segíthet!

Megijedt egy kicsit az ember, mikor ezeket a szavakat hallotta, de csak több baj ne legyen! – gondolta. Elhatározta, hogy másnap megöli a fiát.

Reggel látja ám a fiú, hogy apja a kést köszörüli.

– Mit akarsz evvel a késsel, miért köszörülöd? – kérdezte az apját.

– Vidd el, fiam – felelte az ember – itasd meg Cikarát, le kell ölnünk.

Fogta, elvezette a fiú Cikarát a vízre és sírt, úgy sírt, hogy könnyei patakokban folytak.

– Miért sírsz ennyire kis barátom? – kérdezte Cikara. – Szemedet könnyekkel miért rontod? Mondd el Cikarának, mi bánt téged?

– Meg akarnak ölni! Levágnak! – mondta zokogva a fiú. Szomorúan kezdett beszélni Cikara. Azt mondta a fiúnak:

– Engem nem ölnek meg, te vagy veszélyben. Eridj, szerezz egy köszörűkövet, egy fésűt, meg egy üveg vizet, aztán felülsz a hátamra és elmegyünk.

Elment a fiú, odahozott mindent, ahogy Cikara mondta. Akkor felült a hátára és elrepültek.

Hamarosan megtudta az ember, hogy elmenekült a fia, fölült egy hatalmas kanra és üldözőbe vette őket. Röpült Cikara, vitte kis barátját, mint a szél. De röpült utánuk az ember is kiélesített késsel. Már-már utol is érte őket, de akkor azt mondta Cikara a fiúnak:

– Utolér bennünket a halál, gyorsan öntsd ki az üvegből a vizet!

Ahogy a fiú kiöntötte, óriási tenger lett belőle, félelmetesen hullámozott, mindent elnyelt. De a disznó fel se vette, csak úszott benne tovább. Hanem, amíg átúszta, Cikara jó messzire elvitte a fiút. Azt mondja akkor neki:

– Nézz hátra, jönnek-e, vagy lemaradlak?

Megfordult a fiú és azt mondja:

– Valami légyformát látok, gyorsan repül felénk!

– Azt a disznót látod légynek – mondta Cikara – és rajta az apád ül. – És még gyorsabban kezdett repülni. Mentek, mint a sebes szélvész, de rohant utánuk a kan is, hátán az ember éles késsel a kezében. Még egy kicsi, és már el is érik Cikarát.

– A fésűt dobd el! – kiáltott Cikara a fiúnak.

Odahajította a fiú a fésűt, abban a szempillantásban óriási erdő lett belőle. Olyan sűrű, hogy egy egér se fordulhatott meg benne. Tépte, szaggatta a kan az erdőt, úgy szaladt utánuk.

Cikara a fiúval a hátán meg addig jó darab utat megtett. Amikor a fiú visszanézett, megint csak valami légyformát látott jó messzire.

– A kan jön utánunk! – mondta Cikara és alighogy kimondta, ott is voltak megint. Még egy kicsi és már beéri Cikarát. De akkor eldobálta Cikara a fiúval a köszörűkövet és abban a szempillantásban óriási szikla emelkedett közöttük. A kan örölte, morzsolta fogaival a sziklát, ahogyan csak bírta. De amikor a

közepére felért, megcsúszott a lába és lezuhant a szakadékba a fiú apjával együtt. Elmúlt az én, meg a te bánatod is... A fiú, meg Cikara most már reménykedtek, hogy megmenekültek. Mentek, mendegéltek, elértek egy olyan helyre, ahol többé nem voltak veszélyben. Cikara elvitte a fiút egy mezőre, ahol egy nyárfa nőtt, de ez olyan magas volt, hogy a teteje majdnem az eget súrolta. Cikara felültette a fiút erre a fára és két sípot adott neki. Az egyik bánatról, a másik örömről való síp volt.

– Én elmegyek most, legelészek ebben a mezőben, te meg csak maradj ezen a fán. Ha bánkódsz, fújd meg a bánatsípot és én azonnal itt termek. Ha pedig örömd lesz, játsszál az örömsípon és akkor lesz enni-, innivalód is.

Avval elbúcsúzott a fiútól és elindult. A fiú üdögélt a fán, játszott az örömsípon. Alighogy a síp megszólalt, mindenféle baba ugrott elő és vidám táncba kezdtek.

Meghallotta egy pásztor a sípszót, nagyon megtetszett neki, elhatározta, hogy megszerzi a sípot. Ment, ment a hang irányába, sehogyan sem találta, honnan jön a sípszó. Végre odaért a fához, amelyiken a fiú ült és látja ám, egy fiú játszik a sípon, körülötte meg babák táncolnak. A nagy csodálkozástól még a szeme is kidülledt. Felkiáltott a fiúnak:

– Gyere le, mutasd meg, miből van a sípod?

De nem ment le a fiú. Cikara megmondta neki, hogy a fáról el ne mozduljon. Akkor az irigy pásztor elment a királyhoz és jelentette neki:

– Ezen és ezen a helyen van egy nyárfa, rajta ül egy fiú és úgy sípol, hogy az egész világ örül, ha hallja.

A király hívatta is mindjárt a vezíreit és megparancsolta, hogy azt a fiút vigyék hozzá, vagy keressenek olyan valakit, aki hozzá tudja vinni.

A vezírek egy öregot vezettek a király elé. Azt mondja ez az öreg: „Én idehozom ezt a fiút!” Fölült egy zergére, vitt magával egy árat és odament a nyárfa alá, ahol a fiú üdögélt. Ott ült a fiú és fújta az örömsípot, az öreg meg hallgatta a fa alatt. Egyszer csak elővette az árat, kezdte bökdösni a zergéjét, a zerge meg mind nagyobbab ugrott fölfelé. Látja a fiú, hogy mit csinál az öreg és odakiáltott neki:

– Mit csinálsz, öregapám? Miért bántod azt a szegény állatot?

– Megölném, de nem tudom! – mondta az öreg. – Gyere le, segíts nekem!

Megsajnálta az öreget a fiú, nem tudott ellenállni, lemászott a fáról. Az öreg akkor megitta és elaludt a fiú. A király emberei elvitték, kilenc ajtó mögé zárták. Amikor a fiú felébredt, látta, hogy be van zárva. Nagyon elszomorodott, elkezdett sírni és kereste a sípját. De a síp ott maradt a fán gazdátlanul. Üldögélt a fiú az ablaknál és bánatosan nézett kifelé.

Akkor odarepült egy holló. Ahogy a fiú meglátta, odakiabált neki:

– Holló, holló! Hová repülsz? Hová igyekszel? Menj – fiaid napjára kérlek – oda, ahol a mezőben az égig érő nyárfa áll, ott vannak a sípjaim, hozd el nekem őket!

– Amikor egyszer ettem, kövel dobtál meg! Emlékszel-e? – felelte a holló és elszállt a fiútól.

Utánanézett a fiú és hulltak a könnyei. Akkor arra repült egy héja:

– Héja! Héja! Menj – fiaid napjára kérlek – repülj a nyárfához, hozd el a sípjaimat! – kiáltotta a fiú.

– Amikor Cikara húsát kértem, nem adtad nekem! Én se hozom a sípjaidat! – mondta a héja és továbbrepült, ott hagyta nehéz bánatával a fiút.

Arra repült egy sas is.

– Sas! Sas! – kiáltott a fiú. – Madarak királya vagy!

Ahol a legmagasabb a fa és a szikla, ott élsz te! Menj, a mezőn van a nagy nyárfa, sípjaim ott maradtak, hozd el őket nekem!

– Dolgom van! Mikor adtál nekem bárányt ennem, hogy elhozzam a sípjaidat? – felelte a sas és nagy szárnycsattogással továbbszállt.

Arra repült megint egy madár.

– Madár! Madár! Fiaidat nevelhesd fel! Sípjaim a mezőn maradtak, hozd el nekem őket!

– Te nekem hurkot vetsz, nem hozhatom el neked a sípjaidat. Mondd valaki másnak! – Így felelt a madár és elrepült.

Utánanézett a fiú és sírni kezdett megint. De egyszerre csak meglátott egy fecskét, kérlelni kezdte:

Hová repülsz fecske?

Hová igyekszel?

*Mezőn, hol a nyárfa áll,
Hideg patak folydogál,
Babák táncát látod ott.
Madarak is ott gyűlnek,
Virágokat gyűjtenek.
Cikara is odamegy,
Hogy meglásson engemet.
Sípjaimat otthagytam,
Gazdátlanul hallgatnak...
Repülj, hozd el őket,
Szép fecske madaram!*

Elrepült a fecske és elhozta a sípokat. Játsszani kezdett a fiú a bánatsípon és nem sírt többet. Cikara meghallotta a bánatsíp hangját és azonnal szaladt a fiúhoz. Szarvaival összetört nyolc ajtót, de amikor a kilencedikhez ért, eltörött a szarva. Elszomorodott Cikara. Nem a szarvát sajnálta, hanem azt, hogy nem tudta megszabadítani a fiút. Ahogy szomorkodik, ott terem egy egér és azt mondja Cikarának:

- Ha nekem adod a húsoadat, visszateszem a szarvadat!
- Neked adom! – mondta Cikara.

Az egér visszatette Cikara szarvát. Betörte Cikara a kilencedik ajtót is, bement a fiúhoz, hátára vette és visszavitte a nyárfára. Felültette megint, ő meg elment újra legelészni.

A fiú ült a fán és játszott az örömsípon.

Egyszer, amikor már régen nem látta Cikarát és meg akarta tudni, hová lett, elővette a bánatsípot és játszani kezdett rajta. Játsszott, játszott, de Cikara csak nem jött. Nagyon elszomorodott a fiú. Lemászott a fáról, újra elővette a sípot, játszott rajta, aki csak hallotta, mind sírt, sírtak még a füvek is. Nem táncoltak a babák sem, sírtak ők is. Nem suttogtak a fák se, sírtak a füvekkel, babákkal. A fiú csak fújta a sípot és látja, hogy egy kövér holló repül valahonnan. Elindult, Cikarát kereste. Rátalált egyszer csak a mezőn, a holló megette a húását, már csak a csontjai voltak meg.

Elsiratta a fiú Cikarát és többé sem az örömsípon, sem a bánatsípon nem játszott. Lefeküdt Cikara mellé és ő is ott halt meg.

*

Itt lakoma,

*Ott temetés,
Liszt itt,
Korpa olt.
Elasza, melasza,
Poharakat adj gazda.
Mesélőnek, meg ki hallgatta,
Isten áldását adja!*

TUSKÓFI

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény, öreg, gyermektelen házaspár. Azt mondja egyszer az asszony az embernek:

– Eridj ki az erdőre, hozzál nekem tűzifát. Amíg odajársz, addig én megfőzöm az ebédet.

Elment az ember az erdőre. Egy nagy tuskóra akadt. Húzta, cibálta, sehogy se bírta kihúzni. Meggondolta magát, továbbment. Járt, járt az erdőt, semmire se akadt. Végre megint csak visszatért ahhoz a tuskóhoz. Nekiállt újra, húzta, cibálta, végül kihúzta. Feltette a vállára, hazavitte. Bedobta a kamrába, ő meg ment ebédelni.

Elkezdett enni.

A tuskón meg hogy, hogy nem, egy gyönyörű ifjú üldögélt. Bekiáltott az embernek:

– Egyedül hogy ehetsz? Én tán nem vagyok éhes?

Kiment az ember, meglátta a fiút, alig állt az örömtől a lábán, annyira megtetszett neki. Bevezette a szobába, asztalhoz ültette. Azt mondja a fiú:

– Öregapám, hozd be azt a tuskót is!

A fiú visszament a tuskóba.

Három nap múlva azt mondja Tuskófi az embernek:

– öregapám, a király lányát kérd meg nekem!

Elszomorodott az öregember.

– A királylányt hogy adnák nekünk! – De csak elment és jelenti a királynak:

– Felséges királyom! Tuskófi a lányod kéri feleségül, ideadod vagy nem?

– Miért ne?! Odaadom, ha amit mondok teljesíti! Ha innen a házatokig olyan kert lesz, hogy a fák egyik fele még virágzik és a másik már terem, odaadom a lányomat.

Ment haza az öreg nagy szomorúan.

– Öregapám, miért szomorkodsz? – kérdezte Tuskófi.

– Hogyne szomorkodnék, fiam! Ezt és ezt mondta a király.

– Azért sose búsulj! – mondta megint Tuskófi az öregnek. – Menj ki és minden gyümölcsfának, ahányat látsz, vágd le a hegyét. Aztán a palotától idáig ültess el. De vissza ne nézz! És a király parancsa teljesül.

Ahogy Tuskófi mondta, úgy tett az öreg. Amikor készen volt, hátranézett, hát gyönyörű gyümölcsös-kertet látott. A fák bimbóztak, mások virágoztak, egy részük meg már a termést hozta.

Odament a király. Megszemlélte. Olyan gyönyörű kertet látott, hogy szebb a paradicsom sem lehetett. Nagyon elcsodálkozott és most megint azt mondja az öregnek:

– Ha innen a házatokig szőnyeggel teríted le az utat, odaadom a lányomat, ha nem, nem adom!

Ment haza az öreg nagy szomorúan.

– Öregapám, miért szomorkodsz megint? – kérdezte Tuskófi.

– Hogyne szomorkodnék, fiam! A király azt mondta: „Ha a palotából a ti házatokig szőnyeggel borítod az utat, odaadom a lányomat, de ha nem, nem adom oda!”

– Azért sohase búsulj! – mondta Tuskófi. – Menj és mindenféle ócska rongyot, rossz ruhát, amit csak találsz, szórd el az úton, de vissza ne pillants, amíg készen nem vagy!

Elment az öreg. Ami rongyot, régi ruhát csak talált, mind elszórta azon az úton. Amikor a végére ért, visszanéz, hát látja ám, az egész utat gyönyörű szőnyeg borítja. Nagyon megörült és el is ment mindjárt a királyhoz jelenteni.

Látta a király! Csakugyan királyhoz illő szőnyeg volt, de megint csak azt mondta:

– Jól van! De amíg a palotától a házatokig borpatak nem folyik, nem adom a lányomat!

Ment haza az öreg szomorúan.

– Öregapám, miért szomorkodsz? – kérdezte Tuskófi.

– Hogyne szomorkodnék, édes fiam! Azt mondta a király: „Ha a lányomat akarod, a palotától a házatokig borpataknek kell folynia!”

Azt mondja Tuskófi:

– Menj! Húzz magad után egy botot a palotáig és meglesz a borpatak!

Elment az öreg és húzta a botot és folydogált utána a borpatak. Láta a király és már semmi újat nem tudott kigondolni.

– Gyere kísérettel s vidd a lányomat! – mondta végül az öregnek. Hazament az öreg, elmondta Tuskófinak.

– Eridj, öregapám – felelte Tuskófi – ahol ezt a tuskót kihúztad, kiálts le: „Kék lovak, kék vitézek, gyertek! Piros lovak, piros vitézek, gyertek! Mindenféle lovak, mindenféle vitézek gyertek!” Te meg állj el onnan, nehogy a lovak megrúgjanak!

Elment az öregember, lekiáltott, ahogy Tuskófi mondta. Aztán megfordult és hazament. Jött utána a rengeteg vitéz, a rengeteg paripa. A vőlegény az élükre állt és mentek a királyhoz. Megtartották a lakodalmat és hazavitték a királykisasszonyt. Közben Tuskófi visszavált tuskónak. A király vitézei gúnyolták, sírt a királykisasszony. De amikor hazaértek, Tuskófi megint gyönyörű fiúvá változott. Nagyon megörült a királykisasszony. Tuskófi pedig meghívta a király vitézeit vadászatra. Jártak mindenfelé. Bolyongtak az erdőn, de semmit se találtak. Tuskófi észrevétlenül fiúnak vált, levette a sapkáját. Jöttek most a vadak, szaladtak mindenfelől, nyüzsögtek mindenütt. Azt mondja a fiú a király vitézeinek:

– A tőreiteket adjátok ide, aztán lőjjetek, amennyit akartok!

Levették tőreiket, odaadták Tuskófinak. Akkor aztán ki mit akart, lőtt magának. Volt ott őz, róka, medve, szarvas, amennyit csak akartak. Alig bírtak mozogni a sok lőtt vadtól. A nagy zsákmánnyal hazamentek. Tuskófi pedig megint tuskónak vált, úgy volt. Nevettek csak rajta: nincs is olyan ember, aki csak leveszi a sapkáját és az erdő összes vadja odajöjjön!

De Tuskófinak ott voltak a török, amiket elvett tőlük. Azt üzente megint Tuskófi a királynak:

– Küldd el a vitézeidet velem vadászni!

Elküldte a király, elindultak megint vadászni. Mentek, bolyongtak megint, semmit se lőttek. Akkor Tuskófi megint fiúnak vált, levette a sapkáját, elkiáltotta magát. Jöttek, szaladtak a vadak mindenfelől, ellepték az egész erdőt. Azt mondja Tuskófi a király vitézeinek:

– Az öveiteket adjátok, aztán ölhetitek a vadat!

Odaadták az öveiket aztán elkezdődött a vadászat. Nagy zsákmánnyal mentek haza. Nevették megint Tuskófit: hol lenne olyan ember, aki csak a sapkáját leveszi és kiált egyet, máris odamennének a vadak!

Akkor Tuskófi harmadszor is elvitte a király vitézeit vadászni. Most a fülük hegyét vágatta le és vitte magával. Amikor hazamentek, Tuskófit nevették. Akkor Tuskófi előhozta a töröket, az öveket, meg a levágott füleket és megkérdezte:

– Kié ez, vagy ti kik vagytok?

Elbámultak a király vitézei és megszégyenülve elmentek.

*

*Itt lakoma, ott temetés,
Korpa ott, liszt itt!*

ARRÓL, HOGY A KIRÁLYFI NEM KAPOTT FELESÉGET, AMÍG MESTERSÉGET NEM TANULT

Volt egy király és volt neki egy fia. Megöregedett a király, szerette volna, ha a fia asszonyt hoz a házhoz. Azt mondja a királyfi az apjának:

– Szétnézünk az országban és aki majd megtetszik, feleségül veszem.

Elmentek, széjjelnéztek, senki se tetszett neki. Végre egy szegény ember kunyhója előtt megláttak egy lányt. Ezt a lányt, ahogy meglátta, meg is szerette a királyfi. Azt mondja a leánynak:

– Azt akarom, hogy a feleségem légy!

– Szüleim nincsenek itthon, este jönnek meg, tőlük kérjél – felelte a leány.

Várt a királyfi estélig, akkor megjött az ember, meg az asszony.

– Lányotokat jöttem feleségül kérni – mondta a királyfi.

– Valamilyen mesterséget tudsz-e? – kérdezte az asszony.

– Nem én! Semmiféle! Hacsak a királyság nem mesterség! – mondta a királyfi.

– Ma lehetsz még király, holnap tán már nem, és akkor miből fogsz megélni? Menj, tanulj ki valami mesterséget, aztán gyere leánykérőbe!

Elszomorodott a királyfi. Ilyen gyorsan, hogy tanulhatna meg valamit? Elmondta a királynak is, így és így van a dolgom, most mit tegyek?

Összehívtak mindenféle mestereket. Kérdezi a királyfi az asztalost:

– Hány év alatt tanítasz ki mesterségedre?

– Öt! – felelte a mester.

– Ó, öt év múlva ez a lány már férjhez ment, akkor már hogy kérhetném! – szörnyülködött a királyfi.

Egyik mester négy, a másik három, a harmadik két évet mondott, a többi meg még többet. Végre egy burkakészítő-mester ^{16} állt elő:

– Egy nap és egy éjszaka kitanítalak, burkakészítő-mester vagyok!

A királyfi elfogadta, meg is tanulta a mesterséget. Akkor feleségül vette azt a leányt és éldegéltek együtt. Amikor az öreg király meghalt, a fia kapta a trónt.

Egyszer azt mondja a királyfi:

– Elmegyek, körülnézek az országban, hogyan él a nép, mit beszélnek rólam?

Álruhába öltözött és elindult. Elért egy városba, olyan étel-illatot érzett hogy jobbat még soha.

– Mennyit fizetek a szakácsokra és ilyen ételt nekem még nem készítettek! Gyerünk, megnézem, hogyan csinálják? – gondolta a királyfi és bement egy helyre. Emberhúst főztek. Azt mondja a királyfi:

– Egy adagot hozzatok nekem!

Odavitték. Amikor megette, azt mondja a hitetlen arabnak:

– A pincétekben mi van?

Megragadták, letaszították a pincébe. Három másik ember volt ott már bezárva.

– Engem holnap ölnek meg! – mondta az egyik.

– Engem holnapután! – mondta a másik.

– Engem meg azután! – mondta a harmadik a királyfinak, – de te még egy kicsit kövér vagy, vasárnap kerülsz sorra!

Megijedt nagyon a királyfi. Amikor a másikat megölték és rákerült a sor, azt mondja a királyfi:

– Olyan burkát készítek nektek, hogy kétszáz tumanit fog érni. De más azt meg nem veszi, csak ennek és ennek a királynak a felesége!

Hoztak neki gyapjút. Olyan gyönyörű, virágos nemezt ványolt, hogy káprázott az emberek szeme. A közepébe pedig beleírta: „Ebben és ebben a városban, ebben és ebben az utcában vagyok. Ha két napig nem mentesz meg, azután már késő lesz!”

Az a hitetlen fejére vette a nemezt, elvitte a királynéhoz. Megnézte a királyné, olvassa: „itt és itt fogva vagyok és ha két napig

meg nem mentesz, megölnek!” Odaadott a királyné kétszáz tumanit, avval az arab elment.

De alig indult el, előhívta a királyné a vitézeket és ment a hitetlen nyomában. Elvezette a királyné a csapatot addig a boltig és megparancsolta:

– Én bemegyek és összetörök egy tányért. Amikor ezt a hangot meghalljátok, azonnal gyertek utánam!

Bement a királyné. Hoztak neki egy tál ételt, földhöz vágta a tányért, összetörte. Berohantak a vitézek, megragadták a hitetlent, megölték. A királyfit kiszabadították és hazavitték.

– Látod, ha nem tanultál volna mesterséget, most a királysággal mire mentél volna? Megöltek, megettek volna!

Ezután a király sok gondot fordított arra, hogy mesterségre tanítsa a népét.

*

Itt lakoma, ott temetés!

Liszt itt, korpa ott!

MESE A SZÁZFEJŰ DEVRŐL

Hol volt, hol nem volt, istennél jobb mi lehetne, volt egy asszony. Korán megözvegyült ez az asszony, magára maradt négy gyermekével: egy lányával és három fiával. Amikor a fiúk felnőttek, azt mondja nekik az asszony:

– Miért nem jártok ti, fiaim, dolgozni? Ha oda se néztek, tönkre megy mindenetek.

A gyerekek meg nem is tudták, hogy nekik van valamijük, hát kérdezgetni kezdték anyjukat, hogy hol van az a birtok? Az asszony elmondta, hogy itt és itt földjeik vannak. De a fiúk nagyon messzinek találták s azt felelték:

– Hogy menjünk el olyan messzire? Oda ki hozna nekünk enni- és innivalót?

Azt mondta az asszony:

– Menjetek csak, a húgotokkal majd viszünk nektek enni!

Ez már megtetszett, a testvéreknek, összeszedelőzködtek. Az útra fokhagymát meg vöröshagymát kaptak és azt mondta nekik az anyjuk:

– A héját szórjátok el az úton, a húgotok majd azon odatalál az ennivalóval.

Elindultak a testvérek. Egész úton hámozták a hagymát és szórták a héját.

De az út mellett élt egy százfejű dev. Ennek a devnek az anyja, ahogy kinéz, látja, az egész út tele van szórva hagymahéjjal. Összeszedte és arra az útra szórta, amelyik az ő házukhoz vezetett.

Elmúlt három nap. Eszébe jutott az asszonynak: „No, már biztos elfogyott minden ennivalójuk!” – és összekészített mindent, ami kellett, beletette az általvetőbe, útnak indította vele a lányát. Ment, ment a lány, mindig a földet nézte és amerre a hagymahéj mutatta,

arra ment. Elért egy házhoz, benéz, látja, ott ül egy öregasszony. Megkérdezte a lány:

– A szentekre kérlek, öreganyám, mondd meg, nem itt dolgoznak-e a testvéreim?

– Hol lennének itt a testvéreid? – mondta az öregasszony. – Itt csak a százfejű dev él. Gyere, elbújtatlak, mert ha megjön a dev, megesz téged.

Bevezette a leányt, elrejtette.

Honnan, honnan nem, előkerült a dev, fát és vadászsákmányt cipelt. Ledobott mindent a válláról, bement a házba, azt mondja az öregasszonynak:

– Ádám-szagot érzek! Ki van nálad?

– Mit beszélsz, fiam? – mondta az öregasszony. – Itt madár se repül az égen, férgek sem csúsznak a földön, úgy félnek tőled!

De nem elégedett meg evvel a dev. Addig erősködött, míg azt mondja az anyja:

– Egy lányt rejtettem el. Feleségednek akarom! Ha megígéred, hogy nem eszed meg, előhozom.

A dev megígérte. Előhozta akkor a lányt az öregasszony. Nagyon megtetszett a devnek a lány, nem ette meg.

A testvérek meg vártak, várlak. Amikor már nagyon éhesek voltak, hazamentek, azt mondják az anyjuknak:

– Miért nem küldtél ennivalót nekünk?

Sírva mondta az asszony:

– Az úton egy százfejű dev él, biztosan elragadta húgotokat, én elküldtem utánatok!

Ahogy a testvérek ezt meghallották, el is indultak mindjárt, hogy visszahozzák a húgukat.

Sokat mentek-e, vagy keveset, elértek ahhoz a százfejű devhez.

A dev anyja meg a lány a ház előtt állt. Meglátta a fiúkat, azt mondja a lánynak:

– Nézz csak oda! Látsz-e valamit?

– Valami légyféle jön ott! – mondta a lány.

– Jaj, az anyjuknak! És jaj, az én fiam anyjának! – mondta a dev anyja. – Nézd csak most! Jön-e valaki? – mondta megint.

– Három ember jön! – felelte a leány.

– Jaj, az anyjuknak! És jaj, az én fiam anyjának! – kiáltotta az öregasszony.

Odaért a három testvér a dev házához. De a háznál egy patak folyt, amelyen nem lehetett keresztülgázolni. Köveket szedtek a fiúk, beledobálták a patakba s így átmentek rajta. Odarohant hozzájuk a leány, hol az egyiket, hol a másikat ölelte, csókolta. Az öregasszony megtudta, hogy ezek a menyé testvérei. Behívta a házba őket, megvendégelte, elrejtette és azt mondta:

– Jaj, jaj! Jön a fiam, meglát, megesz benneteket!

Honnan, honnan nem, megjelent a százfejű dev. Egyik vállán fát hozott, a másikon lőtt vadat. Ledobott mindent, bement a házba és azt mondja:

– Ádám-szagot érzek, van még nálad valaki?

Nem akarta elárulni az öregasszony a fiúkat, de a dev addig erősködött, míg azt mondta:

– Sógoraid jöttek meg. Ígérd meg, hogy nem eszed meg őket, akkor megmutatom hol vannak!

Megígérte a dev. Az öregasszony előhozta a fiúkat. A dev meg azt mondja nekik:

– Gyertek, ideje már megebédelni!

Sütni kezdték a zsákmányt, amit a dev hozott. Amíg a három testvér egy szarvas bőrét lehúzta, a dev háromszor húsz szarvast nyúzott meg és dobott az üstbe. Odament a fiúkhöz, elvette a szarvast, kettőt húzott, kész volt az is és bedobta az üstbe. Ebédhez ülnek, azt kérdezi a dev:

– Ti húst esztek, vagy csontot?

– Mit húst, elég nekünk a csont is!

Falta a dev a húst, a fiúknak meg csak a csontokat hajigálta. Kérdezte megint:

– Kancsóval isztok vagy tülökkel?

– Tülökkel! – mondták a testvérek.

Vedelte a dev a bort, a fiúknak alig maradt egy tülökkel.

Megebédeltek, lefekvéshez készülődtek. Megint kérdezi a dev:

– Ti ágyban alusztok, vagy az istállóban?

– Minek nekünk ágyban aludni, elalszunk mi az istállóban is! – felelték a testvérek.

Lefeküdt a dev az ágyba, a fiúk meg az istállóban aludtak. Reggel felkelt a dev, azt mondja az anyjának:

– Éhes vagyok!

Megértette, mit akar a fia, azt mondta:

– Menj, fiam, az istállóban van egy láda, van benne három kenyér, vedd el, edd meg!

Ment a dev az istállóba, ahol a testvérek meg a felesége aludtak. Egyet mindjárt az ajtóban megevett, másik kettőt az átalvetőbe tette és elindult az erdőbe.

Várta, várta az anyjuk a testvéreket, de csak nem jöttek. Tudta már az asszony, őket is elemészttette a dev, siratta a fiait. Sírt, sírt, egyre csak sírt, sírását még az ég is meghallotta. Arra ment egy ember, kikérdezte az asszonyt, miért öli magát? Az asszony elmondta, hogyan vesztette el minden gyermekét. Az ember ekkor odaadott egy almát neki és azt mondta:

– Vágd száz darabra ezt az almát és mindennap három darabocskát egyél meg. Amikor mind megetted, fiad fog születni, nevezd majd Százdarábnak!

Az asszony úgy is tett. Felvágta az almát száz darabra, mindennap három darabot megevett. Amikor megette az egészet, lefeküdt és született egy fia. Az asszony elnevezte Százdarábnak. Ha más gyerek az évekkel, Százdaráb a napokkal növekedett.

Egyszer, ahogy Százdaráb a pajtásaival játszott, arra ment egy öregasszony, vizeskancsót cipelt. Százdaráb megdobta az öregasszonyt, az elesett, összetört a vizeskancsója, elfolyt mind a víz. Megharagudott az asszony, azt kiáltotta:

– Nem átkozlak meg téged, mert egyetlen gyermeke vagy anyádnak, de ha ilyen nagylegény vagy, miért nem mész el inkább megszabadítani testvéreidet a devtől?!

Százdaráb erről semmit sem tudott. Ahogy meghallotta, hazaszaladt és azt mondja:

– Vannak nekem testvéreim?

Mit volt mit tenni az asszonynak. Százdaráb addig erősködött, elmondott neki mindent, ahogy volt. Ahogy a fiú megtudta, mindjárt össze is készülődött az útra. Akármennyit beszélt az anyja, akárhogy akarta visszatartani, Százdaráb nem hallgatott rá, elindult.

Ment, mendegélt. Sokat ment-e, vagy keveset, érkezett egy mezőre, szántóvetőket látott ott munkában. Ahogy meglátta őket Százdaráb, azt kiáltotta:

– Meneküljtek, jön a százfejű dev!

Meghallották ezek, megrémültek, futni kezdett, ki merre látott.

Százdaráb ekkor odament, vállára kapta az ekét, elvitte a kovácshoz és azt mondta:

– Készíts ebből az ekevasból íjat, nyilat meg egy pár bocskort!

Elkészített mindent a kovács. Felhúzta Százdaráb a vas-bocskort, fogta a nyilat, elindult, hogy megkeresse a százfejű devet. Sokat ment-e, vagy keveset, érkezett a százfejű dev házához. A dev anyja megint ott állt az ajtóban, meglátta, hogy jön valaki, azt mondja a leánynak:

– Nézz oda! Közeledik valaki, vagy csak rosszul látok?

Látta a lány, hogy jön valaki, a dev anyja erre ismét azt kezdte kiabálni:

– Jaj az ő anyjának, de jaj az én fiam anyjának is!

Százdaráb meg csak jött feléjük. Odaért, átugrotta a patakot, ment egyenesen a házba. Meglátta a leányt, azt gondolta: „Biztos ő lesz az én testvérem, csak még nem tudja, hogy megszülettem!” Elmondott Százdaráb mindent a lánynak, az meg hitt neki. Odament hozzájuk a dev anyja, azt mondja:

– Gyere, elbújtatlak, mert jön mindjárt a fiam és felfal téged!

Megmérgeződött Százdaráb:

– Bújj el, te, boszorkány! Szégyen, gyalázat a te fejedem, meg a fiadé!

Elkergette, várta a devet.

Nemsokára előkerült ez is. Fél vállán egész fát cipelt gyökerestül, a másikon meg töméntelen vadat. Meglátta, hogy a háznál valamiféle fiú sétálgat, azt gondolta magában:

– Itt madár se repül az égen, férgek se csúsznak a földön, úgy félnek mind tőlem. Ki ez a merész, hogy itt mer sétálgatni?

Pattogott a dev, a szikrák meg csak úgy röpködtek a szeméből. Odarepült a fiúhoz és ráüvöltött:

– Hát te ki fia vagy? Mit keresel itt?

– Akárki vagyok, mi közöd hozzá? A feleséged bátyja vagyok, láss vendégül! – mondta Százdaráb.

– Jól van! – mondta a dev. – Gyerünk, csináljunk ebédet! Itt van a zsákmány, meg kell nyúzni mind, aztán meg kell sütni!

Elkezdtek nyúzni a vadat. De a dev még hozzá sem foghatott, Százdaráb egyet húzott, kettőt rántott, megnyúzta az egészet, még fel is darabolta, behányta az üstbe, főzni kezdte. A dev csak nézte, tátotta a száját. Elkészült az ebéd, nekiültek. Azt mondja a dev:

– Te húst vagy csontot eszel?

– Ide a hússal! Tán kutya vagyok én, hogy csontot rágjak?! – kiabálta Százdaráb.

Odaadta a dev a húst. Megint kérdezi:

– Tülből iszol vagy kancsóból?

– Mit nekem a tülből! Kancsóval adj!

Odaadta a dev a kancsót. Mikor lefekvéshez készülődtek, a dev megint kérdezi:

– Te az istállóban alszol, vagy az ágyban?

– Még hogy az istállóban?! Azonnal ágyazz meg nekem! – kiáltotta Százdaráb.

A dev kiment az istállóba, Százdaráb pedig bent maradt, az ágyban aludt. Feküdt, forgolódott a dev, csak arra gondolt, hogy szabadulhatna meg vendégétől, Várt még egy kicsit, mikor azt gondolta, alszik már Százdaráb, felkelt, a falról levette hatalmas kardját és köszörülni kezdte. Felébredt erre Százdaráb, tudta, mit akar a dev. Felkelt, úgy tette a párnáját, mintha ő feküdne az ágyban és elbújt. Készen lett a dev is, indult be a házba. Kinyitotta az ajtót, odalopózkodott az ágyhoz, nekigyürkőzött, teljes erejével lecsapott kardjával a párnára. Csapkodta egyre, por, toll repült szerte a szobában. Amikor elfáradt már, azt mondta:

– No, veled is végeztem! – Avval kiment a szobából, bezárta maga után az ajtót.

Akkor előbújt Százdaráb, megigazította az ágyat, lefeküdt és aludt tovább reggelig. Reggel meglátja őt a dev, nagyon elcsodálkozott és azt mondja:

– Jól aludtál? Semmi se zavart az éjjel?

– Nem! – mondta Százdaráb.

– Bolhák se csíptek?

– Azok se!

– No, akkor verekedjünk meg!

– Gyerünk! – mondta Százdaráb és egymásnak rohantak.

Forgolódott, erőlködött a dev. Minden oldalról próbálkozott, meg se bírta mozdítani Százdarábot. Akkor odacsapott egyet neki Százdaráb, felkapta a devet és torkáig belevágta a földbe. Avval előrántotta nyilát, felhúzta és rákiabált a devre:

Beszélj, hová tetted a testvéreimet, különben meghalsz!

Megrémült a dev, könnyörgésre fogta:

– Ne ölj meg! Mindent elmondok! A hasamban kis doboz van. Mind a bárom bátyád abban fekszik. Találsz mellettük egy kendőt, avval feltámaszthatod őket.

Százdaráb fel is vágta mindjárt a dev hasát, kivette testvéreit a dobozból, feltámasztotta őket. Aztán minden erejével megfeszítette íjat és elengedte – darabokra esett szét a dev. Megölte a dev anyját is. Aztán leültek, elmondott mindent a bátyjainak. Amikor megtudták, hogy Százdaráb is testvérük, irigység lopódzott szívükbe, mert öccsük és mégis erősebb náluk.

Elindultak mind együtt hazafelé. Az út egy mező mellett vezetett. Ezen a mezőn egy akkora fa állt, hogy az egészet betakarta. Azt mondja Százdaráb, amikor ehhez a fához értek:

– Gyerünk, pihenjünk egy kicsit, megalszunk itt, elfáradtam!

Beleegyeztek a testvérek. Lefeküdt Százdaráb a fa alá, már aludt is. összesúgtak a testvérek:

– Láttátok, hogy elbánt azzal a százfejű devvel, mit fog még velünk csinálni? Gyerünk, kötözzük ide a fához és hagyjuk itt!

Megállapodtak, szereztek köteleket, odakötözték szegény Százdarábot, hogy a vére is kicsordult. Látta a leány, hogy mit tesznek testvérei, kérlette őket, sírt, de nem hallgattak rá. Elindultak, vitték haza hűgukat is. Amikor hazaértek, a leány elmondott mindent. Sírt, kiabált az asszony a három fiára, de semmit se segített a bánat.

Százdaráb meg felébredt, érzi, oda van kötözve a fához, mozdulni se bírt. Körülnéz, testvérei nincsenek sehol. Akkor mindent megértett és kérni kezdte Istent:

– Uram, ha én lennék bűnös, ölj meg itt mindjárt, de ha testvéreim vétkesek velem szemben, adj akkora erőt, hogy gyökerestül kiránthassam ezt a fát!

Avval felszökött, kirántotta az egész fát a földből. Nekiindult úgy, ahogy volt, vállán a fával hazafelé. Hazaért, rákiabált testvéreire:

– Azonnal szabadítsátok ki a kezemet!

Azok, ahogy meglátták, a rémülettől majd a földre gyökereztek. De már mit volt mit tenni? – rohantak, hogy megszabadítsák.

Százdarab meg elhatározta, hogy nem él többet együtt bátyjaival, elmegy otthonról. Kérlelte az anyja meg a húga: maradj! ne menj el! Nem, Százdaráb mégis elment.

Sokat ment-e, vagy keveset, egyszer csak egy mezőre érkezett. Látja ám, hogy ott szánt egy ember, kifordítja a földet, kitérja a száját és nyeli a legnagyobb rögöket. Nézi, nézi Százdaráb, nem tudja mire vélni és megkérdezte:

– Ember, hogy tudod falni ezt a földet?

– Százdaráb a százfejű devet legyőzte, te meg azon csodálkozol, hogy én a földet eszem! – felelte az ember.

– No, akkor legyünk jó barátok, mert Százdaráb éppen én vagyok!

Összebarátkoztak, együtt mentek tovább.

Sokat mentek-e, vagy keveset, megérkeztek egy másik mezőre. Látják ám, jön egy ember, a lábára malomkő van kötve. Két nyulat tart a fülénél fogva. Elengedi őket, utánuk iramodik, eléri őket megint. Nézték, bámulták ezt az embert, odakiabál neki Százdaráb:

– Hogy éred utol azokat a nyulakat?

– Százdaráb a százfejű devet győzte le, te meg azon csodálkozol, hogy két nyulat megfogok! – felelte Nagyfutó.

– No, akkor barátkozzunk meg, ez itt éppen Százdaráb! – mondta Földevő.

Összebarátkoztak, mentek együtt tovább. Egyszer csak elhatározták, kilövik nyilaikat, ahová száll, ott ebédelnek meg. Először Földevő lőtt. Repült a nyíl, leesett, de nem jó helyre. Azért csak odamentek, megebédeltek. Másodszor Nagyfutó lőtte ki a nyilát. Az is csak úgy találmra leesett, ott is megebédeltek.

Harmadszor lőtt aztán Százdaráb. Elrepült a nyíl, beleállt a földre egyenesen a devék házánál. Három devélt ott, éppen a lakodalmukat tartották három királykisasszonnyal, akik olyan szépek voltak, hogy nem volt párjuk a nap alatt. Ahogy a devék meglátták Százdaráb nyilát, elfelejtettek lakodalmat, királykisasszonyt, odarohantak és kezdték kihúzni. Húzták, húzták, meg se

mozdíthatták. Azt gondolják magukban: „még ezzel a nyíllal se bírunk, mi lesz, ha idejön a gazdája?!”

Ügy megijedtek, hogy mind futásnak eredtek. Csak egy sánta dev maradt ott egyedül, elbújt a kövek mögé.

Odamentek a mi barátaink, leültek a kész lakomához, örömükben a sapkájukat a mestergerendáig hajigálták. Aztán elhatározták, egyenként ottmaradnak a házban, sorban fognak főzni. Első nap Földevő maradt otthon, Elkészítette az ebédet, kitálalta, de látja ám, a kő mögül előbújik a sánta dev és azt mondja:

– Bort tölts nekem!

Földevő töltött neki.

– Bort tölts nekem! – kiabált a dev.

Földevő megint töltött.

– Bort tölts nekem! – kiabált a dev.

Erre már megdühödött Földevő:

– Mi az, mindig csak „tölts nekem!?” Elfogy mind, mit adok akkor a pajtásaimnak?

– Tölts! – kiabált a dev – Mert lenyellek téged is! Megijedt erre Földevő, kipattant a házból, elszaladt. A dev meg megette az egész ebédet.

Megjött Százdaráb a másik pajtásával, látják, nincs ennivaló. Mit volt mit tenni? Valahogy megvoltak. Másnap Nagyfutó maradt otthon, de az is úgy járt éppen, mint Földevő. Most már Százdarábra került a sor.

Megfőzte az ebédet, kitálalt, leült és várta a pajtásait. De honnan, honnan nem, ott termett a dev:

– Tölts és enni adj nekem!

Töltött Százdaráb és enni is adott neki.

– Tölts és enni adj! – mondta megint a dev.

Százdaráb is adott neki megint.

Harmadszor is mondja a dev:

– Tölts! Enni adj!

– Ha mindent neked adok, mit esznek, isznak pajtásaim? – mondta Százdaráb.

– Enni adj, mert az ennivalóval együtt felfallak téged is! – kiabált rá a dev.

Elnevette magát Százdaráb, kapta aztán a nyilát és belelőtt a devbe. A dev meg két darabra esett, egyik oldalra a feje, másikra a teste. A feje kiabálta: „Szerencsés az, aki utánam jön!” – A teste meg: „Jaj annak, aki utánam jön!” Megjöttek Százdaráb barátai is, megebédeltek és összebeszéltek:

– Gyerünk, megnézzük, milyen szerencsét ígér a dev feje?!

Gurult, gurult a fej, legurult egy gödörbe. Százdaráb lenézett utána s látja ám, három leány üldögél ott, olyan szépek, hogy párjuk nincs a nap alatt. Nagyon megtetszett neki, azt mondja:

– Gyerünk, felhozzuk őket és feleségül vesszük!

Leereszkedett elsőnek Földevő, de még a közepéig se jutott, kiabálni kezdett:

– Megsülök! Megsülök! Húzzatok fel!

Felhúzták.

Leeresztették most Nagyfutót, vele is úgy jártak. Százdarábon volt a sor. Azt mondja nekik:

– Akármennyit kiabálok, vissza ne húzzatok!

Leeresztették. Kiabálni kezdett: „Megsülök! Megsülök!” – meg se hallották ezek, engedték lefelé. Leért Százdaráb a gödör fenekére, ránézett a lányokra, szépek voltak mind, egyik szebb a másiknál, de a legkisebb volt mégis a legszebb. Felhúzatta a legöregebbet, felkiabált Földevőnek: „Ez a tied!” – Fölhúzatta a másikat is Nagyfutónak. Amikor a legkisebbiken volt a sor, azt mondja a leány:

– Menj te előbb, mert megcsalnak a pajtásaid, itt hagynak téged!

Nem hallgatott rá Százdaráb.

– Akarsz, vagy nem akarsz, neked kell előbb felmenned!

– Jól van! – mondta a leány. – De tudd meg, ahogy engem felhúznak pajtásaid, elzárják a gödröt, itthagynak téged. Akkor meglátsz három forrást: feketét, kéket, fehérét. A fehérén kívül egyikből se igyál, mert meghalsz különben.

Ügy is lett. Ahogy felhúzták a legkisebb leányt, elzárták a gödröt, otthagyták Százdarábot. Megszomjazott nagyon Százdaráb, annyira, hogy nem tudott már várni tovább, alighogy meglátta a fekete forrást, ivott belőle és abban a szempillantásban lezuhant a föld alatti királyságba. Körülnéz, meglátott egy kis kunyhót, egy öreg anyóka üldögélt benne. Odament Százdaráb, megkérte:

– Adj innom, öreganyám!

– Jaj, fiam, adnék szívesen, de kifogyott minden vizem.

Most addig kell várni, míg királykisasszonyunkat el nem viszik a gvelesapinak!^{17}.

– Miféle gvelesapinak? – kérdezte Százdaráb.

– A vizünket egy gvelesapi bitorolja. Mindig, amikor vízért megyünk, egy lányt kell neki vinni. Mindenki megfizette már az adóját, most a királyon van a sor, ma az ő lányát kell odaadni neki.

– Az edényt add ide, öreganyám! Hozok én mindjárt vizet neked.

Sehogy sem akarta elengedni az öreganyóka, de Százdaráb nem hallgatott rá, fogta a vizeskancsót, kihajította:

– Miféle edény ez? Kádat adj nekem, ha már elindulok!

Megmutatta neki az anyóka a kádat. Fölkapta Százdaráb és ment a vízhez. Látja ám, hogy egy drága ruhákba öltözött lányka üldögél ott és keservesen sír. Megkérdezi Százdaráb, hogy mi baja. Megtudta, hogy éppen a királykisasszony, azt mondja neki:

– Én most alszom egyet, te meg, amikor látod, hogy jön a gvelesapi, kelts fel mindjárt!

Elaludt a királylány ölében. Nemsokára föltűnt a gvelesapi. Nem merte a királykisasszony felkelteni Százdarábot, csak megint keservesen sírni kezdett. Sírt, sírt, hullottak könnyei, egy cseppje Százdaráb arcára hullott. Mindjárt felébredt Százdaráb, meglátta a gvelesapit, megfeszítette az íját, szétlőtte két darabra.

Örült nagyon a királylány, szaladt apjához, elmondott neki mindent. Alig hitt a király a szemének, de hát ott volt a lánya, hinnie kellett. Elindult megkeresni a vitézt, aki megölte a gvelesapit. Elhatározta, neki adja feleségül a lányát, meg a fél királyságát hozományul. Keresték, keresték, sehol se találták Százdarábot.

Egyszer az öreganyóka elment a királyhoz, azt mondja:

– Felséges király, segíts rajtam meg a fiamon!

De a király tudta, hogy nem volt fia neki, azt mondja:

– Honnan van neked fiad, hiszen nem volt gyermeked?

– Isten megajándékozott egy fiúval, az ölte meg a gvelesapit – mondta az anyóka.

Megörült a király, hogy előkerült végre az a vitéz, küldte is érte mindjárt a vezírek. Megjött Százdaráb, kínálta a király mindenféle ajándékkal, semmit se fogadott el Százdaráb, csak azt mondta:

– Segíts, hogy feljussak az én országomba! Nekem más semmi sem kell tőled!

Nagyon gondolkodott erre a király, de már mit tehetett, megígérte, hogy segít neki.

Százdarab meg már visszafordult az anyókához. Megy és meglát ám egy nagyon magas fa legtetején egy paskundzsi-fészket, [\[18\]](#) fölötté meg egy gvelesapi kering. A fészekben meg fiókák ülnek, csipognak félelmükben. Előkapta nyilát Százdarab s egy szempillantás alatt kieresztette a gvelesapi lelkét. Megérkezett akkor a paskundzsi, fiókáit azt mondják neki:

– Így meg így volt a dolog, ez a vitéz megmentett bennünket!

Odament a paskundzsi Százdarabhoz és azt mondta neki:

– Kérj, amit akarsz, segítek rajtad!

Azt mondja Százdarab:

– Vigyél fel az én országomba, ha tudsz, más semmi nem kell tőled!

– Ez nem könnyű dolog – mondta a paskundzsi – de adósod nem maradhatok jószágodért! – És elmondta Százdarabnak, mit hozzon magával az útra.

Elment Százdarab a királyhoz és mindent kért, amit a paskundzsi mondott. Megkapott mindent, elengedték. Paskundzsi a hátára vette Százdarabot és elindultak a felső világba. Amikor a paskundzsi elfáradt, hátrahajtotta a fejét, Százdarab ennivalót dobott a szájába és mentek tovább. Már egészen közel jártak a felső világhoz, a paskundzsi megint hátranézett, de Százdarabnál már több ennivaló nem volt. Mit volt mit tenni, levágta a lábikráját s azt dobta a paskundzsi szájába. A paskundzsinak meg nagyon ízlett ez a hús, nem ette meg, csak tartogatta a nyelve alatt. Amikor felértek, azt mondja a paskundzsi:

– No, most búcsúzzunk el, gyere le a hátamról és menj utadra!

Lemászott Százdarab és elindult nagy sántikálva.

Azt mondja neki a paskundzsi:

– Mi lelt? Mért sántítasz?

Elmondta Százdarab. Akkor elővette a nyelve alól a húst a paskundzsi, odatette a helyére, meg se látszott, hogy kivágták. Avval visszarepült.

Százdarab meg elindult, hogy pajtásait megkeresse. Ment, mendegélt, sokat ment-e, vagy keveset, megérkezik egy helyre. Látja, ott van mind a két pajtása, éppen a lakodalmukat ülik. Előkapta Százdaráb az íját, azt mondja:

– Tehénbe, vagy a bikába?

Azt mondja a legkisebbik királyleány:

– A tehén miben bűnös? Bikába!

Belelőtte akkor Százdaráb a nyilat a két pajtásába, megölte őket. Hazavitte aztán a királykisasszonyokat, a legkisebbiket feleségül vette, a másik kettőt bátyjainak adta.

GULUZÁR

Hol volt, hol nem volt, mi lehetne jobb istennél.

*Rigó vidáman fülyölget,
Isten nekünk áldást küldet.*

Volt egy vadász, Trugundnak hívták. Elindult egyszer az erdőbe vadászni. Vett magához egy kancsó bort, friss kenyeret és úgy ment. Egy hete járta már az erdőt, de még egyetlen vaddal sem találkozott. Elhatározta, hogy megpihen egy kicsit, leült egy fa alá, puskáját egy ágra akasztotta, tüzet rakott és azt gondolta magában: „Ha még most se találok semmit, elásom a puskámat, soha többé nem vadászom!”

Megvirradt, csendes volt minden és világos lett. Felkelt a vadász, fogta a puskáját és elindult. Hirtelen látja ám, hogy egy szarvas játszadozik magában egy tisztáson, úgy örül. Megtorpant a vadász, odaállt egy fa mögé. Állt és várt! De azt a szarvast még egy vadász észrevette, Alekszander, a királyfi, ő is messziről jött már. Egyszerre vették célba a szarvast, egyszerre is lőttek, elesett a vad. Futott hozzá mind a két vadász. Azt mondja az egyik:

– Enyém ez a szarvas! Én lőttem!

– Nem! Én lőttem! Az enyém! – mondja a másik.

Veszekednek és kezdik nézegetni a szarvast, hát látják ám, ugyanazon a helyen két golyó találta és a kél golyó egy helyen is jött ki. Azt mondja akkor Alekszander Trugundnak:

– Így nem dönthetünk, ülünk le, amelyik jobb mesét mond, azé legyen a szarvas!

Ebben megegyeztek. Trugund elkezdte:

– Elindultam egyszer vadászni. Éppen úgy, mint most, két hete bolyongtam már a hegyekben, semmit sem lőttem. Kértem egy tisztásra, látom ám, hatalmas madár üldögél ottan. Ahogy meglátott, karmaiba ragadott és felrepült velem magasba, magasba, járhatatlan

sziklák közé és ott ledobott. Hideg volt, hullott egyre a hó, de úgy fúj a szél, hogy elhordta mind a havat.

Körülnéztem és elindultam úgy találomra. Sehogy útra nem találtam. Mentem, csak bolyongtam, hát egyszer csak látom, mindenfelé emberfejek hevernek. Tudtam mindjárt, itt emberek élnek. Odarepült megint az én madaram három fiókájával. Gondoltam magamban: „Beléjük lövök én, aztán megölöm-e, vagy sem, Isten a megmondhatója!” – Féltérdre ereszkedtem, megcéloztam és lőttem. Megöltem a madarat, amelyik odavitt a hegyekbe. Aztán megint lőttem, megöltem mind a három fiókáját.

Amíg tartott, ettem a húszakat, aztán elhatároztam, most már valahogy lemászom erről a hegyről. Levágtam a madarak szárnyát, hozzákötöttem a kezemhez meg a lábamhoz, odamentem a szikla szélére és leereszkedtem. Szép puhán le is értem, jól számítottam. Igen ám, de lent meg akkora volt a hó, alighogy a szárnyaimat levettem, egészen betemetett. Ott feküdtem benn a hóban, mozdulni sem bírtam, sehogy se segíthettem magamon. És senkit, semmit se láttam sehol, ami segíthetne, összekotortam magam körül a havat, ahogy tudtam, a madárszárnyakkal kibéleltem, fészket csináltam magamnak. Azt ettem, ami hús megmaradt a madarak szárnyain.

Odajön egyszer csak az én fészkemhez egy ember. Vadász, de egészen meztelen volt és azt mondja:

– Ki vagy te? Minek ástad be magad a hóba?

– Segítség, testvér, kimásznom innen, beszélni aztán is ráérünk! – kértem ezt az embert.

Ki is ásott ez a meztelen ember a hóból, vállára vett, hazavitt. Azt mondja a feleségének:

– Segítség ennek a fiúnak, adj rá száraz ruhát, fürdesd meg, vendégszolgáld meg, én elmegyek a dolgomra.

Ennek a vadásznak nagy háza volt, majdnem palota. Trugundot megfürdette a vadász felesége, adott rá más ruhát és megvendégelte. Azt mondja Trugund:

– Hol van az, aki idehozott? Mutasd meg nekem azt a meztelen vadászt!

Meg is jött már a vadász, de már ruhát vett magára. Bement, asztalhoz ült a vendég mellé. Azt mondja neki is Trugund:

– Testvér, hol van az, aki engem idehozott?

– Én vagyok az! – mondta a vadász és kezdtek együtt lakomázni.

Amikor befejezték, azt mondja Trugund ennek a vadásznak:

– Mutasd meg nekem, hogyan élsz te?

Felálltak, karon fogta a vadász a vendéget és mentek a másik szobába. Látja Trugund, egy öregember ül bent odaláncolva, körülötte szolgák és etetik. Mentek a harmadik szobába, ott meg egy gyermek volt, sírt nagyon. Bölcsőben volt, havon feküdt és hóval is takarták be. Énekeltek neki: lu-lu, lu-lu, és elaludt a gyermek.

Meglátta azt is Trugund, hogy a vadász feleségének a nyakára egy koponya volt erősítve, avval járt, avval dolgozott is.

Akkor kimentek az udvarra. Látja ám Trugund, tele az udvar baromfiakkal: libák, pulykák, kakasok, tyúkok; de ezeknek a baromfiaknak mindnek csak fél lába volt. Csodálkozott Trugund. Amikor így mindent végignézték, azt mondja a vadásznak:

– Ki az az öregember, aki oda van láncolva?

– Az én apám! – mondta a vadász.

– És miért láncoltad meg őt? Mit vétett neked?

– Öreg már, mindenért méregbe gurul. Ha iszik, kimegy az utcára, szidja a járókelőket. Azért ültettem be oda, hogy neki is, másnak is nyugalma legyen. Szolgái vannak, semmiben segítséget nem lát, mindent megkap.

– És a gyerek is a tiéd? – kérdezte Trugund.

– Enyém!

– Akkor miért fekteted hóba és hóval is takarod?

– Ej, testvér, emlékszel, hogy vergődtél te a hóban? Elfelejtetted? Én meg odamentem meztelenül, kiszabadítottalak, idehoztalak. Most meg fel vagyok öltözve, amint illik. A fiam is ilyen erős lesz, amikor felnő, és semmitől félni nem fog. Engem is így neveltek.

– Hát a baromfiaknak miért van nálad csak fél lábuk? Így születtek, vagy levágtad a másikat?

– Én vágtam le, hogy a vetésemet ne kaparják ki, meg a szomszédaimat se zavarják, ne okozzanak veszekedést köztünk – azért. Mi kukoricát, búzát, árpát vetünk, testvér. A magot még az udvaron is szétszórhatjuk, nem tesznek kárt benne. A csirkék fél

lábát mindig levágjuk, így békén hagynak minket is, meg a szomszédainkat is.

– Még egyet akarok tőled kérdezni, testvér! Ki ez az asszony?

– Ez, testvér, a feleségem.

– Minek van a nyakában az az emberfej?

– Trugund testvér! Ha már így vagyunk, elmondok neked mindent. A feleségem nagyon szép volt. Volt nekem egy jó barátom, mint te, az is vadász volt. Készülődött ez a barátom a lakodalmára és meghívott minket is. Mondom a feleségemnek:

– Készíts tyúkot, pulykát, süss, főzz! Megyünk a lakodalomba!

Elkészített ő mindent és azt mondja nekem:

– Nem érzem jól magam! Te eredj! Mulass csak jól! Én itthon maradok.

Elhittem neki.

– Jól van, genacvale, maradj csak, elmegyek egyedül.

Lóra ültem, elmentem. Amikor megérkeztem, örült a vőlegény, megölelt, kérdezgeti:

– Hát az asszonyt nem hoztad el?

Mentegetőztem én az asszony helyett:

– Beteg a feleségem, nem jöhetett el!

Összekészültek a vőlegény vendégei, mentek a menyasszonyért. Meghozták. Állt a lakodalom, nagy örömben voltunk.

Egyszer csak hirtelen, mintha azt kiáltaná nekem valaki: „Kelj fel, szaladj haza, de rögtön!” – Kértem, nyergeljenek nekem lovat. Nem akartak engedni sehogy se. Marasztaltak, de én nem maradtam. Felpattantam a lovamra, hazavágtattam. Bekötöttem a lovat az istállóba, siettem be a házba. Hát mit látok? Szépen ki van ám világítva az én házam, ül a szobában a feleségem, mellette meg egy fiatalember. Olyan a szeme, mint a bikáé: nagy, fekete. Amikor benéztem, éppen ölelkeztek és azt mondja az én feleségem: „Halálomig szeretni foglak, soha el nem felejtelek!”

Én csak álltam és bámultam őket, aztán bekopogtam. A feleségem kikiáltott:

– Ki az?

– Én vagyok! – mondtam.

Kinyitotta akkor az ajtót és csak megdermedt. Odamentem a fiúhoz és köszöntöttem. Aztán azt mondtam:

– Honnan és miért jöttél s miféle rokonunk vagy, anyánkról, apánkról, vagy nagyszüleinkről, hogy még egyszer sem láttunk, sohase találkoztunk?! Mi szél hozott ide, ilyen édes öröme? – Aztán azt mondtam az asszonynak:

– Bort hozzá! Hadd ülünk le, hadd beszéljünk ki jól magunkat! No, most mondd – kérdeztem megint a fiútól – hogy édesgetted magadhoz ezt az asszonyt? Vagy az téged mivel igézett meg?

– Nem tudom, barátom! És ha idehívsz akár két professzort, azok se mondják meg neked, mitől van a szerelem.

Megkérdeztem akkor a feleségemet:

– Mondd csak, genacvale! Nem jól éltél te mellettem? Hiányzott neked valamid? Miért csaltál hát meg? Miért taszítottál engem szomorúságba, bánatba?

– Nem tudom! – mondta ő. – Nem tudom és nem mondok neked semmit!

– No, akkor üljetek le és mulassunk egyet!

Leültem a fiút az egyik oldalra, én a másikra, középen meg ült az asszony, ültem és gondolkodtam: „Az asszonyt öljem meg, vagy a szeretőjét?” – Megkérdeztem megint:

– Szóval szereted ezt az asszonyt?

– Szeretem! Csak azt nem tudom, ezután hogy lesz?!

Odafordultam a feleségemhez és azt mondtam neki:

– Ha már így vagyunk, s te magad mondtad azt neki, hogy a halálodig el nem hagyod, el nem felejtod, majd én segítek rajtatok.

Akkor aztán levágtam a szeretőjének a fejét, odakötöztem a nyakához. „Viseld halálodig! Amikor meghalsz, együtt temetnek el titeket!”

Avval Trugund befejezte a meséjét. Megkérdezte Alekszander vadászt:

– Megtetszett-e neked az én mesém?

– Nagyon jó mese! Jobb már nem lehet ennél!

Örült Trugund, hogy megdicsérte a pajtása, összeölelkeztek, összecsókolóztak.

Elkezdte akkor mondani meséjét a másik vadász, Alekszander királyfi:

Az én apám király volt és híres vadász. Mi kilencen voltunk testvérek. Halála előtt magához hívatott minket és azt mondta:

– Vadászni csak Keletnek és Délnek menjeteK, Északnak, Nyugatnak sohase! Ezt tanácsolom nektek!

Amikor meghalt, eltemettük. Nemsokára a legnagyobbik testvérem elhatározta, hogy ő bizony elindul vadászni abba az irányba, amerre apánk megtiltotta, összehívta katonáit és vadászait, elindultak Északnak és Nyugatnak.

Nem hallgatott a tanácsra.

Bolyongtak rengeteget, sok nap, sok éjszaka volt már mögöttük, megettek minden ennivalót, ruhájuk leszakadozott már, de még mindig nem találtak semmit. Odavesztek mind az úton, végül a királyfi egyedül maradt életben. Ment a hős puskával a vállán, tarisznyával a hátán. Ment, maga se tudta, hová. Éhes, fáradt volt, azt gondolta: „Miért is nem hallgattam apám tanácsára! Meghalok itt! Ki talál meg, ki temet el? Elvesztettem a hazámat, királyságomat, mi vagyok én most már?”

Így búslakodott a királyfi, amikor hirtelen meglát ám egy gímszarvast. Finom, szép, arányos testű állat volt. Célba vette a királyfi, de olyan gyönyörű volt az a szarvas, nem tudta megölni. Elhatározta, elfogja élve. Üldözőbe vette! A szarvas meg hol futott, hol megállt, csalogatta. Elfelejtette a királyfi az éhségét, fáradtságát, csak a szarvast látta.

Csalta, csalogatta őt a szarvas napokon, éjszakákon át. Végre elértek egy széles tisztásra. Ott pedig egy hatalmas, gazdag palota állt. A szarvas beszaladt ebbe a palotába, a királyfi meg utána. Ahogy beért, eltűnt a szarvas. Ott állt a királyfi egyedül, sehol embert nem lát, hangot nem hall.

– Ah – kiáltott fel – hová kerültem? Micsoda szerencsétlenség árva fejemre! Ó, apám, miért nem hallgattam rád?!

Körüljárta a királyfi a palotát. Keresett, kutatott, se ajtót, se ablakot nem talált. Hirtelen látja ám, a jobb sarokban áll egy ember puskával, áll csak, meg nem mozdul és a könnyei folynak.

Odament a királyfi közel ehhez az emberhez. Nézi! Hát ez az ember deréktól lefelé kő volt!

– Miért sírsz te ennyire? – kérdezte a királyfi.

– Hogyne sírnék, testvér, nem látod, nem élek én már, félig kő vagyok! Jobb, ha elmész innen, te is így jársz utóbb! – mondta a kőember.

Ott termett abban a szempillantásban egy gyönyörű szép leány, azt mondja:

– Gyere hozzám, vitéz! Milyen bánatod van?

– Mi a bajom? Járok ide, járok oda és nincs segítség sehonnan. Egy szarvast üldöztem, idecsalt és akkor eltűnt. Nagyon szép szarvas volt, megölni nem akartam, gondoltam, élve elfogom! Nem láttad-e valahol?

Odament a leány a királyfihoz, elővett egy pálcát, ráütött vele, abban a pillanatban farkasnak vált a királyfi.

Várták, várták, nem jött a testvérük, elveszett valahol. Elindult akkor a második, aztán a harmadik, a negyedik, ötödik, hatodik, hetedik, nyolcadik – a kilencedik egyedül maradt otthon. Mind a nyolc testvért, éppen úgy elcsalta az a szarvas, mint az elsőt és vadállatokká változtatta őket. Ott szaladgáltak mind az erdőben állatalakban.

– Várt, várt Alekszander, a legkisebbik testvér, de csak nem jöttek meg a bátyjai. Akkor ő is összekészülődött, keresztet vetett és elindult testvérei nyomában. Találkozott ő is a szarvassal, becsalta a palotába, ott eltűnt. Körüljárta Alekszander a palotát, rátalált a kőemberre, azt mondja neki:

– Menekülj innen, testvér! Ha nem, úgy jársz mint én, kővé változtatnak. Tudd meg, innen élve nem mész el!

– Ne vedd el a reményedet, testvér! – mondta neki Alekszander.

– Ne félj! Megtalálom én a szarvast, meg téged is megszabadítalak!

Keresett, kutatott Alekszander a palotában, sehol ajtó, sehol ablak, kijárat sehol! Hirtelen megjelent egy gyönyörű lány és azt mondja:

– Hát te vitéz, mit keresel itt? Mire van szükséged?

– Hozzád jöttem – mondja Alekszander. – Bajban vagyok, segíts nekem!

– Menj el innen! Mert ha nem, látod, mi van ott a sarokban? Rád is olyan sors vár!

– Nem, nem megyek el élve, amíg meg nem engeded, hogy odamenjek hozzád. Kérlek, könyörgök, engedj odamennem hozzád!

„Mindegy – gondolta a leány – tőlem meg nem menekülhet, azt teszek vele, amit akarok!” Megmutatta akkor a kijáratot:

– Eredj, van ott egy gomb, keresd meg! De vigyázz, észre ne vegyen az arab őrségem!

Meg is találta a királyfi a gombot, megnyomta. Kinyílt egy ajtó, leereszkedett egy karosszék, beleült a királyfi és felemelkedett a leányhoz. A leány asztalhoz hívta, széket mutatott neki és azt mondta:

– Ül le! Beszélj! Mindent megteszek, amit kérsz!

Vigyázott nagyon a királyfi, megtanította a kőember: „Csak a kezét nézd, hogy ne csinálhasson vele semmit!” Nem is ült le a királyfi.

– Nem ülök le, nem illik, hogy melletted üljek!

Odament akkor hozzá a leány, elővette a varázspálcát, de a királyfi hirtelen kiragadta a kezéből és elrejtette. Mit tehetett már a lány? Minden erejét elvesztette. Megölelte, megcsókolta akkor a királyfi a leányt, levette a gyűrűjét s a lány ujjára húzta. A leány fürdőt készített neki, drága ruhákba öltöztette. Azt mondja a királyfi:

– Mutasd meg most nekem, hogyan élsz itt. S mondd el nekem a múltat, jövőt, mindegy már neked, az én kezem között vagy!

Megmutatta a leány mind a tizenkét szobáját. A tizenkettedik szobában egy tükör volt, fölötte pedig egy harang. Azt mondja a leány:

– Nézz ebbe a tükörbe és meglátsz mindent, ami csak a világban történik, akár a földön, akár az égben.

Belenézett a királyfi és látta az egész világot. Elkezdte húzni a harangot, s rengeteg vadállat jött a palotához. Mindenféle fajta. Futottak, játszottak, ugráltak, verekedtek egymással, üvöltöttek, csaholtak.

Lement a királyfi, elővette a varázspálcát, megszabadította az összes állatot, emberekké lettek megint, ahogy voltak. Megismerte Alekszander a bátyjait is. örültek egymásnak, ölelték, csókolták egymást.

– Testvér – mondták Alekszandernek – meghaltunk mi mind. Az erdőben szaladgáltunk a vadakkal. De mi is hozott minket ide? Miért

szegtük meg apánk parancsát?!

Elengedte Alekszander az összes embert, testvéreit meg felvitte a palotába a menyasszonyához. Mulatoztak, örvendeztek három egész hónapig.

Azt mondja egyszer Alekszander a menyasszonyának:

– Mutasd meg nekem a városodat, amit ott lent látok!

Odaadta a leány a gyűrűjét és azt mondta:

– Menjetek le, az ajtónál két arab áll, meg két oroszlán van odaláncolva őrségnek. Mutassátok meg nekik ezt a gyűrűt, kinyitják az ajtót. Hoznak hordszéket, üljétek bele és menjetek, nézzétek meg a várost!

Bele is ültek a székre, bejárták az egész várost. Látja Alekszander, hogy csodálatos helyre kerültek. Forr mindenütt az élet, gazdag kereskedők, széles utak, mindenféle csatornák. Medencékben halak és a kertekben mindenféle gyümölcsöket lehetett látni. Visszament a palotába. Látja ám, az egyik szobában egy kép függ a falon. A képen gyönyörű leány és oda van írva: „Guluzár.” ^{19}. Nézte, nézte a királyfi ezt a képet, egész lelkét betöltötte. „Ó, ha megtalálnálak téged!” sóhajtotta. Levette a képet, elrejtette. Aztán visszament a városba, kihirdette mindenkinek:

– Szedjétek össze minden vagyonotokat, osztozzatok meg és menjetek, szabadok vagytok!

Megörültek mind. Felosztottak mindent egyenlően és elégedetten, örömmel mentek el. Visszament akkor Alekszander a palotába, azt mondja a testvéreinek:

– Menjetek haza ti is, s a menyasszonyomat vigyétek magatokkal, én meg elmegyek még valahová. Tíz évig várjatok, ha addig nem jövök meg, adjátok férjhez a menyasszonyomat mint testvéreitek.

Elbúcsúztak, elváltak egymástól.

Az egyik testvére meg meg akarta ölni. Azt mondja a többinek:

– Menjünk le, törjük össze a létrát, ottmarad egyedül Alekszander, a lányt meg én feleségül veszem.

Lementek, összetörték a létrát, bezártak minden ajtót. Fennmaradt egyedül Alekszander, testvérei elmentek.

Addig keresgélt Alekszander, amíg kötelekre akadt. Összekötözte őket és leereszkedett. Odament a köemberhez,

megszabadította azt is. Aztán elővette a képet, megmutatta neki:

– Láttad-e őt valaha? Elválunk most, testvér, én elmegyek, megkeresem Guluzárt. Megtalálom akár életében, akár halálában!

Megcsókolták egymást, elváltak. Elment haza ez az ember, Alekszander meg elindult Guluzárt megkeresni.

Sokat ment-e, vagy keveset, hegyekre fel, völgyekbe le, találkozik egyszer egy emberrel, aki csongurin játszott, énekelt és sírt. Odament hozzá Alekszander és megkérdezte:

– Mi lelt téged? Mi bánatod van?

– Ej, testvér, ha te tudnád, mi az én bajom, te is velem sírnál! Nézd ezt a fát! Látod rajta ezt a három galambot? Ezek az én feleségeim, mindegyiktől volt egy fiam, és mindnyájan galambbá váltak. Azért bánkódom, dalolok és sírok.

Kérdezi a királyfi:

– Hogy történt hát ez?

– Gyere, elmondok mindent.

Bevezette a házába a királyfit és elkezdte meséjét:

– Vadászni voltam egyszer és eljutottam ehhez a házhoz. Élt itt három leány. Elhatározták maguk között, hogy feltesznek az asztalra három tál ételt, három üveg bort és három gyűrűt. Amelyiknek az ételét megeszem, a borát is megiszom és a gyűrűjét is elveszem, az lesz a feleségem. Így is tettek. Bemegyek a házba, látom, meg van terítve az asztal, ott fekszenek a gyűrűk. Megittam egy üveg bort, megettem egy tányér ételt, elvettem az egyik gyűrűt, ültem, vártam, sehol senki, se asszony, se ember. Megettem a másik tányér ételt is, megittam a másik üveg bort is, elvettem a másik gyűrűt is. Még mindig nem mutatkozott senki. Elvesztettem a reményemet, nekiálltam, megettem, ami még maradt, megittam a maradék üveg bort, elvettem a harmadik gyűrűt. Akkor hirtelen előjött három lány és azt mondták nekem:

– Mi a feleségeid vagyunk! Együtt fogunk élni, de három feltételt be kell tartanod. Az első: ha gyereksírást hallasz, semmit se szólj! A második: ha ömleni fog az eső, akár egész évben, semmit se szólj! Harmadik: mikor kenyeret sütünk, akármilyen lesz a kenyér, semmit se szólj!

Beleegyeztem! Gyönyörűen éldegéltünk három esztendeig. Egyszer sírni kezdett a gyerek. Sírt, sírt, abba nem hagyta! Nem

bírtam már hallgatni, felkiáltottam:

– Bár csak ne is születnél volna!

Alig mondtam ezt ki, azt mondja az egyik feleségem:

– Ez egy!

Elkezdett egyszer zuhogni az eső, esett, zuhogott, el nem állt!

Már ki sem tudtunk menni az udvarra. Felkiáltottam:

– Jaj istenem, vess már véget ennek az esőnek!

– Ez kettő! – mondta a másik feleségem.

Egyszer kenyeret sütöttek. Ragadt a tésztája, sületlen maradt.

Megharagudtam, azt mondtam:

– Kutyának való kenyér ez!

– Ez a harmadik! És vége! – mondta a harmadik feleségem.

Átváltoztak abban a pillanatban mind a hárman a gyerekekkel együtt galambokká és elrepültek. Így szaladok azóta is utánuk, azért dalolok, azért sírok. Kitől kérjek segítséget, nem tudom.

– Sose búsulj, testvér! Vége a szenvedésednek! Játssz és énekelj valamit!

Rákezdett a muzsikus. Odaszálltak a galambok, örvendeztek, játszottak.

– Zárj be minden ablakot, ajtót!

Bezárt mindent. Elővette a királyfi a varázspálcát, visszaváltoztatta a galambokat emberekké, örvendeztek mind, ölelték, csókolták egymást. Amikor eleget örültek, elővette a királyfi a képet, megmutatta nekik Guluzárt, és azt mondja:

– Én most elindulok tovább, megkeresem Guluzárt.

– Ne menj, testvér! – mondták neki. – Olyan emberé az a lány, hogy nem kaphatod te azt meg, meg fogsz halni!

– Meglátjátok, hogy nem halok meg. Visszafelé megmutatom nektek Guluzárt.

Elment a királyfi. Sokat ment-e, vagy keveset, megérkezett egy városba. Gazdag város volt, megtetszett nagyon a királyfinak. Rátalált egy szíjgyártóra. Megállt előtte, bement a műhelyébe, vett húsz rubelért egy nyeret és elvitte magával. Utánaszaladt a mester, adott neki huszonöt rubelt és visszavette a nyeret. Elcsodálkozott a királyfi:

– Mi az, testvér? Húszért eladod, huszonötért visszaveszed?

– Mi?! Hát ez! – A szíjgyártó a nyeregtáskából elővette Guluzár képét. – Ezért tettem! Szerelem öl érte engem. Sokat jártam, sokat kerestem, sehol se találtam. Azóta nevetni se tudok.

Megmutatta a királyfi az ő képét, és azt mondta:

– Én is őt keresem, nem jövök vissza nélküle!

– Testvér! – mondta a mester. – Ha szerencséd lesz és megtalálsz, szerezz nekem is örömet, errefelé hozd vissza, és engedd meg, hogy legalább rápillanthassak!

– Jól van – mondta a királyfi – megmutatom neked!

Ment tovább a királyfi. Sok nap, sok éjszaka volt már mögötte, akkor odaért egy tengerhez. Odament a tengerpartra, látja: ott fekszik egy öregember és nagyon sóhajtozik:

– Hol vagy, ó, Guluzár! Legalább egyetlen göröngyöt dobj a síromra!

– Jó napot, öregapám! Mi bajod?

– Mi a bajom? – Elővett az öreg egy képet, Guluzár képét. – Megöl az iránta érzett szerelem! Fiatal és erős voltam, mint te és megöregedtem keresésében. Látod, ősz szakállam már a térdemet veri.

– Engedj el, öregapám!

– Elengedlek, ha felkutatsz Guluzárt és ha csak a halálom előtt is, de megmutatod nekem. Rápillantok és meghalok!

– Akkor elengedhetsz, öregapám! Teljesítem kívánságodat, csak el ne hagyj magad!

Elbúcsúzott az öregtől és megint elindult. Ment, mendegélt és elérkezett egy házhoz. De ez az egész ház egyetlen darab vasból volt, bejárata meg sehol. Ebben a házban éldegélt Guluzár. Leült Alekszander a ház mellett egy kőre. Csak ült és gondolkodott. Nem tudta, mihez kezdjen, mit csináljon? Felkelt ismét, körüljárta a házat, nézegette. Meglátta fentről Guluzár és megtetszett neki a királyfi. Azt gondolta: „Lám, megint jött egy vitéz, hogy megverekedjen értem!” Odament az ablakhoz. Rápillantott Alekszander, elővette a képet és azt mondja: „Ez ő, Guluzár!” Hívogatni kezdte:

– Gyere közelebb ide a rácshoz!

Nagyon megtetszett Guluzárnak a királyfi, azt mondja neki:

– Menekülj innen, te szép vitéz! Ha megjön az uram, megöl téged!

Akkor megmutatta neki Alekszander a képet és azt mondta:

– Teérted, a te szépségedért jártam be ekkora utat, csak hogy megláthassalak! Gyere le hozzám, vagy engedj engem magadhoz!

Járkált le-fel Guluzár. Gondolkodott: kimenjen-e, beengedje-e? – Nem tudta, mihez is kezdjen? Kérni, könyörögni kezdett megint:

– Menekülj! Jobb lesz! Az uram az embert a szagáról megismeri! Megöl, nem küzdhetsz meg vele!

– Nem! – Nem mozdult a királyfi. – Kérlek, könyörgök, engedj be magadhoz! Ha küzdeni kell, az már az én dolgom, majd elválik, hogy lesz?!

Beengedte Guluzár a királyfit. Sokáig beszélgettek, hogy legyen és mit tegyenek?

– Hogy hívják őt? – kérdezte Alekszander.

– Ali-Poladnak!^{20}

– Hogy lehetne mégis legyőzni?!

– Nem lehet őt sehogy se!

Eltelt az egész nap szerelemmel, beszélgetéssel. Estére Alekszander kiment és elrejtőzött. Visszatért Ali-Polad, Guluzár ura. Odamegy a feleségéhez és azt mondja:

– Emberszagot érzek! Volt nálad valaki?

– Nem, nem volt! Talán te hoztad ezt a szagot!

– Ne tagadd! Látom én, idejött valaki! Mondd meg neki, jobb ha elmegy innen, amíg él!

– Jól van, Ali-Polad! De ha a testvérem jönne el, őt se fogadnád el?

– Nem! Nem fogadhatok senkit, se rokont, se testvért. Ha van valaki itt, mondd meg neki, menjen azonnal. Látszik, bátor lehet, ha ide mert jönni, de jobb, ha elmegy.

Megvirradt, énekeltek a madarak, hintáztak az ágakon, susogni kezdtek a lombok. Ali-Polad háborúba készülődött. Azt mondja Guluzárnak:

– Három napig odaleszek!

– Miért olyan sokáig?

– Harcolok egy királlyal és még három nap kell, hogy leromboljam az egész országát. Három nap múlva visszajövök.

Elment Ali-Polad. Beleúsztatott lovával a tengerbe.

Alekszander felment Guluzárhoz.

– Mondd meg nekem, Guluzár, hol van vajon az urad ereje?
– Nem tudom, csak azt tudom, hogy ha húsz évig nem szabadít meg valaki, akkor a felesége leszek!

– Hát akkor mit tegyünk?

– Amit te mondasz!

– Hát a következőt kell tenned: látod ezt az oszlopot? Aranyból van az egész. Feldíszítjük még szebbre. Gyerünk szedjük virágot.

Lementek, virágot szedtek, feldíszítették az oszlopot. Körülfonták gyönyörű, aranyos virágokkal, fáklyákat gyújtottak körülötte.

Megérkezett Ali-Polad, lerombolta azt az országot. Megérkezett, lovát visszaengedte a tengerbe. Meglátta őt Alekszander, lement és elrejtőzött. Odament Ali-Polad Guluzárhoz és azt mondja neki:

– Ki volt itt?

– Senki se!

– No jó, akkor meglátod mindjárt, ki volt!

Lement Ali-Polad, Alekszander már ott sétált a téren.

– Köszöntelek, vitéz!

– Vitéz ám, de még milyen messziről!

– No és ha messziről? Gyere, küzdjünk meg! – mondta Ali-Polad.

– Gyerünk! Én kész vagyok! – válaszolta a királyfi.

Összekapaszkodtak, ütötte Alekszander Ali-Poladot, de az csak állt a lábán, sehogy nem ölhetette meg. Elfáradtak mind a ketten, azt mondja Ali-Polad:

– Most már pihenjünk! Holnap majd folytatjuk!

Felment Ali-Polad a házba. Látja ám, hogy ott szaladgál Guluzár a felvirágozott oszlop körül. Kezében seprű, úgy hadonászott vele, mintha eszét vesztette volna.

– Mi lelt? Elment az eszed?

– Szeretlek téged, Ali-Polad! – kiabált Guluzár és ölelte, csókolta az oszlopot.

– Nyugodj meg, Guluzár! Várj, elmondom neked szívem titkát!

– Nem! Szeretlek, ideje már összeházásodnunk!

Megfogta őt Ali-Polad, maga mellé ültette és azt mondta:

– Bolond vagy te! Nem az oszlopban van az erőm és az életem, hanem a tengerben.

– Mondd, hol van az életed és az erőd? Látod már eszemet vesztettem, annyira szeretlek!

– Mondd meg, Guluzár ennek az ifjúnak, menjen el. Ne fáradjak feleslegesen, nincs nekem vele dolgom. Holnap elmegyek máshová harcolni. Te pedig menj az istállóba, vedd a kötőféket, mártsd bele a tengerbe. Kijön majd egy ló, ülj fel rá, elvisz oda, ahol az én életem és erőm van. Nézd meg és gyere vissza. De most már elég! Nyugodj meg, genacvale!

Felkelt reggel Ali-Polad, elindult háborúzni.

Alekszander meg felment Guluzárhoz.

– Alekszander, genacvale! Megtudtam mindent! Gyerünk, siessünk!

Lementek az istállóba, vették a kötőféket, belemártották a tengerbe. Előjött a tengerből két ló. Felültek és elindultak. Egy barlanghoz vitték őket a lovak. Bementek a barlangba, a sarokban valami egy egész sziklával volt elzárva.

– El tudod-e mozdítani ezt a sziklát, genacvale? Mögötte arany kalitkában van Ali-Polad egész élete és ereje.

Megragadta Alekszander a sziklát, félrehajította. Fogta az arany kalitkát, visszaültek a lovakra és visszamentek a házhoz. Visszaengedték a lovakat a tengerbe, bementek és azt mondja Guluzár:

– Öld meg ezeket a madarakat gyorsan, mert késő lesz aztán!

– Ne félj! Az én kezemben vannak már!

De kirántotta Guluzár a királyfi kezéből a kalitkát, megragadta a madarakat, a vöröset és a fehéret már megölte, éppen a harmadikat, a feketét fogta meg.

Feladta ekkor már a küzdelmet Ali-Polad, alig tudott elmenni a palotájáig. Bemegy, kérdezi a királyfit:

– Mondd meg, hogy hívnak téged?

– Én Alekszander vagyok, a király fia!

– Kegyelmezz meg nekem! Esküszöm az égre, esküszöm a földre, nem lesz bántódásod, csak az erőmet add vissza. Odaadom Guluzárt, büntelen ő. Eljött az ideje, hogy férjhez menjen, de úgy látszik, neked rendelte a sors és nem nekem. Legyetek szerencsések, boldogok! Vitéz vagy te is! Nem hiába a nadrág rajtad! Engedj el engem! Kegyelmezz meg, Guluzár, genacvale!

A királyfi megkegyelmezett volna, de Guluzár nem engedett. Megölte a fekete madarat is. Meghalt Ali-Polad.

Alekszander pedig vitte hazafelé Guluzárt. Odaértek a tengerpartra, ahol az öregember Guluzárért haldoklott.

– Idenézz, öregapám! Guluzár jó!

Ránézett az öreg. Guluzár odanyújtotta neki a kezét, az megcsókolta és meghalt. Guluzár levette a sálját, belecsavarta az öreget és eltemették akarata szerint.

Mentek tovább, mentek, mendegéltek, megérkeztek a szíjgyártó városáig.

– Hej, mester! Idenézz! Guluzár jó!

Kiszaladt a mester, megölelte Guluzárt, megcsókolta a jobb vállát:

– Mától kezdve testvérek vagyunk!

Behívta őket. Nagy lakomát csaptak, örültek, mulattak. Azután elbúcsúztak tőle és mentek tovább.

Eljutottak a csonguristához.

– Köszöntelek Guluzárral együtt! – kiáltotta az énekes családjával együtt.

Sokat mentek-e, vagy keveset, megérkeztek Alekszander hazájába. Találkoztak a királyfi első menyasszonyával, Guluzár testvérével. Megölelte őt Alekszander:

– Mától testvérek vagyunk!

Nagy lakodalmat csaptak Guluzárnak és Alekszandernak. Ott voltak az összes miniszterek és mind annyira örültek, amennyit eddig szenvedtek.

Alekszander hamarosan férjhez adta Guluzár testvérét is, megint nagy lakodalmat csaptak.

Alekszander befejezte a meséjét, a meglőtt szarvas pedig ott feküdt a földön. Kérdezi Trugundot:

– Hogy tetszett a mesém?

– Nagyon jó mese!

– Hát akkor most, hogy legyünk?

– Mindkettőnké legyen a szarvas. Fele tiéd, fele enyém! Félbe vágta a szarvast, elővették a borukat, kenyérüket, saslikot sütöttek, jól elmulattak. Aztán összecsókolták testvériesen és elváltak azzal, hogy sohasem felejtik el egymást.

*

*Lakoma itt, temetés ott,
Itt liszt, korpa ott.
Egy hegyre felszekereztem,
Onnan le is bukfenceztem!*

A CSODÁLATOS ING

Hol volt, hol nem volt, Istennél jobban ki tudja? – élt egyszer a Nyugati király és volt neki három kis fia.

Megöregedett, betegeskedett már ez a király, akkor magához hívatta a fiait és azt mondta nekik:

– Érzem, eljött a halálom órája. Ti meg még kicsik vagytok. Menjetek el a Keleti királyhoz, majd az felnevel benneteket.

Meghalt a király, eltemették. Ahogy megtudták a szomszéd királyok, hogy meghalt, mindjárt rá is törtek országára, pusztították tűzzel-vassal. Elmenekült a három királyfi a Keleti királyhoz segítséget kérni.

Be is fogadta őket a Keleti király, megmutatta nekik az egész palotát, szolgákat rendelt melléjük és nagyon jó volt hozzájuk. De titokban megparancsolta a szolgának, hogy figyelje mindig, mit csinálnak, mit beszélnek a kis királyfiak. Egyszer ebédhez ültek a kis vendégek. Kezébe veszi a legöregebb a kenyeret és azt mondja:

– Ebben a kenyérben embervér van!

Azt mondja erre a középső:

– Ez a bárány nem az anyja tején nőtt fel, kutya szoptatta!

– A mi királyunk nem király fia, mindjárt látni rajta! – tette hozzá a legkisebb.

Meghallotta a szolgálta ezt a beszélgetést, mindjárt jelentette is. A király megparancsolta, hívassák elő a földművest.

– Hogy került embervér ebbe a kenyérbe? – kérdezte tőle a király, amikor odavezették.

– Elvágtam a kezem, amikor vettem a gabonát, és ahogy szórtam, bemázolódtott a véremmel – felelte a földműves.

Előhívták a pásztorokat is, kérdezi tőlük a király:

– Miért nevelte kutya ezt a bárányt?

– Az anyja elpusztult, kutyatejjel neveltük fel! – felelték a pásztorok.

Elengedte őket a király. Akkor odament az anyjához, az öreg királynéhoz és azt mondja neki:

– Azt beszélik, nem vagyok király fia. Mondd meg, ki az én apám!?

Mit volt mit tennie a királynénak, bevallotta, hogy egy lovász a király apja. Látta a király, hogy vendégei méltók minden tiszteletre, még jobban igyekezett a kedvükben járni. Fel is nőttek nála a gyerekek, eljött az idejük, elindultak megkeresni a szerencsésüket. Adott nekik a király lovat, aranyat, drágakövet és elengedte őket.

Sokat mentek-e, vagy keveset, elértek egy keresztúthoz. Ott áll egy kő, rajta négy felírás: „Ha ezen az úton mész, visszatérsz!” – „Ha erre még vagy visszatérsz, vagy nem!” – „Ha erre mész, vissza nem térsz!” – a negyedik út meg az ő királyságukba vezető út volt. Leszálltak a lóról, megpihentek, összetanakodtak:

– Ha hazamegyünk, mit találunk ott? Az ellenség már biztos lerombolt ott mindent, kő kövön nem maradt.

Elhatározták, hogy elválnak, mindegyik elindul a maga szerencsésjét megtalálni. A kő alá odatette mindegyik a gyűrűjét, hogy aki előbb tér vissza, veszi a magáét és hazamegy.

A legöregebb testvér rátért az első útra.

A középső a második útra.

A legkisebb a harmadikra, ahonnan nem volt visszatérés.

Beszélték neki a bátyjai:

– Ne menj arra! Gyere velünk!

A legkisebb nem hallgatott rájuk, elindult a maga útján.

Menjünk vele mi is!

Ment, mendegélt az úttalan utakon, maga se tudta, hová megy. Végre egy széles útra jutott, elindult egyenesen azon, s elért egy tengerhez. Itt érte az éjszaka is. Széjjelnézett a királyfi, pusztánál egyebet nem látott, sehol emberi hajlék. Elindult a tenger partján, egyszer csak ott volt előtte egy kunyhó. Csodálkozott a királyfi, ki élhet ebben a pusztában? Elhatározta, megnézi. Odamegy, egy öreganyókat lát a kunyhóban. Csodálkozott az öregasszony is, azt mondja:

– Mi hozott ide téged, fiam, ebbe a pusztába?

Olyan puszta volt ez, senki se élt benne, növény nem nőtt rajta, vetni se lehetett bele semmit, csak kóró és kő termelt meg.

– Az isten szerelmére kérek – mondta a királyfi az anyókéknak – adj szállást nekem erre az éjszakára!

Az öreganyóka befogadta. Bevezette a kunyhóba a királyfit, lovát kint megkötötte, átalvetőjét a sok kinccsel bevitte. Eljött az éjszaka, kiment a királyfi még egyszer, hogy lovát megnézze, de majd földbe gyökerezett a lába! Látja ám, a tenger felett csillogó-ragyogó palota áll. Meg is ijedt a királyfi, sehogy nem akart hinni a szemének. Bement az anyókékhöz, azt kérdezi:

– Mi ragyog ott a tengeren, öreganyám?

– Az aranykastély van ott a tengeren – mondta az anyóka. – Gyönyörű szép lány lakik benne, nincs párja a nap alatt. Úgy fénylik az arca, ha akármivel takarod is el, akkor is bevilágítja a földet és a tengert is.

Kérlelni kezdte a királyfi az anyókat:

– Mondd, hogyan él ottan? Ki őrzí? Hogy jutok el hozzá?

Elkezdte mesélni az anyóka:

– Amikor még élt a királyunk, gyönyörű város állt itt és rengeteg nép élt ebben a városban. Született a királynak egy leánya, arca úgy ragyogott, mint a nap. Összehívott a király mindenféle mestereket s építtette neki azt a palotát, odavitte a lányát. Csak ő mehetett hozzá titkos lépcsőn. Az utat ezer katona őrizte, nehogy valaki a királyon kívül hozzáférhessen ehhez a lányhoz. Egyszer vihar támadt a tengeren, rettenetes hullámok árasztották el az egész partot. Ott pusztult a város, a nép. Én maradtam csak életben, mert fent jártam akkor a hegyen. Azóta is egyedül élek és még a halál is elfelejtett engem, nem jött értem. A királykisasszonynak meg talán az égből küldenek ételt. Én nem tudom, hogyan él. Csak azt tudom, hogy él, mert minden éjjel az ő arca világítja meg a tengert.

Ahogy ezt meghallotta a királyfi, másra se gondolhatott, csak a királykisasszonyra. Nem is aludt egész éjjel. Reggel aranyat vett magához, lovára ült és elindult. Megérkezett egy városba, ácsokat és asztalosokat fogadott, megvett egy erdőt, odavitte a mestereket és megparancsolta, készítsenek létrát addig a kastélyig.

A mesterek megcsinálták. Gazdagon megjutalmazta őket és azt mondta nekik:

– Ahogy belépek a palotába, törjétek össze a létrát és dobjátok a tengerbe!

Elbúcsúzott az öreganyókatól, és elkezdett mászni a királykisasszonyhoz a palota felé. Ahogy odaért a mesterek összetörték a lépcsőt és a tengerbe dobták. A királyfi ott volt a palota tetején, ott járkált le és fel. Meghallotta a királylány a léptekeket, megszólította:

– Ki vagy te? Miféle teremtmény? Itt ember még sohase járt! Honnan jössz?

– Isten küldött hozzád! – mondta a királyfi.

– Jól van! Ha ő küldött, biztos ennivalót is ad majd neked, mint nekem. Akkor majd beengedlek, addig várj ott!

Nem sok idő múlva hirtelen meg is jelent egy asztal, teli ennivalóval két ember részére.

– Látszik, igazat mondtál, különben meg lennél büntetve, hogy titokban ide mertél jönni!

Megesküdtek, hogy soha el nem hagyják egymást, avval asztalhoz ültek. Boldogan édegeltek. Nyolc szobát megmutatott a királykisasszony, tele mindenféle drágasággal. Egyik szoba tele volt énekesmadarakkal, másokban papagájok voltak, úgy beszélgettek, mint az emberek. Harmadikban töméntelen arany és drágakő. A negyedikben a királykisasszony minden ruhája. Az ötödikben élt a királylány, a többiekben pedig gyönyörű kertek voltak, csodálatos virágokkal és gyümölcsökkel. Voltak ott olyan virágok, hogy sehol a földön olyant nem látni, olyan gyümölcsök, hogy megszólaltak. Egyik így beszélt: „Ne egyél belőlem, mert meghalsz!” A másik: „Ha halotthoz érintesz, föltámasztom!” És még sok-sok mindent.

De a kilencedik szobát nem mutatta meg a királykisasszony, hanem azt mondta:

– Ne is kérd, hogy megmutassam!

Egyszer, amikor elaludt a királylány, felkelt a királyfi, vigyázva elvette a kulcsot, elindult megnézni a kilencedik szobát. Kinyitotta az ajtót, bement. Elcsodálkozott a királyfi, mert látja ám, a szobában még egy kisebb szoba van. Annyira elcsodálkozott, hogy még az ajtót is elfelejtette betenni maga mögött, ment egyenesen ebbe a kisebb szobába. Kinyitotta az ajtaját, látja ám, egy kis madárka ül bent, csőrével egy inget szövöget.

Ahogy a madár meglátta az idegent, felröppent és vitte magával az inget is. Elszomorodott most a királyfi, visszament, leült a felesége mellé. Felébredt a királylány, mindjárt mindent megértett, azt mondta:

– Miért nem szóltál nekem, ha már annyira akartad látni. Ha ez az ing nálunk van, akár az egész világ harcolhatott volna ellenünk, akkor se lehetett volna semmi bajunk. Ezentúl mindig nyugtalanságban fogunk élni!

Repült a madár, jó messze a pusztába leejtette az inget, ő pedig még tovább repült. Tavasszal pásztorok hajtották ezen a mezőn nyájaikat. Rájuk esteledett, tüzet nem rakhattak. Nézik, hátha meglátnak valahol más pásztorokat is és látják ám, messze-messze világít valami. Egyik pásztor elindult tüzért. Ment, ment a pásztor, ahogy odaért, volt nagy csodálkozása. Látja, nem tűz világít, valami más az. Odamegy közel, hát egy ing volt. Feküdt a földön, világított, mint a tűz. Nagyon megörült a pásztor, elhatározta, elviszi a királynak, biztosan nagy ajándékot kap majd érte. Csodálkoztak a többi pásztorok is. Nézték! Sehol varrás nem látszott rajta. Elküldték a királyhoz. Nézi a király is. – „Ezt nem kézzel szőtték, biztosan az égből hullott a földre!” – gondolta.

Előhívatta a király a vezíreit:

– Tudjátok meg, mi ez? Földi ember viselte-e, vagy az égből került ide?

– Felséges király! Szétküldünk embereket az egész országba, járjanak, kérdezősködjenek, hátha megtudnak valamit.

Megfeledkezett a király a pásztorról, de a pásztor nem magáról! Azt mondja:

– Mit parancsolsz, felséges királyom, itt hagyjam ezt az inget, vagy elvigyem?

Elnevette magát a király és gazdagon megajándékozta a pásztorát. Aztán szétküldtek embereket az egész királyságba.

– Ha megtudjátok, kié ez az ing, megajándékozlak benneteket!

Elmentek az emberek, jártak mindenfelé, egy egész évig, de semmit sem tudtak meg. Úgy is jöttek vissza. Szomorúságba esett a király, ült csak egyedül, nem ment sehová, semmire se nézett, királyságával se törődött. Kihirdette: aki megtudja, kié az ing, azé a fele királysága!

Előállt akkor egy öregasszony és azt mondta:

– Isten adjon egészséget neked, uram! Miért ez a nagy gond? Adjál egy kis csónakot, egy palack bangát⁽²¹⁾, egy kevés bort és elhozom én azt a leányt!

Megörült nagyon a király, adott mindent az öregasszonynak. Beleült az öregasszony a csónakba, nekivágott a tengernek. Evezett, evezett, elért addig a kastélyig, ott evezgetett körülötte. Látják ám a palotában, hogy egy öregasszony evez a tengeren és egyre kiabál:

– Segítség! Segítsetek!

Kiszaladt a királyfi, kötelet engedett le, fel akarta húzni, de a királylány nem engedte.

– Nem kell! Ne engedd ide! Megöl minket!

De nem hallgatott rá a királyfi, leengedte a kötelet, felhúzta az öregasszonyt. Köszönte nagyon a segítséget, de a csónakját olyan ügyesen sikerült odakötnie a palotához, hogy a királyfi semmit nem vett észre.

Ott élt náluk az öregasszony attól fogva, kiszolgálta és mesével mulattatta őket. Sok mindent mesélt nekik erről a világról. De egyszer csak eszébe jutott az üveg altató, amit a királytól kapott. Ebédnél altatót töltött a királyfi és a királykisasszony borába. Amikor elaludtak, gyorsan elvágta a királyfi nyakát, megragadta a leányt, összekötötte, lebocsátotta a csónakba. Ő is leereszkedett, elkötötte a csónakot és evezni kezdett. Elvitte a lányt a királyhoz, ott lefektették.

Felébredt a királykisasszony, látja ám, hogy nem otthon van, hanem idegen helyen. Szaladtak a szolgák, jelentették a királynak:

– Felébredt a királykisasszony!

Megörült nagyon a király, szaladt is hozzá mindjárt. De a királykisasszony, ahogy meglátta, előkapta a törét, nekiszegezte a királynak és azt mondta:

– Ha még egy lépést teszel, megöllek!

Aztán azt kérdezte:

– Ki hozott ide engem? Miféle hely ez? És ki vagy te?

– Én vagyok itt a király! Egy öregasszony hozott ide. Megölte az uradat, a feleségemnek kell lenned. Az inged is nálam van,

odaadom neked, ha a feleségem leszel, de addig meg sem mutatom!

– Jól van! – mondta a királykisasszony. – Mit tehetek már? A te kezében vagyok. De egy kívánságom teljesítened kell! Hagyj itt engem egy évig, addig gyászolni fogom az uramat. Parancsolt meg, hogy senki hozzám ne közeledjen, mert másképpen megölöm magam. És gyászoljon az egész országod is! Járjon mindenki feketében! A palotádat is húzasd be fekete gyásszal!

Megígért mindent a király.

Hagyjuk itt most őket, nézzük meg, mit csináltak a királyfi bátyjai?

Amikor elváltak, a legöregebb kereskedésbe fogott és nagyon meggazdagodott. De vágyott már a testvérei után, nem akart egyedül bolyongani a világban, elindult, hogy megkeresse őket. Visszament a keresztúthoz, felemelte a követ és látja, a középső testvér gyűrűje nincs ott, az már biztosan hazament. De a legkisebbé ott feküdt érintetlenül. Elindult a legöregebb testvér azon az úton, amerre az öccse ment. Ment, mendegélt, találkozott egy öreganyókéval, megkérdezte:

– Négy éve, hogy erre ment egy királyfi, nem tudsz-e róla valamit?

Elmondott neki mindent az anyóka, amit csak tudott. Addig mondta, míg a királyfi bement a kastélyba és még hozzátette:

– De ez a palota a kilencedik napja már, hogy nem világít!

Felfogadott a legöregebb királyfi akkor mestereket, létrát rendelt tőlük, felmászott a palotába, bejárta az összes szobát. Egyszer csak az egyikben rátalált a testvére. Ott feküdt átvágott nyakkal. De ahogy a királyfi közelebb megy, látja, hogy él még a testvére. Az az öregasszony siettében nem tudta megölni. Elindult a királyfi megint a szobákban, odaért a gyümölcsökhöz és hallja ám, amint beszélnek: „Ne egyél belőlem, mert meghalsz!” A másik: „Ha halotthoz érintesz, feltámasztom!” – Leszállított egy ilyen gyümölcsöt a királyfi és feltámasztotta vele a testvérét.

– Jaj de jót aludtam! – mondta a legkisebb királyfi.

Meglátta a testvérét, elcsodálkozott és azt kérdezte:

– Hogy kerülsz te ide? És hol van a feleségem?

Elmondta a királyfi, hogyan tért vissza a keresztúthoz, hogyan jött utána és találta meg holtan.

– De a feleséged én nem láttam! Hol lehet, nem tudom! – mondta.

Eszébe jutott akkor a királyfinak minden, hogy mint volt.

– Ezt mind az öregasszony tette! – mondta.

Bement a kertbe, levágott egy-egy ágat mindenféle fából, összekötözte, azt mondta bátyjának:

– Te most menj haza, testvér! Én megkeresem a feleségemet. Vagy megtalálom, vagy meghalok, nélküle vissza nem térek!

Elbúcsúztak, elváltak megint. Az öregebb elindult haza, a legkisebb a feleségét megkeresni.

Sokat ment-e, vagy keveset a világban, megérkezett végre abba a városba. Feketébe húzva a házak, feketében járlak az emberek, gyerekek. Még a nap se süttött úgy, mint máshol. Megállított egy embert és megkérdezte, mi történt?

– A mi királyunk gyönyörű lányt hozott magának feleségül. De a lány az urát gyászolja, azért vagyunk mind feketében. Nem nevet, nem örül ez a lány, csak sír. Azért nem ragyog nálunk a nap sem úgy.

Odament ekkor a királyfi a palotához és kiabálni kezdett:

– Oltóágot ki akar? Csemetéket ki vesz?

Jelentették a királynak:

– Vegyétek fel kertészek! – parancsolta a király.

Felvették a királyfit és csemetéi még abban az évben meg is termették csoda-gyümölcsöket. Egyszer a királyfi leszedte a legszebb gyümölcsöket, kosárba tette, elvitte ajándékba a királynak. Csodálkozott a király, még akkora és olyan szép gyümölcsöt nem látott soha. Beküldte kertészét vele a királylányhoz, gondolta, egy kis örömet szerez neki a gyümölcssel.

Ahogy elment a királyfi az ablak alatt, megismerte őt mindjárt a királykisasszony, megörült nagyon, rohant az ajtóhoz, beengedte. Kikérdezték egymást, hogy mi történt velük. Azt mondja a leány:

– Most, hogy megtaláltál, semmitől sem félek már. Tudom, minden rendbe jön!

Jelentették a királynak:

– Nagyon megtetszett a gyümölcs a királykisasszonynak, elfogadta a kertésztől.

Megparancsolta a király a kertésznek, hogy mindennap menjen a királykisasszonyhoz és a legszebb gyümölcsöket vigye el neki. Nem is kellett nekik más! Megbeszéltek mindent. Azt mondta a leány:

– Amikor kitelik az év, ideadja az inget. Megkérem majd, hogy a lakodalom előtt adja ide, hogy egyszer körülnézhessek benne a kertben. Te meg készülj fel! Minden gyümölcsfáról vágj ágat, kötd össze, és várj engem! Kimegyek, az inggel elrepülünk!

Ahogy kitelt az év, elküldte a király a leánynak az inget és azt üzente:

– Öltözz fel és jöjj ki, ahogy megígérted!

Azt mondta a leány:

– Még egy kérésemet teljesítsd!

– Kérj! Mi kell még neked? – mondta a király.

– Menj minden katonáddal, és tanácsosoddal a kertkapuhoz. Én kijövök egyedül, szeretném megnézni a kertet, milyenek azok a fák, amelyeknek gyümölcsét mindennap hozták nekem. Ahogy megnéztem, odamegyek hozzátok, többet nem ellenkezem, mehetünk esküdni.

Beleegyezett a király.

Felöltözött a királykisasszony abba a varázs-ingbe, lement a kertbe, a király meg minden katonájával ott várta a kapunál.

A kertben levetette az ingét, leterítette a földre, ráültek a királyfival együtt, akkor megparancsolták az ingnek:

– Szállj és vigy minket az én palotámba!

Felreppent az ing és vitte őket.

Ott maradt a király minden emberével tátott szájjal.

Megérkezett a királyfi meg a felesége az aranypalotába, összeszedtek minden kincset, nem felejtették el az öreganyókat sem, mind együtt elindultak a királyfi hazájába. A testvérei már csodálatos palotát építettek, ott éltek mindannyian boldogan.

*

Itt lakoma, ott temetés!

A KIRÁLY MEG A PACSIRTA

Hol volt, hol nem volt! Élt egyszer egy hatalmas, kegyetlen király. Kapzsi is volt ez a király. Akármi jót, kellemeset az országban meglátott, mindjárt elvette, megtartotta magának. Éppen csak a vezíreit nézte valamibe, hagyta, hadd gazdagodjanak. Más senki meg nem állhatott előtte.

Nem voltak különbek a vezírek sem, meg a többi királyi szolgák. Sanyargatták, gyötörték a szegény népet, élni sem hagyták. Az adónak a fele se jutott miattuk a királyhoz. De ki szólhatott arról? Ki merte volna a király embereinek megmondani: „Hej, mit csináltok ti?” – Vagy bepanaszolni őket a királynak? De ha mégis megpróbálta valaki, vagy mindjárt lefejezték, vagy bilincsbe verték, örökös rabságba taszították.

Szenvedett mindenki és senki sem tudta, hogyan meneküljön a gonosz sorstól.

Egyszer, honnan, honnan nem, megjelent ebben az országban egy pacsirta. Egyenesen a palota udvarába szállt, megtelepedett a kertben és énekelni kezdett:

*Kegyetlen király, öli a szegényt,
Gazdagítja a gaz csak a magáét!
Kegyetlen király, öli a szegényt,
Gazdagítja a gaz csak a magáéi!*

Aztán meg így énekelt:

*Királyunk az igazat üldözi,
Nem állhat meg előtte senki!
Királyunk az igazat üldözi,
Nem állhat meg előtte senki!*

Felbőszült a kegyetlen király, parancsot adott, hogy fogják meg a pacsirtát. Mind utánavetették magukat, úzték, kergették, meg is

fogták végre. Megragadták, vitték a király elé. Ahogy a pacsirta meglátta a királyt, csak még erősebben kezdte szidni, ócsárolni.

Megdühödött a király és megparancsolta:

– Vigyétek, vágjátok le, zsigereljétek ki, süssétek meg nekem ebédre!

Rohantak a szolgák, levágták a pacsirtát, kizsigereelték, nyársra húzták, megsütötték, feltálalták a király asztalára. De alig teszik le a sült pacsirtát, az elkezd énekelni:

*Királyi asztal dísze vagyok,
Nyugalmat neki nem hozok!
Királyi asztal dísze vagyok,
De nyugalmat neki nem hagyok!*

Megragadta a király a pacsirtát, mérgében darabokra szaggatta és felfalta az egészet.

Ebéd után lement a király a kertbe sétálni egész kíséretével. Ahogy sétálnak, hirtelen rákezd ám a pacsirta a király hasából az énekére:

*Érdeme szerint dicsértem,
Megevett a király kegyetlen!
Érdeme szerint dicsértem,
Megevett a király kegyetlen!*

Megijedt most már a király: „Mit nem tesz velem ez a madár?!” – Előhívatta az összes doktorát. Adtak azok mindenféle orvosságot neki, hogy megszabadítsák a pacsirtától. Csak attól félt a király, nehogy élve menjen el a madár, összehívatta minden vezírét és tanácsosát s azt mondta nekik:

– Fogjatok mind körül! Húzzátok ki a kardokat, kindzsálokat és vigyázzatok! Ahogy a pacsirtát meglátjátok, vágjátok, élve el ne mehessen! Ha elengeditek, feldaraboltatom mindnyájatokat!

Megrémültek mind, remegtek ijedtükben. A pacsirta meg csak énekelte dalát, szidta a királyt és minden tanácsosát. A király emberei meg körülfogták királyukat kivont karddal és várták a pacsirtát. Kirepült hirtelen a madár a királyból. A tanácsosok meg a vezírek kardjaikkal vagdalkoztak, csapkodtak a király körül, hanem a madarat el nem találták, csak a királyt. Elesett az és meg is halt menten.

A pacsirta meg csicseregve felröppent, leszállt egy ágra és énekelni kezdett:

*Királyunkat miszlikbe vágták,
a gaz kegyetlent felaprították!
Királyunkat miszlikbe vágták,
a gaz kegyetlent felaprították!*

A KIRÁLY MEG A BORBÉLYLEGÉNY

Egy királynak a fején szarvak nőttek. De senki azt nem tudta, mert meg nem jelent a király senki előtt korona nélkül.

A borbélyait pedig, ahogy megnyírták, azonnal lefejeztette, hogy el ne vihessék szégyenének hírét. A sor egy szegény borbélylegényre került. Tudta a legény, hogy a királytól élve el nem jött még senki, elbúcsúzott szüleitől és felkészült a halálra. Kezdi nyírni a király haját – meglátja a szarvakat. Elcsodálkozott nagyon, de úgy tett, mintha semmit sem látna, nem szólt egy szót sem. Elégedett volt vele a király, hogy így hallgat a legény, elhatározta, nem öleti meg.

Azt mondja neki:

– De ha bárhol el mered mondani, amit láttál, azonnal fejedet vétetem! – avval elengedte.

Hazament a borbélylegény, körülfogták, kérdezgették mind – hogy menekült meg? Nem szólt a legény egy szót se, félt, hallgatott. De ahogy múlt az idő, egyre jobban furdalta a király titka, hogy elmondja valakinek. Hallgatott, hallgatott, de úgy marta, égette már, hogy egészen belebetegedett. Nem tűrtöztethette tovább magát, ha még hallgat, akkor is meghal. Elment egy mocsaras helyre, megfogott egy nádszálat, körülnézett még, nem jár-e arra valaki és felkiáltott:

– A királynak szarva nőtt!

Abban a pillanatban megkönnyebbült, egészséges lett a legény.

Egyszer aztán egy utas ment arrafelé, éppen azt a nádszálat vágta le, amit a legény megfogott. Sípolt készített belőle, játszani kezdett rajta. Ahogy belefújt, felhangzott a sípból:

– A királynak szarva nőtt!

Összecsődült a nép. Mind megtudták a király szégyenét, nevték is erősen. A nádsíp meg fújta a maga nótáját:

– A királynak szarva nőtt!

Megtudta a király, hogy mindenfelé az ő titkát nevetik Felbőszült rettenetesen, magához parancsolta a borbélylegényt:

– Te beszélted el, hogy szarvam van?

– Nem! – felelte a legény. – Én senkinek el nem mondtam.

– Akkor hát honnan tudják?

– Hívasd ide azt az embert a nádsípjával. Fújj magad a sípba, és megtudod, igazat beszélek-e, vagy nem!

Kiadta a király a parancsot, elébe hozták a nádsípot. Fogja kipróbálja, megszólalt a síp:

– A királynak szarva nőtt!

Mérges lett a király, de a borbélylegényt csak nem okolhatta, amiért megtudta a nép, hogy szarva nőtt.

Így aztán ez az okos legény megmenekült!

JA-HATUN

Hol volt, hol nem volt, Istennél jobb ki lehetne, élt egyszer egy öregasszony. Volt neki hét fia, meg egy lánya.

De ez a lány olyan szép volt, ha csak mosolyogni kezdett, rózsák, meg ibolyák nyíltak körülötte. Nagyon szerették a bátyjai a leányt. Becézték, kényeztették. Csakhogy valahányszor a lány vízért ment, elrepült egy madár a feje fölött és így énekelt:

– Bala^{22} feletted, Ja-Hatun,^{23} bala feletted!

Unta már ezt a leány, kérdezi az édesanyját:

– Mit jelent ez? Ahogy megyek vízért, mindig elrepül felettem egy madár s azt énekli: „Bala feletted, Ja-Hatun!”

– Ó, jaj nekem! – felelte az öregasszony. – Azt énekli ez a madár: „Hatabala feletted!”

Telt, múlt az idő. Nagy ünnep jött, készülődött rá az egész nép. Ja-Hatun bátyjai is elmentek, de őt nem vitték magukkal. Sírt Ja-Hatun – ibolya-lánya.

– Egyetlen nővéretek vagyok, mégsem teljesítitek kívánságomat. Szólt az édesanyjának is.

– Jól van! – szólt az öregasszony. – Eredj te is velük.

Akkor elvitték magukkal őt is. Mennek, mendegélnek, elértek egy hídhöz. Átment mind a hét fiú a hídon. Már-már átért a leány is, de abban a szempillantásban ott termett egy bástya, se ajtaja, se ablaka, ott maradt benne Ja-Hatun. Bánkódott, sírdogált egyedül. Hazatértek a fiúk, elmondtak mindent anyjuknak, s együtt sírtak.

A bástya mellett egy öregember haladt el, hirtelen szétnyílt a fal, és ahogy benéz az öreg, egy lány ül benne és sírdogál:

– Miért sírsz, lányom? – kérdezi az öregember.

Elmondott neki mindent a leány.

– Gyere hozzám, lányom! – mondta akkor az öreg. – Hét lányom van, te leszel a nyolcadik, éppúgy foglak szeretni, mint az

enyémeket!

Elment vele a leány. Hazavitte az öreg, mind megszerették őt: az öregasszony, a hét leány, becézték, még a széltől is óvták. Azt mondja egyszer Ja-Hatunnak a hét leány anyja:

– Nézz, lányom, a fejembe!

Odatette azzal a fejét Ja-Hatun térdére, el is aludt. Nézi a lány, hát meglát ám a hajában egy kulcsot. Elvette óvatosan a kulcsot, az öregasszony feje alá párnát tett, odaszaladt a tiltott ajtóhoz és kinyitotta. Benéz, hát látja, egy dev ül a szobában forgó szemekkel. Megijedt a lány, becsapta az ajtót, rázárta, visszaszaladt az öregasszonyhoz, visszatette a kulcsot.

De ez a dev meg az öregasszonynak a szeretője volt, azért tartotta abban a szobában, hogy senki meg ne tudja. Ahogy egy kis ideje volt az öregasszonynak, szaladt be a devhez, becézte, simogatta. Azt mondja neki a dev:

– Te is szép vagy, én is szép vagyok, de olyan szép, mint Ja-Hatun, nincs több a világon!

Feldühödött az öregasszony, egészen elöntötte a méreg. Ahogy kijött a devtől, csak lefeküdt, meg se mozdult, nyögött erősen. Kérdezzetik mind:

– Mi van veled? Mi segíthet rajtad?

– Semmi más nem segíthet, csak ha Ja-Hatunt megölitek és szívét, máját megehetem!

Sajnálta nagyon az öreg Ja-Hatunt, nagyon megszerették már. – „Hogy ölhetnénk meg? Ügy szeretett minket, mint édes szüleit! Ha megöljük, Istennek mit mondunk majd?” – így beszélt az öregember.

De az asszony csak feküdt, nyögött erősen, már két-három hónapja fel se kelt az ágyból. Levette egészen a lábáról az öregembert.

Megparancsolta egy szolgának:

– Vidd ki a mezőre, öld meg, szívét, máját hozd ide!

Kivitte a szolga Ja-Hatunt, vitt magával egy kis kutyát is, ezt levágta, szívét, máját kivette, a lánynak meg azt mondta:

– Eridj! Az Isten segítsen rajtad!

Elkészítették az öregasszonynak a szívet, meg a máját, ahogy megette, felugrott az ágyból, mintha sohasem lett volna beteg.

Ja-Hatun meg ment, mendegélt, elért egy házhoz. Ez a ház meg kilenc dev-testvére volt. Nyolc testvér éppen vadászni volt, a kilencedik meg sánta, otthon ült. Odament a leány a házhoz, állt, sírdogált. Meglátja őt a sánta dev, azt mondja neki:

– Ki vagy te? Hogy kerülsz ide? Itt madár se repül az égen, férgek se másznak a földön, mind úgy félnek testvéreimtől! Te meg idejössz egyedül, állsz és sírsz?

– Így és így van az én dolgom – mondta a leány – idejöttem, most aztán már te tudod, mi lesz velem!

Megörült a dev:

– Kilencen vagyunk mi testvérek, nővérünk meg egy sincsen! Testvérünk leszel! De most gyere, elbújtatlak, mindjárt jönnek a bátyáim. – Avval elrejtette a leányt. Jöttek a devek, azt mondják:

– Ádám-szagot érzünk!

– Ezt ti hoztátok magatokkal! – mondja a sánta dev. – Ádám gyermeke hogy lenne itt?

Elkészítették a zsákmányolt szarvasokat, leültek ebédelni. Azt mondja egyszer csak ez a sánta dev:

– Kilencen vagyunk testvérek mi, fiúk, leány egy sincs köztünk. Jó lenne, ha lenne egy nővérünk!

– Nagyon jó lenne bizony! – mondták a többiek. – De honnan vehetnénk egyet?

Elővezette akkor a sánta dev Ja-Hatunt. Megörültek mind a devek. Testvérükké fogadták. Ő lett a gazdasszonyuk, főzött nekik, rendben tartotta a házukat.

A hét lány anyja meg bement a tiltott szobába a devhez, azt mondja ez neki:

– Te is szép vagy, én is szép vagyok, de Ja-Hatunnál senki nincs szebb, akit a kilenc dev testvérevé fogadott.

Mérges lett megint az öregasszony, nekirontott az urának:

– Becsaptál engem, kutya! Ja-Hatun él, a kilenc dev testvéreül fogadta. Eriggy, hozd ide, ahogy tudod, mert többé nem vagyok a feleséged másképpen!

Kezébe nyomott egy kosarat, a kosárba meg mindenféle mérgezett dolog volt.

– Mondd Ja-Hatunnak, férjhez adjuk a legöregebb lányunkat, jöjjön el a lakodalomba. Ha mégse jönne, hagyd ott ezt a kosarat,

legalább ezt fogadja el tőlünk.

Fogta az öreg a kosarat, elvitte egyenesen a kilenc dev házához. A devék meg mind vadászni voltak, Ja-Hatun egyedül maradt otthon. Állt, várt az öreg, nem jő-e ki a leány? Meg is jelent egyszer csak, köszönt neki, azt mondja:

– Jól van-e így? Úgy szerettünk téged, mint a saját lányunkat, te meg úgy elmentél, egy szót se szóltál? Gyere hozzánk vendégségbe, lakodalmat ülünk!

– Ha azt akartátok, hogy ott legyek a lakodalomban, miért akartátok mégis megölni? Nem megyek én hozzátok!

– Ha már sehogy se jössz el hozzánk, legalább ezt a kis ajándékot fogadd el!

– Nem kell semmi tőletek, megvan nekem mindenem! – felelte a lány.

De aztán csak nem állhatta meg Ja-Hatun és azt mondta:

– Ha van nálad egy alma, hagyd itt mégis!

Az öregember otthagya az almát, Ja-Hatun pedig enni kezdte. De alighogy beleharapott, abban a pillanatban megnémult, megsüketült és nem emlékezett semmire sem többé.

Megjöttek a devék a vadászatból. Hol van az ő kedves Ja-Hatunjuk? – Csak az árnyéka maradt szegénynek. Bánkódtak, sokáig siratták fogadott testvérei, aztán egy ládát ácsoltak, betették a leányt és vízre bocsátották. Vitte, vitte a víz Ja-Hatunt, elvitte egy országba. Ott meg éppen menyasszonyt kerestek a királyfinak. Megparancsolta a király:

– Akinek csak lánya van, hozza ide a palotába, hogy a királyfi menyasszonyt választhasson!

Jöttek mindenfelől a palotába a lányok, mind azt remélte, hogy őt választja a királyfi.

A ládát meg ide sodorta a víz, észrevették, kihúzták. Felnyitják a ládát, kilépett belőle egy leány. Elmosolyodott s mindjárt rózsák és ibolyák nyíltak körülötte. Ja-Hatun volt ez a lány, már meggyógyult és olyan szép lett, hogy megfájdult a szeme annak, aki csak ránézett. Ki más tetszhetett volna meg a királyfinak? Feleségül vette Ja-Hatunt és boldogan éldegéltek.

Bement megint a hét lány anyja a devéhez, megölelgette, de a dev azt mondja:

– Te is szép vagy, én is szép vagyok, de Ja-Hatunnál szebb nincs a világon, aki ennek és ennek a királyfinak a felesége!

Egészen elfehéredett mérgében az öregasszony, úgy rontott a férjének:

– Ah te kutya, te kutya! Másodszor is elengedted őt! Eridj azonnal és csinálj vele valamit, másképpen a szemem elé ne kerülj!

Elindult az öreg. Sokat ment-e, vagy keveset, elért abba az országba, ahol Ja-Hatun éldegélt. Bement a palotába és azt mondta a királyfinak:

– Végy fel engem kertésznek!

Nem akarta Ja-Hatun, kérni kezdte az urát:

– Nem kell, ne vedd föl, mert megöl minket!

De nem hallgatott rá a királyfi.

– Mit tehetne ez ellenünk?!

Kért, könyörgött az öreg, míg végre felfogadták a palotába.

Elment egyszer vendégségbe a királyfi, Ja-Hatunnak meg ebben az időben aranyhajú gyermeke született. Kileste az öreg az alkalmas időpontot, odalopózott Ja-Halunhoz, elvágta a torkát, meg az aranyhajú gyermekét is, elvitte a folyóhoz őket és beledobta. A legöregebb lányát meg odafektette Ja-Hatun helyére.

Ja-Hatun meg aranyhallá változott a vízben, úgy ragyogott, mint a nap, körben mindent megvilágított. Jött vissza a királyfi a vendégségből, odaért a hídhoz, látja ám, két aranyhalacska fürdik a vízben. Ahogy meglátták a királyfit, egyenest odaúsztak hozzá. Az meg megfogta őket és hazavitte. Csináltatott egy nagy medencét nekik és se éjjel, se nappal el nem mozdult onnét, mindig az aranyhalakat nézegette.

Az öregasszony boszorkánylánya meg csak feküdt a királyfi ágyában, betegnek tetette magát és azt mondta:

– Öljétek meg az aranyhalakat, mert ha nem ehetem meg őket, meghalok.

Mit volt mit tennie a királyfinak? A király is, a királyné is beszéltek neki, nem tudott tovább ellenkezni, beleegyezett.

– Főzzétek meg őket, de vigyázzatok, egyetlen pikkely el ne vesszen belőlük! – parancsolta a boszorkány.

Elkészítették az aranyhalakat, összegyűjtötték minden darabját, mégis egy szálla kikerült valahogy az udvarra. Gyönyörű nyárfa nőtt

ki belőle, teteje egészen az évig ért. A királyfi meg éjjel-nappal ez alatt a fa alatt feküdt, a fa pedig egészen betakarta ágaival.

Betegnek tette magát megint a boszorkánylány és azt mondta:

– Vágjátok ki ezt a fát, de vigyázzatok, egyetlen forgácsa el ne vesszen, meghalok másképpen, fel nem kelek többé!

Mit tehettek? Kivágták a fát. De egy forgácsa valahogy elrepült s egy öreganyóka udvarára esett le. Megtetszett az öregasszonynak ez a forgács, bevitte a házba, csókolgatta, becézgette.

Ahogy az öreganyóka elment hazulról a forgács átváltozott lánnyá, rendbe tette a házat, megfőzött. Avval forgácscsá vált megint, elrejtőzött egy tál alá. Csodálkozott erősen az öreganyóka, mindenkit kérdezgetett:

– Így és így áll a dolgom. Ki járhat hozzám, nem tudjátok?

– Lesd meg! – mondták neki. – Majd megtudod, ki az.

Úgy is tett az anyóka, kiment a szobából, de elrejtőzött mindjárt, várt, mi fog történni? A forgács meg azt gondolta: – „Elment az anyóka, egyedül maradtam!” – avval lánynak változott, kitakarított, elkészítette az ebédet. Már éppen vissza akart változni, akkor beszaladt az öreganyóka és megölelte:

– Te a lányom, én az édesanyád! – mondta nagy örömeiben.

Ja-Hatun pedig elmesélt mindent önmagáról meg a királyfiról.

– Meghívjuk a királyfit, lányom! – mondta az öreganyóka. – Nem jön az hozzánk! – felelte Ja-Hatun. – De én készítek egy mérget, vidd el, szórd be vele a lovait. Attól olyan betegségbe fognak esni, hogy csak én fogom kigyógyítani őket.

Elkészítette Ja-Hatun a mérget, az anyóka elvitte, behintette vele a király lovait. Megbetegedtek a lovak, enni is alig akartak. Akkor az öreganyóka elment a királyfihoz és jelentette neki:

– Van nekem egy lányom, csak ő gyógyíthatja meg a lovaiddat, más senki.

Elvitték a lovakat Ja-Batunhoz, orvosságot adott a lovaknak, abban a szempillantásban meg is gyógyultak, szebbek lettek, mint előbb voltak, örült nagyon a királyfi.

– Mit adjak neked? Mivel háláljam meg segítségedet? – kérdezte az anyókát.

– Nem kell nekem semmi! – felelte az anyóka. – Gyere el a lányomhoz, köszönd meg neki, ő gyógyította meg a lovaiddat!

Elment a királyfi az öreganyókéval, összetalálkozott Ja-Hatunnal. Megismerték mindjárt egymást, ölekeztek, csókolóztak. Ja-Hatun elmondott mindent a királyfinak, hogy mi történt vele.

A királyfi pedig lófarkához köttette az öregembert a lányával együtt. Ja-Hatunt megint magához vette és újra boldogan éltek!

UTÓSZÓ

A mai grúz nyelv „zyapari” (mese) szava a nyolcadik században fordul elő először: Abo Tbileli vértanúságának híres leírásában. A hagiografiai emlékekben ezután elég gyakran felbukkan, sőt mind ezek, mind egyéb irodalmi és történelmi művek tartalmaznak mesemotívumokat, mesei részleteket. De hogy akkortájt milyen mesék éltek a grúz nép ajkán – ezekből az emlékekből nem ítélni lehet meg. Éltek, az bizonyos: hiszen arról is tudunk, hogy a jobbágyok néha a mesemondáson kívül semmivel sem adóztak földesuruknak, és a robot alól mesemondói tehetségük miatt mentesültek.

A XIX. század néhány évtizede, mely a grúz népmesék folyamatos gyűjtését is megindítja, óriási társadalmi és politikai átalakulások korszaka Grúziában. A feudalizmus mélyén új erő ért meg és követelt beleszólást a társadalmi fejlődés további alakításába. Ez az új erő a polgárság. Törekvései azonosak voltak a nemzeti érdekekkel, az önálló grúz állam létének érdekével: a versengő két déli nagyhatalom, Irán és Törökország hatalmi törekvéseivel szemben új politikai orientációt hirdet és visz győzelemre az 1801-es manifesztummal. Grúzia ettől kezdve mint a cári Oroszország vazallusa száll szembe régi ellenségeivel. A külpolitikai válság ezzel megoldást nyert, az ország bekapcsolódott az európai fejlődés áramkörébe. A társadalmi forradalomig eljutott belső válság pedig rendkívül éles szellemi forradalomban: mindenekelőtt az irodalomban zajlik le. „Apák és fiúk harca” – így ismeri a grúz irodalomtörténet ezt a korszakot, melyet a „fiúk” részéről a tergdaleulik csoportja, a Pétervárott tanult és az orosz forradalmi demokratákkal szoros barátságot tartó, lelkes írógárda vívott meg. A modern grúz irodalom megteremtői ők, egyszersmind

legkiválóbb képviselői is: Ilja Csavcsavadze, Akaki Cereteli, Vazsa Psavela, hogy valóban a legkiválóbbakat említsük csupán.

Nevükhöz fűződik a népköltészet iránti érdeklődés felkeltése, a nemzeti nyelv megbecsültetése. Az új nemzedék, mint vezére, Ilja Csavcsavadze megfogalmazza, nem szólhat népéhez a régi egyházi, nemesi nyelvjárásban, azt a nép meg nem érti. A tergdaleulik pedig egész népükhöz akarnak szólni, és elsősorban népükhöz, hogy annak friss erőit állíthassák a nemzeti felemelkedés szolgálatába. Az új irodalmi nyelvnek tehát a nép nyelvéből kell kinőnie.

A mese kiváltképp vonzza a népköltészet gyűjtésének lelkes híveit. A legkiválóbb írók járnak az élen, de csakhamar tudós folkloristák veszik át tőlük a munka irányítását. Működésük nyomán hatalmas anyag gyűlt össze; hatásuk életre hívta a grúz mesetudományt, a népmese folyamatos gyűjtését. Napjainkban pedig, a szovjet korszak grúz folklorisztikája a korábbi bármilyen lelkes, mégiscsak rendszertelen gyűjtéssel szemben a munka tervszerű, központi irányításával mind megalapozottabb eredményeket mutathat fel.

*

Grúzia rendkívül változatos tája – a szubtrópusi tengerparttól a magas hegységek alpesi legelőiig – a grúz törzsek életmódjának jelentősen eltérő formáit teremtette meg; nem kis mértékben meg is őrizte. A közelmúltig egymástól elszigetelten fejlődő törzsek nyelve jelentősen különbözik, külső kapcsolataik sem egyformák. Mindezt a grúz mesekincs, mely sokkal inkább absztrakció, mint például a magyar mesekincs – természetesen tükrözi. Mesei dialektusokról beszélhetünk, melyek stílusban meglehetősen eltérnek. Hogy az egyes törzsek mesei repertoárjára, mesei tematika tekintetében milyen hatással vannak az elmondottak, ma még, megfelelő részletkutatás hiányában, nem tudjuk megítélni. Stílus szempontjából világos eltérés mutatkozik a keleti és a nyugati területek között. A keleti területre: Kartlira (Kartalinia) és Kahetiára bizonyos nehezkesebb elbeszélésmód, a fantasztikus elemek halmozása jellemző (itt ugyanakkor a népi hiedelemvilág gyűjtője is mindig gazdagabb aratásra számíthat) – szemben a nyugati, gúriai változatok rövid, lakónikus mondatokban pergő nyelvvel,

leleményességre épülő megoldásaival. E két terület között helyezkedik el Imeretia, melynek mesemondása mintegy egyesíti a másik kettő sajátosságait; azonkívül gyakran dagályos, irodalmi ízű természet- és helyzetleírásokkal bontja ki a hagyományos témákat. Nem ritka bennük az erkölcsi tanulságra törekvő befejezés sem.

Rendkívül fontos a grúz mesekincs megítélésénél az a tény, hogy míg az említett területeken a mese élő és jellemző műfaja a szóbeli költészetnek, ugyanakkor a magas hegységbe szorult hevszurok, heviék, mtiuletek, psavok költészetében a mese, általában a prózai népköltés nem foglal el említésre méltó helyet, a lejegyzett változatok száma elenyészően csekély. Annál gazdagabb viszont a zenei kísérettel előadott poétika, kivált a hősepika, melynek motívumai, tartalmi elemei gyakran megtalálhatók az előbbi, mesével élő törzsek prózai hagyományában. Talán mélyebb közösségre utal a műfajok közt az is, hogy kevés nép mesekincsében találunk annyi dalbetétes változatot, mint a grúzában.

Az elmondottakból következik, hogy amikor grúz meséről beszélünk, mindenekelőtt az alföldibb vidékek paraszti életformájú lakosságának prózai népköltészetére gondolunk. Ezeken a területeken, az eddigi gyűjtések alapján, hat műfajt különböztetünk meg a prózai költészetben: állatmese, valódi- vagy tündérmese, népi novella, hősmese, legenda és anekdota. Kötetünk ezek közül csupán a két utolsóra nem hozott példát, míg terjedelme miatt a sajátos, rendkívül népszerű hősmesét nem mutathatta be az egész grúz mesekincsben elfoglalt helyével arányosan. Ez a műfaj, a néhány ciklusra különülő (Amirani, Eteriani, a Tigrisbőrös lovag népi változatai, stb.) hősmese Grúzia egész területén megtalálható.

E műfaji csoportok statisztikai viszonya fontos adat: a nemzetközi természetű mese nemzeti kiválasztását tanulmányozhatjuk benne még akkor is, ha mindig számolnunk kell a gyűjtésből adódó egyenetlenségekkel. A grúz mesekincs viszonylagos megoszlásában feltűnően kevés hely jut az állatmesének; legtöbb a tündér- vagy valódimese. Néhány jel arra mutat, hogy a legenda inkább a gyűjtés elégtelensége miatt kis számú; míg a novella-mese, mint a legújabb gyűjtések mutatják, mind nagyobb teret foglal magának, nem ritkán a tündérmese

rovására: egy-egy hagyományos tündérmesetípus napjainkban alakul át realiztikus novellamesévé. Ez utóbbiak és az ún. trufák között a grúz anyagban annyira elmosódnak a műfaji határok, hogy a grúz folklorisztika trufát nem is különböztet meg.

Külön említjük a magyar mesék közt igen ritka, a grúzban gyakori keretes meséket, melyek egyes belső elbeszélései a hagyományos meserendszerezés szempontjából hol a tündérmesékhez, hol pedig a novella-mesékhez állnak közelebb. Hagyományos műfaj azonban ez is, azonos szerkezeti változatokban él.

Kötetünk legtöbb példát a tündérmesére kínál; ennek néhány vonására mutatunk itt rá.

A tündérmese hagyományos kezdőformulával indul és azzal is fejeződik be. Záró motívumokban a grúz anyag sokkal nagyobb változatosságot mutat, mint kezdő-formulákban: az esetleges, alkalomhoz szabott lezárástól kezdve erkölcsi példázaton, vagy közmondáson, esetleg Rusztaveli eposzából vett idézeten keresztül egészen a meglehetősen terjedelmes (vagy csupán két soros) egyszerű lírai versig, mely tartalma szerint szintén elég változatos, minden megtalálható. Leggyakoribb befejezés mégis, mint kötetünk is mutatja, a kétsoros vers:

Itt lakoma, temetés ott,

Liszt itt, korpa ott.

Nem ritka a magyarral közös „Még most is él, ha meg nem halt” – féle záróformula, de inkább az állatmesére jellemző.

A mesemondót a hagyományos téma elmondásában további állandó kifejezések, epikus közhelyek is segítik. Ezek az állandó kifejezésformák rendkívül jellemzők a mesére is, ill. a mesének is megvannak a maga jellemző, állandó kifejezésformái.

Ami a formulák stílusvázát kitölti, jórészt nemzetközi epikus kincs, szerte a világon megtalálható. Természetesen vannak nemzeti típusok, nemzeti motívumok is, melyek párhuzamot sehol sem, vagy csak igen keveset találnak; a grúz anyagban elég szép számmal ráadásul. Nincs terünk minderre kitérni, mint ahogy nem beszélhetünk arról sem, hogyan tükröződik a grúz társadalmi élet a grúz mesékben, milyen hősokeket szerepeltet, milyen összefüggés van

a népi hitvilág és a mese, vagy a néprajzi sajátosságok és a mese közt.

Elkerülhetetlen azonban utalnunk arra, hogy az európai mese annyira jellemző két alakja: a sárkány és a boszorkány ezekben a mesékben általában nem szerepel. Nem véletlenül. Ezt a két mesei figurát a grúz mesekincsben valóban alig találhatjuk meg. Sárkány helyett a keleti mesevilág dev-jét szerepelteti a grúz mese, annak a határozott körülírásnak híjával azonban, mint amivel perzsa, arab, stb. mesékben találkozunk. A grúz mesében ez a figura általában, de nem mindig, az ellenség; jellemzése is sokféle, sajátos, hogy a grúz néphitben sem fordul elő! Boszorkány helyett ellenséges indulatú, de természetfeletti tulajdonságokkal nem rendelkező embert találunk, ahány változat, annyiféle jellemzésben. Nem kevésbé sajátos, hogy teljesen hiányzanak a törpék is, s a Hófehérke mesében például, helyettük dev-testvérek tűnnek föl.

*

A fordítás elsősorban Xénia Sziharulidze egyetemi tanár Grúz népmesék c. gyűjteménye alapján készült. További szövegeket egyéb publikációkból, néhányat végül a grúz Tudományos Akadémia folklór archívumának kéziratárából válogattam.

Istvánovits Márton

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója.
Felelős szerkesztő: Institoris Irén.
Műszaki vezető: Siklós Béla.
Készült 9 000 példányban, 8,72 (A5) ív
+ 4 melléklet terjedelemben,
az MNOSZ 5601/54. sz. szabvány szerint.
Kossuth Nyomda Budapest, V., Honvéd u. 10. – 7561
Felelős vezető: Lengyel Lajos igazgató

{1}. Hacsapuri – két kukoricalepény között sajt.

{2}. Kaco – ember, jellemző megszólítás a grúz közbeszédben.

{3}. Aba – indulatszó, no, gyerünk értelemben.

{4}. Jaszaman-guliszaman – női név, szó szerint „orgonaszív”, „orgonalélek”.

{5}. Lefordíthatatlan grúz becéző megszólítás. Szó szerint: „bánatod, bajod legyen az enyém.”

{6}. Kombal – pásztorbot. Innen a Komble személynév

{7}. Tungi – bádoggorsó víz és bor tartására.

{8}. Nacarkekia – “Hamupepejke”; nacari „hamu”-ból.

{9}. A grúzok a bolt nem hordóban tartják, hanem földbe ásott óriási cserépedényekben.

{10}. Jellemző grúz eskü és könyörgő formula.

{11}. Csonguri – négyhúros népi hangszer

{12}. Lobio - zöldbabfőzelék

{13}. Sajátos formula, a jó testi állapotot fejezi ki.

{14}. Imerétek – Grúzia-szerte ismert vándor fúró-, faragó-, építőmesterek.

{15}. Testvérek között szokásos csók.

{16}. Burka - köpeny

{17}. Gvelesapi - sárkánykígyó

{18}. Paskundzsi – a grúz mesék mitikus madara

{19}. Guluzár – női név, jelentése: „Rózsakert”

{20}. Ali – láng, Polad – acél; Ali-Polad – acélláng, kékláng.

{21}. Banga – kábító ital

{22}. Bala – Grúziában elterjedt iráni szó: hatabala rövidítése, riadalmat, szerencsétlenséget jelent.

{23} Ja-Hatun – női név; ja – ibolya, hatun – úrleány.